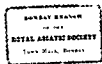

00044114

23 c 14

00044114

گلستان
شیخ مصلاح الدین
سعدی شیرازی

22614

*Les Parfums de Fleurs
du Châh-Masleh-Adden*

44114

Sadi de Chirast

Édition Autographe

publiée par

M. W. Semel → *Edr.*

Exécutée par les presses de M. J. Claud. Lithographe

Place du Châh-Masleh

PARIS 1828.

Paris

*At. l'écrit
et de l'écrit*

en fait, c'est que cette édition se doit vendre, par le premier
autographe, parvenu au public, dont on veut
faire quelques livres pour les curieux, mais
sans que personne, avant moi, n'y eût eu part
dans une édition d'un ouvrage si utile.

Si Votre Excellence trouve le fait de mon travail
digne de son approbation, je sollicite cette approbation,
comme le meilleur passage de celle des personnes qui se livrent
à l'étude des langues de l'Asie.

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect,

de Votre Excellence Royale,

Monsieur,

Très humble & très

serviteur

Scmidt.

M. Le Duc d'Orléans

Monsieur le Duc d'Orléans.

Monsieur,

Je suis particulier de V. M. & de V. M. pour les
savoirs, les belles lettres et les arts, la protection qu'elle
donne aux sciences et aux arts, les grandes qualités qui
peuvent en faire le Propriétaire, et le titre de Président
honorable de la Société Académique, qu'elle a bien voulu
accepter, ainsi que j'ai l'honneur d'être membre, en son
nom, la confiance d'un si grand nombre de ses membres
et d'être le Président de la Société, pour l'année 1788, en
Présent et dont les chanciers ont nommé le Président
les honnêtes citoyens.

Une autre motif qui me fait solliciter l'agrément que
vous m'accordez pour l'honneur que je prends la liberté de vous

 Avertissement.

Il y a longtemps qu'on a vu que les lettres, les arts
ou les sciences n'avaient la gloire d'une nation. Ici seule, pour sa
part, contribue aux progrès de l'humanité.

Cette grande ambition ne sera pour moi qu'une
considération de plus, comme quelle me verra en sa place
davantage, que je suis en ce moment; Je ne suis pas en charge
sur le trône. Ce n'est pas pour acquiescer à la place
de la dévotion de ce monde, comme de notre nature; car il n'y a de la
noblesse, que j'ai connue une grande grâce de me voir à l'école de
l'Arche en sa Personne, en qui j'ai cherché, comme à regarder par
la jeune la caritative Personne.

Lorsque l'on met dans une cornue longue à paucinet, ou dans quatre pots de terre de chaque de 2 Annues de poids (1)

بیست گشتی صبر بدریای غم انداخته ایم
با همیوم درو یا بکف آیم شکر

« Nous avons levé le vaucluse de la patience sur la mer de la peine,
« Et nous y périrons, ou nous élèverons des perles.

Je n'aima de l'arbre au premier étage du socle de marbre qui
pourrait faire paraître les autres de rien d'exploiter un autre
niveau au profit de la dévotion, car qu'on regarde comme qu'on
débouche à reproduire son feuillet vibrant, car explore de

chose en France, car on n'est chose suffisante. Les machines
mécaniques, les papiers et les encre, on dit sans cesse difficile
et on les gâche.

Tous les ouvrages se résument pas à leur valeur, on les
se trouve aisés; il faut en être particulier pour y réussir. Les
ouvrages dans les sciences, sur la guerre, lorsque le papier n'est
pas mauvais, tout les braves hommes ont des observations sur les
manières d'en écrire habiles.

L'orthographe dans particulièrement des ouvrages d'usage pour
les sciences exactes, et elle convient à l'adopter; elle qui n'est
qu'une de la typographie, a peu d'importance, mais il est si
difficile de les faire entrer de leurs règles certaines, en général, qu'il
est à regretter que ce genre d'ouvrage de multiplier leurs erreurs
sans cesse, malgré que elle.

L'orthographe bien dirigée a été autre d'une grande utilité,
pour les sciences exactes, qui se font usage.

La composition de nos livres en la forme de certaines lettres
offrent plusieurs défauts, j'en ai vu, par exemple, que un ouvrage n'est
qu'un, qu'un qu'un même plan de perfection et toute la régularité.
Surtout. Mais, je parle maintenant sur l'impression de nos
livres, l'écriture que j'ai vu, l'écriture adoptée, en deux, je ne suis
jamais en mesure de voir mon travail. Mais, car l'écriture, l'écriture
de nos impressions, j'en ai vu, que un plan mauvais, page
certaines, l'impression est plus facile que la meilleure page de
l'écriture. Mais, l'écriture de nos impressions de nos.

jeffer de la formation du Commerce. Et je donne une idée de
Géologie de l'Inde en caractères arabes et Persans que l'orthographe
et cette œuvre, je pourrais appliquer cet hymnologue de l'Inde
je déjà cité de l'Alcoran. Subjunct (1)

صبر تلج است ولکن بر شویمن دارد

La patience est amère, mais elle porte des fruits agréables.

J'ai rencontré beaucoup de difficultés pour parvenir à donner
son caractère bien imparfait sans aucun, afin que beaucoup
de travail en se qu'on j'ai rencontré ces difficultés, et
jusqu'à que plusieurs pages de l'œuvre méritent les suffrages
des personnes qui s'intéressent aux progrès de la connais-
sance de la langue orientale, et pour ce qui
emploier seulement la grammaire orthographe pour multiplier les
livres orientaux, sans la suite en maintenant les plus élevés
en être toute facilité de leur étude.

Les pages qu'on trouve le mieux méritent sont les
dernières livres. L'écriture est bien meilleure et parfaitement
de sorte que si j'avais pu commencer toutes les pages, il n'y
en aurait plus d'absolument mauvaise.

Cependant, après beaucoup d'expériences, la perfection
n'est pas encore obtenue, car au bout de six mois d'écriture,
l'écriture est encore une apparence encore quelque chose.

La suite de ce procédé, même pour les ouvrages de
langue hébraïque, n'est plus pour moi un problème. Pour

un manuscrit de la bibliothèque royale, le man. 3461. C'est
probablement, que, rempli par l'édition de Plétière, j'en ai
3461. autres, j'ai effacé le premier de la série pour leur
exemplaire, parce que le premier est devenu inutile à
ma portée.

Je ne veux pas insister, par là, que je ne me suis pas
rempli, je suis bien d'accord cette prétention: *id est*, 3461. La
démontre bien, mais j'ai bien de ceux que mon édition
est plus correcte qu'aucune de celles qui ont paru de ces
ouvrages jusqu'à ce jour.

Les manuscrits, en général, sont si faibles, il y a
tant d'erreurs de mots, de lettres ou de passages, qu'il
n'est pas très difficile de les surprendre ou faire de corrections.

Lorsque j'ai commencé mon travail, à la fin de 1806, le
texte de Plétière commençait à manquer dans le monde.
Seulement, pour faire que l'on s'en aperçût, je cour
vrais un service à la langue Perse, en faisant imprimer
un de ses *Offices* d'histoire.

Mais, pendant que j'employais tout mon temps
à rendre son difficile de mon moyen d'exécution j'appel
qu'une nouvelle édition venait d'être donnée à Londres. Je
suis au moment que mon édition aurait tout d'un coup la
dernière, comptant bien que cette édⁿ de Londres serait
sur la liste pour le reste, que la même, parce qu'il n'y
avait la nature des choses de leur voir obtenir un

ce qu'on trouve.

De nouveau, à Paris, à Londres, de Louisa, de
Lyon, de la Société de l'Inde, et de toute autre personne,
sur les manuscrits que j'enverrai, même d'Espagne, d'au-
delà de la mer, etc.

Pour abréger, j'indiquerai l'éditrice de l'ouvrage par
l'initiale de l'éditeur : c'est le manuscrit de la bibliothèque royale
par le manuscrit ; par conséquent je lui ai donné qu'on qu'on
donne, d'accord ensemble, en avec le bon sens et la grammaire.
Les éditions de l'Inde ou de l'Inde, ou un autre
manuscrit que j'ai, se verra, etc. que d'ailleurs.

Je dis donc que les éditions de l'Inde ou de l'Inde, ou un
à l'Inde, en 1837, et l'Inde, ou l'Inde, ou l'Inde, ou l'Inde,
l'Inde, elle est, ou l'Inde, ou l'Inde, ou l'Inde, ou l'Inde,
ou elle est, ou l'Inde, ou l'Inde, ou l'Inde, ou l'Inde,

Page 3, ligne 7, les éditions ont mis ce passage, qui
est de la prose, sous la forme de vers comme l'Inde.

Page 11, l. 9, il y a ~~un~~ au lieu de ~~un~~ comme
dans l'Inde de l'Inde.

Page 17, l. 9, après le mot ~~de~~, il faut ~~de~~ comme
le porteur l'Inde de l'Inde et le man.

Page 18, l. 1, il y a ~~de~~ il ne faut pas ~~de~~ et
il ne faut qu'un ~~de~~ d'ailleurs, comme dans l'Inde de l'Inde
ou l'Inde.

Le premier degré de perfection par le renouvellement de l'art
arabique.

Mais, l'ayant comparé, j'ai vu en ma possession
par l'intermédiaire de Mr de Sacy, le chef de la
Bibliothèque de l'Europe, qui avait bien voulu me la
prêter, j'en ai comparé plusieurs pages avec le texte
de l'original arabe que je tiens de la complaisance de
Mr Languet de la Prange, orientaliste distingué qui va,
instantanément, enrichir la littérature arabe d'un ouvrage
important.

Cette dernière édition est, sans contredit, une des plus
exactes, quoique j'y aie noté plus de trente fautes essentielles.
D'un autre côté, les caractères en arabe ou persan, les notes
et notes qu'on pourrait appeler une édition compacte,
l'ouvrage est utile pour quiconque ne sait pas bien le
Persan.

J'ai comparé en même temps l'édition de Londres avec
un manuscrit de la bibliothèque royale que Mr Abel
Régnier a eu la bonté de me prêter.

Voici le résultat de ma comparaison que je donne
pour préserver les Arabes contre les erreurs contenues
dans le texte de cette dernière édition de Londres, erreur
qui nuisent nécessairement aux progrès des études, car
on peut continuer à chercher le sens d'un mot qui n'est
pas le mot véritable, ou fin par se rebouter de.

Page 11, l. 13. (Sic) il faut (Sic) comme dans l'ed. de 18
18. le mot, il n'y a pas de raison pour ajouter un 3. La rime
n'a pas de complément.

Page 24. l. 12, ou a cabbie, comme Platon la y dépeint.

Règle 46, l. 13, il faut un complément au verbe *استمر* *istamar* et si qu'on *استمر* *istamar* le mot a cette tout cela, si on veut que la phrase y soit complétée, mais maintenant à moi par exemple *استمر* *istamar* laffer, le verbe *استمر* *istamar* prouve que quelque verbe autre, ne s'emploie pas d'une manière absolue, comme qui compléte le verbe *استمر* *istamar* prouve, c'est aussi la fin de la phrase de — il lui faut un complément, et je ne sais pas si on dépend de ce verbe employé souvent, en l'usage.

Page 41, l. 15. $\frac{1}{2}$ et $\frac{1}{2}$ fuit. $\frac{1}{2}$ comme dans l'éd. de
de B. et la man. de B.

notes que j'ai collationnées avec celles de la hôte, en qu'il y en
y avait d'autres encore. Et il y en a toujours à peu près
dans le reste des pages le nombre même que j'en ai.

Si, au contraire, le taube de mon jardin en a bien peu, comme j'en ai de la coupe, je pense qu'on pourra dire qu'elle n'est pas venue trop tard.

Cela que je donne, montre la pureté plus exacte que celui
des autres. et pour en dire un mot, j'y ai joint le même
des vers, en donnant deux paragraphes par page, paragraphes
qui, nécessairement, se répètent souvent. En fin, par un
la totalité des mètres à la fin de l'ouvrage et même auparavant.
Après qu'il y a une de même pour l'ensemble de cette partie.

Page 18. l. 11, il faut *پای بست آمدست* comme dans
l'2de de B. et le mot *تا* ne peut pas *پای بست آمدست*

Page 19. l. 12, il faut *تا* pour *تا* *پای بست آمدست*
et non pas *تا* *پای بست آمدست* *پای بست آمدست* *پای بست آمدست*

Page 1re du livre 1er, l. 15, le *تا* *پای بست آمدست* est
impossible, parceque le verbe qui suit est à l'infinitif, il vien
que dans le man

Page 3, l. 14, *تا* est la fin du premier hémistiche;
on en a fait le commencement du 2e hémistiche, avec cette
transposition, quoique le *تا* dans cette le même, la mesure du
vers n'y est plus

Page 10, après la l. 13, on a fait comme *تادو*, on
a écrit l'hémistiche qui vient après le même
ce second hémistiche ayant, ou non agréable en vers, n'est
point à corriger, il est dans l'2de de B. et dans l'2^{de}
man. Alors le *تا* devient *تا* *پای بست آمدست*

Page 15, l. 2, après le mot *تا* on a fait comme
تادو, on en a fait un mot *تا* *پای بست آمدست* ce
mot de phrase en vers pour compléter le vers, il est
dans l'2de de B. et dans le man

Page 15, *تا* *پای بست آمدست* *تا* *پای بست آمدست* il faut comme dans l'2^{de}
de B. et le mot *تا* *پای بست آمدست* pour deux mots, celui de
la mesure et celui de la note *تا* *پای بست آمدست* ou le contraire pour
la note de *تا* *پای بست آمدست* qui précède.

طلب علم کنند آخر آن پراختی می انجامد.

Je vous en rends hommage aux preuves obligées
de reconnaissance du chef de l'établissement de lithographie
sur place du Châtelet en de tous ses collaborateurs.
Mr Cloué m'a accordé toutes les facilités qui étaient en
son pouvoir. Il a couronné mon autographie en honorant
mon œuvre de son art et de sa science. (1) Les premiers
chefs les plus distingués en science par de bons ouvrages
donnent tous les rapports et pour toutes les exécutions
lithographiques, il m'a fait la réputation qu'il a su acquiescer (2)
Je prie que les premiers artistes de l'école
soient un peu moins exaltés que les derniers.

Surpasser l'œuvre : les capotes, les sonnet, des poésies *spéc*
 et une pour être en dévouant la où il y aura qu'une
 leçon différente : les manuscrits sont à peu d'accord entre
 eux, forte la traduction littérale et pour ainsi dire
 chaque, de nous instruit, afin de faciliter l'intelligence du
 texte à ceux qui désirent en acquies la connaissance de
 lui faite à l'instar de celle que M. Barzani a faite de l'œuvre
 la différence qu'il y aura, c'est que j'y ai mis beaucoup
 moins d'induction que lui.

Ma traduction ne sera pas inutile même à ceux qui
 suivent le cours de M. le Baron de Sacy, &
 pour elle les auteurs à qui par la lecture, et les instructions
 tous les jours que l'on peut à chaque leçon d'une phrase
 qu'on finit quelquefois plus ou par trouver.

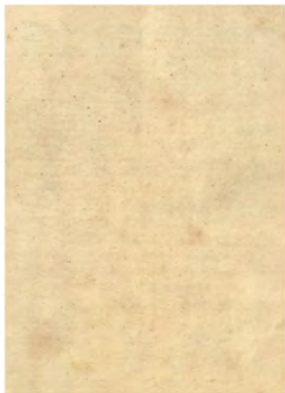
La connaissance d'une langue consiste d'abord la
 connaissance de son vocabulaire, ce n'est qu'en la voyant
 souvent qu'on finit par en graver le sens dans sa mémoire. Les
 traductions nous aident à connaître beaucoup de mots, en
 peu de temps ; dans leur énoncé, on est dans une sorte
 par les difficultés que l'on rencontre.

Mais j'attache sur la phrase que j'ai choisie
 de mettre à la tête de ma traduction.

Le culte sur un autel oriental, comme un petit temple
 d'Asie ; et nombre augmentera, lorsqu'on aura approuvé
 la suite qui conduit dans leur temple.

Théodore-Victor, nous donne un autre vers.

امضوا آل داود شكراً وقليل من مبادي السور

نقله. پند واصلی به که ز تفسیر خویش

عزیز پندریک، ایما آوری

ورثہ سزاوار خداوندیش

کس نہایت کہ بجا آورد

واللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا نَحْنُ فِيْهِ وَنَحْنُ الْمُسْلِمُونَ

هه جا کشيده پوره ناموس پندکان پکنه فاعش ندره و وظيفه

ولت الخطای منکر نیرود

مطالعہ ای گریجویٹ کہ از خانہ فیض

نیم و ترسا و طایفه نور داری

دوستان را کھا گئے مہم و مہم

آلوکھا ہوا دُشمنان نظر داری

فراش، بدو مبارک گفت تا غایت از تو برسد بگو و در آن

کتابخانه عمومی و تخصصی حضرت امام خمینی (ره) - تهران

پنجشنبہ ۱۱ ذی قعدہ ۱۳۸۵

شاخه‌ای بقدوم خورشید و سکه‌ای که در آن سکه‌ای و سکه‌ای

تغیر در میان این دو صورت

قطعه از دیوار و در و پنجره و فلک و کمره

لَا تَقْرَأُ فِيهِ إِلَّا مَقْرُوءًا وَكَانَ قَرِيبًا

مکتوبہ سید احمد علی گشتی و فیصلہ ہجرت

شعبه فقهیه

وہی ہے جو کہ ان کے لئے ہے۔

[illegible]

مقدمه
گلستان شیخ مصلح
الدین سعدی
شیرازی

بسم الله الرحمن الرحيم

مشت عبادی را عز و جل که ظاهمش موجب قریب است
و شکر قدیش مزید نعمت او نفسی که فرو میرود مثل
حیات است و چون بگردید مفرج دلت پس در هر نفسی دو
نعمت موجود است و بر هر نعمتی شگرت واجب
(۱) پیوسته از دست و زبان که بگوید
گزار عهده شکرش بدر آید

اصولاً

(۱) مفعول مفاعله مفاعی
شماره اول

(۱) قطعه مکرر که وصف اولی من برسد

بی دل از بی نیان چه گویند باز

فاشهای کشنگان معشوقند

بر نیلند از کشنگی آواز

یکی از صاحبان سرعجب سراپست فرزند بود و در باغی

مکاشفت مستغرق شده آنکه که از آن حالت باز آمد بگو

از اصحاب بطریق بسیار گفته از آن دوست که تو بودی

باز چه حلقه گرامست آوردی گفت تاخیر فاشتر که چون

بدرخت گل موسم دامنش بر کشم عدیه اصحاب را بعد از سهیم بودی

کلم چنانی جست کرد که دامن از دشت برفت

(۲) قطعه ای مرغ شعر عشق زمر وانه بسیار

گل سوخته را جان شد و آواز نیامد

این مدعیان در طلبش بی خبران اند

گلزار که خبر شد خبری باز نیامد

قطعه ای برتر از قبایل و قبائل و گلهای و وده

فر چه گفته اند شنیده ایم و خوانده ایم

مجلس تمام گشت و باختر رسید عمر

ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

محمود پادشاه اسلام خلد الله ملکه

آنکه چنان سعدی که در انوار عوالم انسان است وصیت

عش که در سیطره زمین رفته و قصص احبیب حدیثش

که همچو سحر بخورند و رفته منشانش که چون کافور زده

(۳) دامن من مفاصل قطعات (۴) مفعول مفاصل مفاصل مفاصل

و صفوت تمجید و شرف دور زانی محمد مصطفی سنی
الله علیه و سلم

(۱) بیت شطیع مطاع لبی کرم

مسیح جسم بسم و سیم

بلغ اعلی بکماله

کشف ادوا بجماله

کشت جمیع نقصان

صلوا علیه و آله

بیت چه غم دیوار آفتاب و کد باشد چون او بشتیسان

چه خاک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیسان

که برگه که گی از بشته گان کبک کار پریشان روزگار دست

نهایت باشد اجابت بدرگاه حق جل و علا بر دارد ایزد تعالی

دروی نظر نکند بازش بخواند باز اقواس کند بازش بختی

و زاری بخواند حق سبحانه تعالی گوید یا ملائکتی فداست

می عیدی و لیس له ویت غیری فقد غفرت له دعوتش را

اجابت کردم و حاجتش را بر آوردم که از بسیاری دعا و زاری

بند شوم نامیدم

(۲) بیت کرم بس و لطف خداوندگار

شکوه بند کرم سست و او سوساز

عاکفای کعبه جلالتش بشقصیر شدت معترفند که ما عبدناک

حق بلند کن و واسعای حلیه جمالش بشعیر منسوب که ما

عرفناک حق معرفت کن

(۱) شعری شعری شعری شعری | (۲) شعری شعری شعری شعری

شعری شعری شعری شعری

شعری شعری شعری شعری

شعری شعری شعری شعری

نظم

لَقَدْ سَعَى الدُّنْيَا بِهِ دَامَ سَعْدُهُ

وأيضا أصول بالوجه الثامن

ذلك بيتا بيتا هو عرفيا

حسن نجات الارض من كرم القيد

ایزد تعالیٰ و مقدس عقلہ پاک شیراز را بہیبت خاکمان

عادل و بهشت عالمیان عماد علی شاه قزلباش در ایران سلامت

تنگہ - یارو

(۱) نظم

بدائی کہ میں در اقلیم حریت

ما روزگار بکرم درستی

ہر روز رفتہ رفتہ ترک کران کہ دیدم

جهان در بر افشاید چون شوی رنگی

همه آدمی را در بودند لیکن

جو سکرگاہ، کھولشورگی، نیو ہنگری

دروں عربی ہوں ملک نیکی سے

میروں لشکر کی چون باز آئے جنگ

جو پتر آدم کنور آسودہ فریدہ

پلنگان رہا کریم خوی پلنگی

چنان بود در عهد اول که دیدم

پہاں پر زخموں و شوشوں والی

چنین شد در اینام و سلفیای عادل

التابع ابو بكر بن سعد زكي

اقلیم پارس را هم از اسب شاه نیست

۱۰۰. هر که در راه حق باشد...

امروز کیس نشان ندیدم در بیمارستان

$$A_{\alpha}^{\beta}(t)$$

(۵) بیلر، فعلی، فعلی، فعلی || (۱) مُشْتَبِعِلن، مُشْتَبِعِلن، مُشْتَبِعِلن

میپسندند بر کمال فضل و بلاغت او حمل نتوان کرد بلکه
خود او را و جلال و عظمت او را بر زمین تمام مقام سلیمان ناسر
اعلی و اسما شادشاه معظم الملک اعظم مظهر القدر و الامتداد
ابو بکر بن سعد بن زکریا علی الله تعالی فی ارض رب الارض
منه و ارضه بعض غیبت نظر کرده است و محسن بطبع
فرموده و از این صادق رسیده لاجرم کافی انما از خواص و مومنان
استحیث او گردانیده اند که ششای علی دین مملو گهم

نوشته

(۱) ربانی ران که که ترا بر من مشکین نظر است

آلیم از آفتاب مشهور تر است

گر خود همه عیسیا بدین بند پور است

تر عیب که سلطان بهشتند منور است

گل خوشبوی در حیاتم روز

(۲) نظم

رسید از دست محبوب بدستم

بدو گفتم که مشکین یا عیسی

که از بوی دلاور تو مستم

بگفتا من کل نابیز بودم

ولیکن مدتی با گل نشستم

کیال منشش در من اثر کرد

و گرنه من همان حاکم که هستم

اللهم شفع الی سامعین بطول حیاته و شاعفت ثوابه جسیله

و شلسته و ارفع درجه اولیه و راته و رشر علی اعدائه و شلته

بها علی فی القرآن من اماته اللهم آمن بقله و احفظ ولده

حاشیه

(۱) معقول مقام علی معقول معقول (۲) معقول مقام علی معقول

نظم

م

نیک و بد چون ماهی بماند بر
 خنک آن کس که گوی نیکي بود
 برک عیشی بکوز خوش فرست
 کس نیارد ز پس زو پیش فرست
 غمی بفرست و آفتاب بهور
 اندک ماند و خواجه غم به نور
 ای بهی دست زفته در بازار
 نیست بر نیازت دستار
 هر که شروع خود خورد و گوید
 وقت خرمش خوشه باید چید
 باشد سعادت بگوش جان بشنو
 به چنین دست مرد باش و مرو

بعد از تامل این معنی به صنعت آن دیدم که در تنه‌ای عزالت
 ایستادم و دین از صحبت فرو نمود چشتم و دفتر از کف ای پریشان
 بشویم و پس بعد پریشانی نگویم

(۱) بیست زبان بود بیکجی ششده صم و یکم
 به از کس که زبانش نباشد قدر حکیم

اما یکی از دوستان که در کجاوه انیس من بود و در هر دوام دلیس
 برسم قدیم از در در آمد چند آنکه نشاط و نشاط نمود و بساط
 برانگیزد کسزد جوشش گفتم و سر از زانوی تعبند بر سر گرفتیم
 زجیده نگه کرد و گفت

(۲) قطعه کنونست که امکان گفتار نیست
 بگو ای برادر به لطافت و خوشی

(۳) مفاصلی نظائر مفاصلی لعلات | (۴) مفاصلی مفاصلی مفاصلی

مانند آستان دوت مائس رضا
بر تفت پاش خاقلر بیچارگان و سکر
بر ما و بر خدای جهان تفرس چرا
با زرب زباد نموده نگه دار خاک پارس
چندنگه خاکرا بود و مادر را بقا

سبب بالیف کتاب گلستان

یکشب لیل نام گذشته میگردم و بر عمر تلف کون تالش
میخوردیم و سنگ سراجی بل را پاشان آب دیده می سفتم
و این بیهوشی مناسب حال خون می گفتم
(۱) مشروب مردم از عمر میبرد نلیس
چون نگه میکنم احسان بی
ای که بجهاد وقت و در خوالی
مگر این پنج روز در بیایی
خجل آنکس که رفت و کار ساخت
کوس رجعت بدارد و بار ساخت
قواب نوشین بامداد بخیل
باز دارن پیاده را ز سبیل
که که آمد از بیابانی نو ساخت
رفت و منزل بدگرف بر داشت
و این دگر بخت بچشمی هوشی
و این عمارت بر سر نبرد کسی
تا نا بنیاد دوست مدار
دوستی را سبب این گذار

(۱) ملاحظه فرمائید

بیشتر بر سر یکی بر درختان

چون جامه عید نیکبختان

(۱) قطعه اول ازین بهشت ماه جلای

بیلبل گویند بر منابر فصیل

بر کل سبج از نیم افتاده لای

نمیزد ارق بر گذر شاهد خطیان

فاشین در بوستان یادگی از دوستان اتفاق بیست افغان

موسیقی خوش و خرم و درختان دلکش دردم گفنی که خرم

منابر اخلاقی ریخته و نقد لریا از ناخوش در او طبعی

(۱) قطعه روضه ماه بهر ما سلسل

روحه سبج طبرما سوزون

آن یز از لاله های رنگارنگ

وین بر از پیوهای گوناگون

نقاد در سایه درختانش

گسترانیده فرش بوقلمون

باید اهل که خاطر باز آمدن بر راقی استن غالب آمد

لباسش دایمی بر لاکل و زحان و شیل و ضمیران موزام

آورده و عزیمت شهر کرده گفتم کل بوستان را چنانکه مانی

مقای میباید و عهد گلستانی را وفا می نه و حکما کفیه اند

خارج میباید دلپسندی را نباید گفتا پس طریقی حسنه

گفتم برای لزیمت انشوران و فصاحت ناطوران کتاب گلستان

توانی تصنیف کردی که یاد خزان را این وری او است تطاول

بشد و گردش زمان خوش و شادمانی را عیسی خرمی و پندار

نمکند

(۱) قطعه از یادگار نه بدین نوع (۲) نامانی مدح علی شاد

که فردا جو بیک اجل در رستد

بحکم ضرورت زبان نواکشی

یکی از متعلقان سستی بر حسب واقعه حطاع گردانید که

ظان غم کرده است و نشد بزم که بقضت مهر در دنیا

معکف نشیند و خاموشی گزیند تو نیز اگر بتوئی سرخوشی گزیند

و در محبت پیش کبر گفتا بعزت عظیم و صحبت قدیم که دم

بر نیاره و قدم بر ندارم مگر آنکه که پیش گفته شود در عاقبت

مناووف و طریق معروف که آردن مل و دوستان جهلست و کفایت

بسی نیست و غلام دارم سواست و گفتن باک اولی الباب

دو انگشت علی در نیام و زبان سعادت در کام

(۱) قطعه زبان در دعای ای خردمند چیست

کلید در تنج صاحب غنر

چو کار بسته باشد چه بکند کسی

که بجز فروتنی است یا پیاد

اگر چه پیش خردمند خاصه ادست

بوقت مصلحت می باشد که در سخن گوئی

دو چیز نیز عقل است دم فرو بستن

بوقت گفتار و گفتن بوقت خاموشی

شعاعیله زبان از مکالمه او در کشیدن قوت نداشتیم و روف از

معاذ او گردانیدیم سر وقت نداشتیم که یار موافق بود و صحبت صادق

است چو چنگ آوری با کسی بر ستم

که از وی گزیرت بود یا گزیر

بحکم ضرورت سخن گفته و تفریح گشتان بهر دو رفیق در فصل رابع

که سواست برد آرمیدن بود و آوان دولت ورد رسید

(۲) تعاریف معانی و تعاریف معانی و تعاریف معانی

است

علی الخصوص که در بیان خطا و اشتباه
شماره سعد ابو بکر سعد بن زکریا

ذکر امیر کبیر فخر الدین ابو بکر بن ابو نصر

ذکر اروس فکر بن اری جمالی سر بر نیاید و بعد از یاس از پیش
بان جمالت بر ندارد و در زمره صاحب دلائل متجلی نشون مگر
آنکه که متجلی کردن بر خود قبول امیر کبیر عالم عادل بودند مظهر
علی الاعداء شهر سمرقند سلطنت مشیر تدبیر مملکت کهن
افتخار ملاز العربی مرتبی الفضل صاحب الانبیا افتخار آل فارس و بن
امان مملکت اعراس فکر دولت و الدین مملکت الاسلام و اسلامی
امیر مملکت و اسلامی ابو بکر بن ابو نصر امیر آل فارس و اجل
قدر و روح سدید و شایسته امر که همه روح اکابر خدمت و جمیع
کارهای اخلاف

آنچه در سلسله عنایت اوست

کهن طاعت و در حقیقت دوست

بر هر یکی از سایر پادشاهان و جوانان خدمتی معینست که اگر در

افشای برقی تهاون و تکامل روا بازند بر آتش در معرض غلط

است و در محل قنای مگر برین طایفه درویشان که شکر نعمت

از ایشان بر ایشان و نیست و ذکر جمیل و دعای خیر لازم و ادای

در حقیقت خدمت در قیامت اولیاست که در حضور که این متعین

در یکست و اگر از تکلف دور و ناچاریت و مقرون

(۱) نظم پیشرفت دو تائی مملکت راست است از غرضی

تا چو تو فرزندان زان مادر انعام را

(۲) و پیش از مملکت اخلاص (۳) شغلان عادلان و متعین نکند

شاطر افتاد بر حسن معاشرت و آداب معاشرت در لباسی

أولهم ملك روم الامم وول ملك العرب وملك

اعوذ بکتابت کلا روی بهال در گشود

و مرکز شایسته مستقر اگر در سیاحت سخن بپذیری گفتم شوخی کرده
باشم و بضافت زجرات حضرت عزیز آورده و شبیه در بازار جوهریان
جوی سوزد و چراغ پیش آفتاب نورک تمدد و مشاره بلند در دلمی
کوه الوند پست نماید

(۱) مشغول هر که گرس بدستوی افرازد

دشمن از هر طرف بدو تازد

سعدی اقتان است آزاده

کس نیاید چنگ افشاده

اول اندیشه و نگهبان گفتار

پای پست قدم است پس دیوار

نعل بنده ولی نه در بوستان

شاهدم می ولی نه در کنه ای

لغمان حکیم را گفتند حکمت هر که آموختی گفت ز نایبیلان که تا

جای نبیند پای نشیند قدم خروج قبل خروج

(۲) مریض بیلزمانی و نگه زنی کن

گرچه شاعر بود خروار چنگ

چه زنده پیش باز روشنی چنگ

گرچه شیر است در گروش موش

لیک موش است در مصاف پلنگ

لذا با اقتضای وسعت افلاق بزرگان که جسم از غویب زبردستان بپوشند

و در افشای جزایم بهترین نگوشند کلمه چند بر سبیل اقتضای از نوادرو

افکار و حکایت و شعر و سیر ملوک ماضی درین کتاب درج کردم و برخی

از عمر گزیده به برو طرح موجب تصنیف کتاب گلستان این بود

(۱) مضاف مغلی = مغلی | (۲) از = از

حکومت محققان است اگر اطفال همان اقوام
 حاکم کند بشود به صلاح عام را
 دولت جاوید یافت باز که بگویند نام زبشت
 که تخلص دگر جو زنده کنند نام را
 وصف را اگر کنند ورنه کند اهل فضل
 حاجت مشاهده است روح دلارام را

عبارت تفسیری خدمت و بموجب اختیار عزالت

تفسیر و تعلقات که در مواظبت خدمت بارگاه خداوند
 به روزگار است که طایفه حکمای هند در فضایل از جمله
 سخن میگویند تفسیر از این قبیل نقل است که در سخن گفتن
 بدست یعنی در آنکه بسیار میکنند و با کسی منتظر
 بودن بود تا وی تفسیر سخن کند از جمله و استعد و گفتند
 گردن که چه گوید به از بهمانی بودند چرا گفته
 مستعد باشند از بهمانی گوید سخن
 مستعد باشند از بهمانی گوید سخن

تفسیر این اشعار میگفتار نام
 گو گو گو گو گو گو گو گو گو گو
 ستایش و تکیه بر خود تفسیر
 در آن پیش پس کسی که گویند تفسیر
 منطوق آه من بهرست از دولت
 دولت از او به گو گو گو گو گو گو

تفسیر در نظر همین خداوندی تفسیر است که جمیع اهل دل است

گلستان

باب اول در سیرت ملوک

حکایت پادشاهی را شنیدم که بگشتن اسیری اشارت کرد
ببچاره در آن حالت نومیدی بزرگانی که داشت ملوکا دشنام داد
گرفت و سقا گفتن که گفته اند هر که دست از جان بشوید هر چه
در دل دارد بگوید

(۱) بیت اذا بیش از اینستان مثال پناه
گشود مغلوب وصول علی الکلب

بیت وقت ضرورت چو نهاد گریز
دست بگیرد سر شمشیر تیز

ملک پرسید که چه میگوید یکی از وزرای نیک محضر گفت ای
خداوند میگوید که والکافین العیظ والعافین عن الناس و الله
بیت السخسین ملوکا برو رحمت آمد و از سر خون او در گذشت
وزیری دیگر که شد او بود گفت اینای جنس ما را شاید در حضرت
پادشاهان جز برستی سخن گفتن این ملوکا دشنام داد و ناسزا گفت ملک
روی از این سخن درهم کشید و گفت مرا این دروغ وی پستیده تر آمد از
این راست که تو گفتی که آنرا روی در صلحتی بود و این را بنا بر خبث
و حکما گفته اند دروغ صلحت قبیح به از راست فتنه انگیز

(۱) بیت هر که شاه آن کند که او گوید
حیف باشد که جز نگو گوید

حکایت بر طاق ایوان فریدون نوشته بود
مشوکه جهان ای برادر نهاند یکس

و بالله التوفیق

(۱) قطعه بهاند سالها این نظم و ترتیب

زما بر دژه خاک افتاده چائی

غرض نقشبست کز ما باز ماند

که هسته را نمی بینم بغائی

مگر صاحب دلی روزی برخواست

کند در کار درویشی دعائی

معانی نظر در ترتیب کتاب و تهذیب بیواب اجازه بخشید

میدم تا همین روضه رعنا و حقیقه غلبا چون بهشت بهشت بیاب

(۲) اتفاق افتاد فرین سبب مختصر آمد تا به سلامت نیجامد

باب اول در سیرت پادشاهان

باب دوم در اخلاق درویشان

باب سوم در فضیلت مشائخ

باب چهارم در فوائد خاموشی

باب پنجم در عشق و جوانی

باب ششم در ضعف و بیماری

باب هفتم در تاثیر تربیت

باب هشتم در آداب صحبت

تاریخ کتاب در این مدت که بارها وقت خویش بود

ز اجرت شش صد و پنجاه و شش بود

مراد ما نصیحت بود گفتیم

حوالت با خدا کردیم و رفتیم

(۱) معانی معانی معانی

(۱) بیست

اقبال جهال الارض طرور و آن

لا اعظم عند الله قدرًا و منزلًا

قطعه

آن طریقی که از غریب دانا

گفت روزی به نامی نوبه

اسب بازی اگر ضعیف بود

مچنان از طوبیله خر بد

پدر بخندید و اگران دولت بیسندیدند و برادران بجای باز نیکندید

نظم

تا مرد سخن نگفته باشد

غیب و غرضش نهفته باشد

هر پیشه گوی مهر که خانیست

شاید که پلنگ خفته باشد

شنیدم که در آن مدت ملک و دشمنی صعب روی نمود چون ملو لشکر

روی بهم آوردند اول کسی که اسب در میدان جهانید آن پسر بود

و گفت

(۲) قطعه

آن نه من باشم که روز جنگ بیستی پشت من

آن منم کاتدر میان خاک و خون بیستی سرش

کجکه جنگ آرد تویی خواش بازی میکنند

روز میدان آنکه بگریزد تویی لشکری

این بگفت و بر سپاه و دشمنی زد تنی چند از مردان کاروریده بینداخت

چون پیش پدر باز آمد زمین کعبهست بموسید و گفت

قطعه

ای که شخص منست حقیر نمود

تا درشتی هنر نهنداری

(۱) فعلی مقایله‌ای فعلی مقایله‌ای || (۲) ماضی ماضی ماضی ماضی

بل اندر جهان آفرین باشد و بس
 مکن تکیه بر ملک دنیا و بخت
 که بسیار کس چون تو برورد و گشت
 چو آهنگ زلفش کند چای پاک
 چه بر تخت سپردن چه بر روی خاک

حکایت یکی از ملوک فراسی سلطان محمود سبکتگین را
 که او بعد از وفات او بعد سال که جمله وجود او ریخته بود
 و خاک شده مگر جمعیان او که در چشم خانه می گردیدند
 و نظر میکردند سایر حکما از تلویل آن عاجز ماندند مگر درویشی که
 خدمت بجای آورد و گفت هنوز نگران است که ملکش باد بگردد
 قطعه (۱)

بس تلموز که زیر زمین دفن کرده اند
 کز عیشش بروی زمین یک تشای نهاند
 و آن بسر لاشه را که سپردند زیر خاک
 خاکش چنان بخورد کز و استخوان نهاند
 زنده است نام فخر نوشیروان تخیر
 گرچه بسی گذشت که نوشیروان اساند
 خیری کن ای فلان و بختیست شمار عمر
 زان پیشتر که بانک برآید فلان نهاند

حکایت ملک زاهر اسفندی که کوناه بود و جفر و دیگر برادرانش
 بلند و خواروی باوی پدرش بگراپست و استخفاف در روی نظر کرد
 سرافراست در یافت و گفت ای پدر کوناه خود بند به از نادان
 بلند نه بجهت بهتر بختیست بهتر که آتش طغیانه و انیل جیفه

(۱) معقول نامت و مقابله نامت

باب اول

کند بدست آورده بودند و ملجا و ملوک خود ساخته و در تبار ملوک
 این طرف در دفع مضرت ایشان مشورت کردند تا که اگر این ملوک
 بر این تسبیح روزگاری مداومت نمایند مقاومت ایشان مستع
 گردد

(۱) و مثنوی درختی که اکنون گرفتست پای

به نیروی مروت برآید ز جای

و ز سر همچنان روزگاری عالی

بگردنش از بیخ بر نکستی

سرشاید شاید گرفتست پیدل

چو بر شد نشاید گفتست پیدل

بی اجزاء سخن میفرستد که یکی را نجست ایشان بر گماشتند
 و از دست نگه داشتند تا وقتی که بر سر قویی رانده بودند و بقرعه
 خالی مانند قتی چند از مردای واقع در بیخ و جنگ فرمودند و فرستادند
 تا در شعب چنان پنهان شدند شبانگاه که در آن باز آمدند سفر
 کرده و قمارت آورده سلاح از تنی بکشادند و غنایم پنهانند نفسی در تن
 که بر سر ایشان افتاد خواب بود چنانکه پاسبی از شب بگذشت

(۲) بیست قمرس نورشید در صیای رخت

پوتس اندر دهان پاسبی رخت

مردان ملوکان از کمین بدر جستند و دست بهادران بیکان
 بر گرفت پستند پامردان بدرگاه ملک حاضر آوردند همه را
 بگشتی اشارت فرمود اتفاقا در آن میان جوانی بود که میوه
 غنایم شهابش نور رسیده بود و سبزه گستان خدایتش تو ندیده
 یکی از وزرا پای تخت ملک را بوسه داد و روی شفاعت

با نهان فعل فعلی فعلی (۳) ناعظم سلطان غلام

اسب لاغر میل بکار آید

روز میدان نه گاو برورث

آوردن اندک سبزه و پشمین بسیار بود و ایشان اندک جماعتی آسبک گران
کردند و سر نعره بزد و گفت ای مردی بگوئید تا جامه زلف نیوشید
سواران را بگفتی او بهر زاده گشت و بیکبار حمله کردند شنیدیم
که در ای روز بر دشمن طغی یافتند چون پیش آمد یغز سر و چشمش را
بهیوسید و در کتارش گرفت و هر روز نقش پیش کرد تا وقتی عهد خویش
کرد برادرش حسد برده و از هر در طعاش کردند خواهش از غرقه دیدند
در کجه برام زد پس بفرست در یافت و دست از طعام باز کشید و گفت
مخالست که غریبندان بپسند و این غریبان جان ایشان بگیرند

(۱) بیت کس نیاید بجزو ساینه بود

وز مهای از جهان شود معدوم

بند را ازین حالت آگاهی دادند برادرانش را بگویند و گوشه ای بواجب
ند پس هر یکی را از اطراف بلاد حصه مرصیه معین کرد تا فتنه
نشست و نوع برخواست و گفته اند ده روز پیش در کلمه انفسند
و دو پادشاه در آنجا می درنگفیند

(۲) قطعه ای که خورد مرد خدای

نخل دروشان کند نیم دیگر

ملک المصی بگوید پادشاه

میچند در بند اقلیم دیگر

حکایت ملاطفت درون کرب بر هر کوی نشسته بودند و منفذ
کاروان بسته و رفقت بلدان از مکاید ایشان مرغوب
و لشکر سلطان مغلوب حکم آنکه ملاقات منیع از قسبه

(۳) ملاقات ملاقاتی ملاقاتی | (۴) ملاقات ملاقاتی ملاقاتی

پایه اول

این گفت و طایفه از ندمان ملک باو شفقت یار شدند
 ملک از سر خون او درگذشت و گفت بخشیدم آنچه مصلحت ندیدم
 (۱) زیاده دانی که چه گفت زال با رستم گردد

دشمن نتوان حقیر و بیچاره بشمارد
 دیدم که بسی آب ز سر چشمه خورد
 چون بیشتر آمد شیر و بار ببرد

فی الجمله وزیر پسر را بخانه برد و بنظر و نعمت پیروان و استاد ادیب
 بتربیتش نصب کرد تا حسن خطاب و رد جواب و سایر تملک دست
 ملوکش بیاموزد و گفتند تا در نظر حکمتانی پسندیده آمد باری وزیر از
 شهاب ایل و اخلاق او در حضرت ملک شهنشاه میگفت که تربیت
 نعلان در وقت اثر کرده است و چهل قدم از جبهت او بدر برده ملک را
 ازین سخن تبهتم آمد و گفت

(۲) عاقبت گرگ زاده گرگ شود
 گرچه با آدمی بزرگ شود

سالی هویری برآمد طایفه او بانش محله در او پیوستند و عقد موافقت
 بستند تا بوقت فرصت وزیر را با دو پسرش بکشت و نعمت بیقیاس
 برداشت و در مغاوت دزدان بجای پدر بنشست و عیسی شد ملک را
 خبر کردند ملک دست تعیری بدندان گزیدنی گرفت و گفت
 قطعه شمشیر نیک از آهن بد چون کند کسی

ناکس بتربیت نشود ای حکیم کس
 باران که در لطافت طبعش خلایق نیست
 در باغ لاله روید و در شوره بوم خس

(۳) مفعول مفعول مفعول مفعول || (۴) ناعلان مفعول مفعول

بر زمین نهاد و گفت این پسر همچنان از بیاض زندگانی بر نخیزد است
و از ریاض جوانی تمتع نیافته توقع از کرم عظیم و لطف بوداوندش از
است گناه خبیثی چون او برینده منت نهند ملک روی از این سخن
دیوم کشید و موافق رای بلندش نیاورد و گفت
(۱) بیعت بر تو نیکان نگیرد مگر که بنیادش بدست
تو نیست تا ابل را چون گردگی بر کتبدست

نسل و نمار پندل منقطع کردن اولیست و بیخ و بنید ایشان بر تو
بهر که آتش نشاند و افکار گذشتی و افعی کشتی و آنچه نگاه داشتش کنار
خویشندان نیست
(۲) قطعه هر اگر آب زندگی بارد

هرگز از شاخ بید بر نخورد
با فرومایه روزگار میر
کز نشی بوریا شکر نخورد

چون وزیر این سخن بشنید طوقا و کرمای پسندید و بر حسن رای ملک
آفرین خواهد و گفت ایچا خداوند دام ملک فرمود عین حقیقتست که اگر
در ملک صحبت از دهن نریست یا فانی ملیعت ایشان گرفتگی از ایشان
سودی نشا بنده امیدوارست که بصحبت صاحبان نریست پذیرد و خون
خویشندان گمرد که هنوز طافست و سیرت بغی و کشتن آن گروه در نزد
منگی نشده است و در حدیثست که ما می مولود آمد و قد بول علی قطره
الاسلام نه بود برودمانه و بنظر نه و بهشتانه

قطعه با بدی یار گشت با سر لوط
خاندان نبوتش حکم شد
سک صاحب کعبه روزی چند
ای نیکان گرفت و آدم شد

(۱) ناملان داملان داملان | (۲) ناملان داملان داملان

باب اول

۳۳

(۱) قطعه شور بخشن بازو خواهند

مقبولان را زوال نعمت و جاه

مگر نبینند بروز شیره چشم

چشمه آفتاب را چه کند

داشت خواهی سزار چشم چنان

کو بهتر که آفتاب سیاه

حکایت یکی را از ملوک هم حکایت کنند که دست تطاول بهال

رعیت دراز کرده بود و جواز اذیت آغاز کرده خلق او میکند قلیش

در جهان برفتند و از کرامت جوشن راه نرفت گرفتند چون رعیت هم

شد ارتفاع ولایت نقصان پذیرد و خیزند تپه مانند و دشمنان

از هر طرف زور آوردند

(۲) قطعه هر که فریاد رسی روز مصیبت خواهد

گو در ایام سلامت بخواهد کوش

بنده حلقه بگوش از تمناوری برون

لطف کی لطف که بیگانه شود حلقه بگوش

روزی در مجلس او کتاب شاهنامه سخن خوانند در زوال مملکت

شجاع و عهد فریدون وزیر ملکه را برسد که فریدون گنج و ملک و چشم

نداشت پرو پادشاهی چه گونه سفر شد گفت ایچانی که شایسته خلق

برو بتعصب گوه آمدند و تقویت کردند تا پادشاهی پلانت وزیر گفت

چون گوه آمدن خلق موجب پادشاهیست تو خلق را چه پریشان میکنی

مگر سر پادشاهی نداری

بیت مملکتی که لشکر بجان پروری

که سلطان به لشکر کند روزی

گفت موجب گوه آمدن سپاه و رعیت چیست گفت پادشاهرا غفلت

(۱) مملکتی مملکتی غفلت (۲) مملکتی مملکتی غفلت

(۱) قطعه زمینی شوره سنبل بر نیازد
در تو تخم و عمل شایع مگردان
نگوئی با بدان کردن چنانست
که بد کردن بجای نیک مردان
و حکایت سر مکن زاده را بر دز سرت افکند
و بهم و فرستی زانند الوصف داشت نام از عهد خردت انار
بزرگی در ناصیه او پیدا بود

(۲) بیت بالاک سرش ز غوشمندی

می یافت ستاره بلندی

فی الجمله مقبول در نظر سلطان آمد که جمال صورت و کمال
معنی داشت و حکایت اند تو آنکس بهرست نه بهال بزرگی
بعقل است نه بهال بهنای چش او بر وی حسد بردند و نخبه‌انی
مشهم کردند و در کشتن او سعی بیفایده نمودند
بیت دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست

معشوق باز آنچه میکند جمله نکوست

ملکد پرسید که موجب خصمی پیشانی در حق تو چیست گفت
در سایه دولت خداوندی نامکشان را راضی کردم مگر حسود را که راضی
نمیشود الا بزوال نعمت من دولت و اقبال خداوندی باقی باد

قطعه تو هم آن که نیازمند اعداوی کسی

حسود را چه کنم که ز خود برنج در ست

بجهت تا بری ای حسود کین زنجیر است

که از مشقت آن جز بهر گشت نتوان رست

(۱) مقایله مفاعیلین مفاعیل | (۲) مفعول مفاعیل مفعول

سجود و قدر سلامت کشتی نمیدانست همچوین قدر غایت

کسی نماند که بمصیبت گرفتار آید

(۱) قطعه ای سیر ترا نان جوین خوش نماید

بعشوق منست آنکه بنزدیک تو زشتست

دوران بهشتی را دوزخ بود احواف

از دوزخیان پرس که احواف بهشتست

بیت فرقت حیل آن که یلوش در بر

با آن که دوزخیم انتظارش بر در

حکایت هرمن ناجدارا گفتند روزی در راه خطا دیدی که

ایشان را بند فرمودی گفت خطائی معلوم نکردم ولیکن دیدم که

مهربانی من در دل ایشان بیکران است و بر عهد من اعتماد کلی

نظارند ترسیدم که از بیم گزند خوش قصد هلاک من کنند پس

قول حکما را کار بستم که گفته اند

(۲) قطعه از آن کز تو ترسد بترس ای حکیم

و گریه با چو او صد برائی بچنگ

از آن مار بر پای زای زند

که ترسد سرش را بگوید بسلنگ

نبینی که چون گریه عاجز شود

بر آرد بچنگال چشم بسلنگ

حکایت یکی از ملوک عرب زنجور بود در حالت بیری و امید

از زندگانی قطعه کرده نگاه سوارش از در آمد بشارت آورد که

فلان قلعه را بدولت خداوندی کشادم و دشمنانی اسیر شدند

وسپاه و رعیت آن طرف بچنگی مطیع فرمای گشتند ملک جوید

این سخن بشنید نفسی سره بر آورد و گفت این جزوه مرا نیست

(۳) قطعه سلطان سلیمان بنی | (۴) قطعه قطعه قطعه

باب اول

پایه تا بر او نگرود آینه و رحمت تا در سایه دولتش ایمن نصیبند
و ترا پس هر دو نیست

(۱) مشغول نگه داشتن جور پیشه سلطانیه

کہ لیپڈ زنگرٹ چوبانی

پادشاهی که طرح نظام فکند

پای دیوار سنگ خواهر میکند

ملکرا پند وزیر لایحه موافق ملحق نماید بند فرمود و بزرگوار فرستاد

سی بر نیامد که بنی عمر سلطان به ناز و محبت برخاستند و به ملاوت

لشکر آراستند و ملک بدر خواستند قوچی که از دست غفلت اول او جان

تبدیه بودند و پیرایشش شد و پیرایشش کرد آمدند و تقویت کردند تا

ملک از تصرفش بدر رفت و بر ایشان مقرّر گشت

قطعه پادشاهی کو روا دارد نسیم بر زبون دست

دوستدارش روز سختی دشمنی زور آورست

با رعیت صلح کن و ز جنگ خصم ایمن نشین

ز آن که شاعریه قابل را رعیت لشکر است

حکایت پادشاهی با قلام عجیبی در کشتی نشسته بود و قلام دیگر

دویا ندیده بود و حجت کشتی نیازموند گریه و زاری آغاز کرد و لرزه بر

ندامش بشاد چند آنکه ملاحظت کردند آرام نگرفت ملوکرا عیش از

او بنقلش شد چاره نبردانشند حکیمی در آن گشتی بود گفت

اگر فریاد من اورا خاموش کنم پادشاہ گفت غایت لطف باشد

حکیم فرمود تا غلام را بدریا انداختند بارق چند غوطه خورد از سایش

بگرفتند و سوت کشته آوردند بپرو دو دست در دهال کشتی آونخت

چون از آمد بگوشا بنشست و قرار یافت آن ملک را مستبدی آید

گفت درین وقت حکمنست گفت اول محنت غرق شدن نوحیدیه

1947-48

باب اول

بترسد آن که بر افتادگی نبخشاید
که گهر زیبای در آید گیسو نگین دست
هر آنکه بخت بدی گشت و چشم نیکی داشت
دماغ بیپهلو بخت و خیال باطل بست
ز کوشش پنبه برون آرد و داد خلق بده
و گهر تو می ندی داد روز دادی مست

(۱) مثنوی بنی آدم اعضا یکدیگرند
که در آفرینش زیاده گویند
چو عضو بدید آورد روزگار
دیگر اعضا را همانند قرار
تو کز محنت دیگران بی غمی
نشاید که ثابت بماند آدمی

حکایت درویش مستجاب الدعوه در بغداد پدید آمد حاج بوسف خیر
کردند او را بخواند و گفت و ما خیر می بینی درویش دست برداشت و
گفت خدا یا پادشاه بستان حاج گفت از بهر خدا این چه دعاست گفت
دعای خیرست ترا و جمله مسلمانان را

(۲) مثنوی ای زبردست زبردست آزار
گرم تا کی بماند این بازار
بچه کار آیدت چنان دار
مردمت به که مردم آزار

حکایت یکی از ملوک بن انصاف پارسائی را پرسید که از جمله
عبادتها کدام نافله ترست گفت ترا خواب نیم روز تا در آن
دالت کسی را نیاز آرد

قطعه غزل را خفته دیدم لبم روز
گفتم این فتنه است خوابش پرده به

(۳) غزل نعمان نعمان فعل | (۴) ناملان ماملان غزل

بلکه دشمنانم راست یعنی وارثان مملکت
(۱) قطعه درین امید بر شد دروغ عمر عزیز
که آنچه در دلمست فر دم فراز آید
امید بسته بر آمد ولی چه فایده زانکه
امید نیست که عمر گذشته باز آید

(۲) قطعه کوس رجعت بکوفت دست اجل

ای دو چشم وداع سر بکنید

ای کف دست و ساعد و بازو

همه تو در یکدگر بکنید

بر من افتاده مرگ دشمن کام

آخر ای دوستان گذر بکنید

روزگارم بشد بنادانی

من بگردم شما حذر بکنید

کلیات سالی اروپایی ترست بجای پیغمبر علیه السلام معترف

بودم در جامع دمشق یکی از جلوک عرب که به من انصافی

موصوف بود اتفاقا زیارت آمد و نه از کرد و حاجت خواند

بیمت درویش و غنی شد این خاک درند

واللی که غنی ترند محتاج ترند

نگه روی من کرد و گفت از آنها که بهمت درویشان است

و صدق معامله ایشان خاطری همراه من کنید که از ظاهر

سعی اندیشا کم گفتش بر زحمت ضعیف و حمت کما

از دشمن قوی زحمت نهی

نظم بسیار توانا و قوت سر دست

خطاست بخط مسکین ناتوان بشکست

(۱) مغایر مغایر مغایر اولیات (۲) نامانی مغایر تعلیم

گفت برآیند این گدای شوخ بگذرا که چندی نعمت باندک
مست بر انداخت اندک که خورند بیت الهال لغت مسکینست
نه طعمه اخوان شیاطین

(۱) بیت ابله‌ای که روز روشی شمع کافور نهد

زود بپشتی کشی بشب روشن نباشد در چراغ
یکی از وزرای تاج گفت ای خداوند مصلحت آن می بینم که شب
کس را وجه کفاف بتفاریق معیون دارند تا در نفقه اسراف نکنند و
آنچه فرمودی از زهر و منع مناسب سیرت ارباب باقت نیست
یکی را بملطف لید و از گویایان و باز بنویسد خسته خاطر کردن

(۲) بیت برون خود در طبع باز نتوان کرد

چو باز شد بدرستی قرار نتوان کرد

(۳) قطعه کس نمیدان که تشنگی چهار

بلب آب شود گرد آید

هر کجا چشم بود شری

مهرم و مرغ و مور گرد آید

(۴) بیت مرغ جانی بود که چرخ بود

نه بجائی رود که چرخ نبود

حکایت یکی از پادشاهان پیشین در رعایت مملکت شایسته کرد
و لشکر سختی داشتی چون دشمنی صعب روی نمود همه پشت برداشتند

(۵) بیت چو دارند گنج از سپاهی دریغ

دریغ آیدانش داشت بردن به تیغ

یکی از آنکه که قدر کردند پامان دوستی بود ملامتش کردم و گفتیم
دوست و ناسپاس و سفل و حق نشناسی که باندک تغیر حال از
مخدوم قدیم خود برگردد و حقوق نعمت سالیان نوردد گفت

افتد که ندیم حضرت سلطان زده باشد و باشد که سر برود و حکما
گفته اند از توتون طبع پادشاهان برادر باید بود که گاه بسلاست
بر نهند و گاه بدشنامی خلعت دهند و گفته اند طرافت بسیار
ندیم است و عیب حکیمان

بیت تو بر سر قدر خویشی باش و وقار

بازت و طرافت به ندیمان بگذار

حکایت یکی از رفیقان شکایت روزگار نامساعد بنزدیک من آورد
که کفاف ندک دارم و خیال بسیار و طاقت بارفراغه ندارم بارها در
دلم آمد که باقلیم دیگر نقل کنم تا در این صورت که زندگانی کنم
کسی را بر نیکن و بد حال من اطلاع نباشد

بیت پس گریسته خفت و کس ندانست که کیست

پس چنان بلب آمد که برو کس نگرست

باز از شهامت افتاد بر قدیشم که بطلعت در قفاک من بختند و سع

مرا در حق خیال بر عدم حقیقت چهل کنند و گویند

قطعه بهین ان بنی صفت را که هرگز

نخواهد دید روز نیک بختی

من آسانی گزیند خوشتن را

زن و فوژند بگذارد به سختی

در علم محاسبه چنانکه معلومست چیزی دادم اگر هست شما جنتی معیت

گردد که موجب جمعیت خاطر باشد بقیة عمر از عهده شکر آن نتوانم

بیرون آمد گفتم ای یار عمل پادشاه دو طرف امید تان

و بیم جان و خلاف رای خود بندانست بدین امید در ان بیم افتادن

قطعه کس نباید بخانه در پیش

که عراج زمین و باغ بده

(۱) مفاصل مفاصل مفاصل فو || (۲) مفاصل مفاصل مفاصل فو

اگر بگویم معذور دارم شاید که اسبم بی جو بود و نمود زمین در گریه
و سلطان که بزر با سپاهی خجالی کند با او چنان جوهر را که شایان گریه

(۱) زرد بده مرد سپاهیان را تا سر بشهد

وگرنه زود ندهی سر بشند در عالم

يَمُوتُ إِذَا شِيعَ الْكُفَى بِسُورِ يَعْلَى

وخواهی بیعتی بیعتش باظرف

حکایت یکم از وزیر معزول شد و بحلقه درویشان درآمد برکت

مجموعه مشاوران و هیئت مدیره و جمعیت خادمان و دستیاران ملکه

بیکر پر و ادا خوش رکړ و هېوا لرمون غېوا لکړ و کفېس و معزول و ده کاشغولي

و با آنکه در این کتاب به بیان کلیات و اصول پرداخته شده و به بیان جزئیات و تفصیلات نپرداخته است، ولی به دلیل اهمیت موضوع و به دلیل اینکه این کتاب به عنوان یک کتاب مرجع و راهنما برای دانشجویان و محققان در این زمینه می تواند مورد استفاده قرار گیرد، این کتاب را به شما پیشنهاد می کنیم.

این که هیچ قیامت نیست

بندی سکا و دهلی و دم بمبئی

کالبد بدریدند و قام بشکستند

و از دست و زبان حرف کبریا مستفید

ملک گفت: «آینه ما را خردمندی کافی باید که تدبیر مملکت را شاید

گفتی بی ملک نشان خرم چند کافی آید است که غنایی

مادهای برآمده از حروفان ازین کسوف

کہ استغفری نور و جانور لیا ازین

مثلی سجاد گوهر را گفتند آری ملازمت محبت شیر بچه و ده اعتبار

مختار گفت تا افضل سیدش پیغمبر و ترشتر عالمیان در شاه سوادش

زندگانی میکنم گفتند اکنون که باطل جهایش برآمدی و بشکر نعمتش

اعتراف کردی چرا نزدیکتر نیایی تا رابطه عاشقانه برآورد و از

خلاصت شهرت گفت: چنان از بطن

اگر صد سال کی عمر آتشی فروز

اگر یکدم در او افتد بسوزد

اعتماد

فان كنت قد فعلت ذلك فاعلم انك قد فعلت ما كان ينبغي ان تفعله

بیت بصریا در حنا فاع بیشمار است

و اگر خواهی سلامت بر کنار است

رفیق این سخن شنید، هم برآمد و روی درام کشید و سخنهای زنجش
تیمو گفتن گرفت که این چه عقل و کفایتست و فهم و ادراست و
قول حکما درست آمد که گفته اند دوستی در زمان بکار آید که
ترس و هراس دشمنی دوست نصایند

(۱) قطعه دوست مشهور آنکه در لغت زند

لاف باری و ہوادر خواندگی

دوست آن باشد که گیرد دوست دوست

در پریشانی حالی و کارماندگی

دیدم که متغیر میشود و نصیحت من بغرض میشنود. بنزدیک
صاحب دیوان رفتم و سابقه معرفتی که میان ما بود صورت جالب
گفتم تا بکار حقش در نصب کردند چند روز برین برآمد لطف
طرحش را دیدند و حسن تدبیرش را پسندیدند کارش از آن در
گذشت و سر تبه برتری از آن متوکل گشت و چندی بعد
در ارتقی بود تا باوج ارادت رسید و مقرب حضرت سلطان شد
و مشارالیه باطنش و معتقد علیه عند الاقربان بر سلامت حالش
شمارائی کرد و گفت.

(۱) بیت زگار بسته حیفه‌یش و دل شکسته حفا

که آب چشمهٔ حیوان درون تار یکپشت

بیت ۱۰ لا کزنی احوال البلیة

و للرحمة الطاف خفية

بسم الله الرحمن الرحيم

تلاشت و ایکن بر شیرین دارد

(١٦) دافعتی دافعتی دافعتی (١٧) دافعتی دافعتی دافعتی

یا بتشویش و غشیه راضی شو

یا چگونگی پیش رانج بنه

گفتم این سخن موافق حال من نگفتی و جواب سوال من نبود که ششید
که گفته اند هر که خیانت ورزد دستش از حساب باززد

(۱) بیت راستی موجب رضای خداست

کس ندیدم که کم شد از راه راست

و حکما گفته اند چهار کس نمی ترسند و همان پنجند جرایی از سلطان و
دزد از پاسیان و فاسق از عشار و روسپی از محتسب و آنرا که حساب
پاکست از محاسبه چه پاکست

(۲) قطعه کسی تراخ زوئی در عمل اگر خواهی

که وقت رفع تو باشد مهال دشمن ندک

تو پاک باش و مدار اقا برادر از کس پاک

زاند جامه نا پاک گزاردن بر سنگ

گفتم حکایت آن رویه مناسب حال تست که دیدندش گریزان و افتاد

و عزیزان کی گفتش چه آفتست که موجب چندین مخالفت گفت

شنیدم که شتر با سخره میگیرند گفتند ای سقیه شتر را با تو چه

مناسبتست و ترا با او چه مشابعت گفت خاموشی که اگر حسودان

بغرض گویند که ای شترست و گرفتار آیم کرا غم تخلیص می باشد یا

افتیش حال می کند و تا نوبتی از عراق آورده شود مار گزیده مرده باشد

گفتم لرا همچنان فضلست و دیانت اقا حسودان در کیشند و مدعیان

گوشه نشین اگر آنچه حسن سیرت تست بخلاف آن تقریر کنند و در

معرض خطاب پادشه آن و در محل کتاب افتی در آن حالت کرا همچال

مخالفت باشد پس مصلحت آن می بینم که ملوک فحاشات را حراست

کنی و ترک زیارت کوئی که عافان گفته اند

(۱) فاعلان معانی فاعلی (۲) فاعلان معانی فاعلات

نور

باب اول

معشیه کرده بود مگر یکی از ایشان حرکتی نکرد نامناسب حال در ایشان
ظن از شخص فاسد شد و باز از ایشان کاست خواسته تا بطریق کفایت
بازار را مستخلص کند آنکه خدمتش کردیم در میان و ما نکرد و چقا کرد
معدودش داشتیم بکنم آن که گفته اند

(۱) قطعه در سحر و زهر و سلطان را

این وسیله است مگر پیروانی

سک و دربان چو یافتند غریب

این گریه میانش گیرد آن دلس

چند آنکه معزنی حضرت این بزرگ بر حال من واقف شدند باکریم در آورده

و آنرا مصلحتی معشیه کردند اما بتواضع فروز نشستم و گفتم

(۲) بیعت بگفتار که بنده کمینم

تا در صف بندگان شینم

گفت الله الله چه جای این سخنست

بیعت شو بر سر و چشم من شینم

باز است بکنم که نازینم

فی الجمله نشستیم و آنرا در سخن پیوستیم تا حدیث زکات بازار

در میان آمد گفتم

قطعه چه جرم دید جداوند سابق الامام

که بنده در نظر خوش خوار میبارد

عالمی است مسلم بزرگواری و اطلاق

که جرم نیست و این تو قوار جداورد

حاکم را این سخن سدیدت آمد و حسب معانی بقرآن فرمود تا آنکه اعدا

مشتی مهیا دارند و مؤلف ایام تعطیل و ما کنند سکر احیاست

بگفتم و زمین خدمت پیوستیدم و قدر حسرت خواسته و در حالت

(۳) معانی معانی فعلی (۴) تفعول متفاعلی فعلی

در آن مدت مرا با جمیع یاران اتفاق سفر مکنه افتاد و چون از زیارت
مکنه باز آمدم دو منزل استیصال کرد ظاهر حال را دیدم و پیشانی و در
جانب درویشان گفتم حال چیست گفت ایچان که تو گفتی طایفه حسد
پرورند و بخیرانتم منسوب کردند و ملک در کشف حقیقت آن استیصال
نفرمود و یاران قدوم و دوستیای صمیم از کلمه حق خاموش شدند و محبت
دوستانه فراموش کردند

(۱) قطعه نه بسنی که پیش نهادند جاء

سناست کمال دست بر بر نهی

وگر روزگار در گرد زلف

مست عالمش پای بر سر نهند

فی الجمله بانواع علوت گرفتار بودیم تا درین هفته که مژده سلامت مجرای
برسید از بند کرامت خلاص کردند و ملک مژروم غاضب گشته آن نوبت
اشارت من قبول نکردی که عمل پادشاهان چون سفر در ریاست نبوسند
و خطر ناک با کتب بر گیرند یا در مجلس بصیری

بیت با روز به روز دست کند خواجه در کنار

که سوخ روزگار انگنداس مرده بر کنار

مصلحت ندیدم ازین پیش ریش در پیش حواسم و نمیک پاشم در بدی
دو بیت اختصار کردم و گفتم

(۲) قطعه نه بسنی که بمنین بنید بر پای

چو در گوشه نیلبد پند مردم

تاگر در گو نداشت طاقت نیش

مکن گشت در سوراخ کردم

حکایت تنی چند در محبت من بودند ظاهر حال ایشان بصلاح راست
یکی از بزرگان در حق این طایفه حسد تلقی بلایع داشت و اندر این

(۳) معولی معولی معولی | (۴) معایلی معایلی معایلی

حکایت آوردند که نوشیروان عادل را در شکار گشتی صیدی کتاب
 کردند و نمک نبود غلامی بروستا فرستادند تا نمک آورد نوشیروان
 گفت نمک بقیامت بستی تا رسی بشود و به خراب نشود گفتند
 از این قدر چه خلل زاید گفت بشمار ظلم در جهان اول اندک بود
 است و هر که آمد برو میزد کرد تا بدین قیامت رسید
 (۱) قطعه اگر زبانه رفیق ملک خور سیاهی
 برآورند غلامان او درخت از بیخ
 به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد
 زشتد لشکر پادشاه هزار مرغ
 بیست نهاند شکار بد روزگار
 بماند برو لعنت پایدار
 حکایت عالمی را شنیدم که خانه رفیق خراب کردی تا خزانه
 سلطان آبادان کند بخیر از قول حکما که گفته اند هر که خلق
 خدای تعالی را بیازارد تا دل خلق بدست آید خدای تعالی همان خلق را
 بروی شکار تا دمار از روزگارش برآورد
 بیست آتش سوزان نکند با سپید
 آنچه کند دود دل مستقیم
 لطیفه گوشتد سرور در جمله حیوانات شیرست کمترین
 جانوران خور و باغ خردندان غریب را به از شیر مردم در
 (۲) مثنوی سگین خور اگر چه بی شیر است
 چون بار میبکشد قورقوست
 شکار و خزان بار بردار
 به زار میباید مردم آزار
 ملک را طهری از ذماید اخلاق تو معلوم شد او را در شکنجه کشید و
 (۳) بهمانی لعلش مغانی لعلی (۴) ماعول مغانی تعالی

بیرون آمدن این سخن بگفتم
 (۱) قطعه چو کعبه قبله حاجت شد از دیار معین
 روزی خلق بدیدارش از بسی فرسنگ
 ترا تحمل مثال ما بیاید کرد
 که هیچ کس نرزد بر درخت این بر سنگ
 حکایت ملک زار کج میروان از پدر بیوات یافت دست گرم
 بر کسار و داد خلوت ابداد و نعمت این دریغ بوسه و وقت برخت
 قطعه نیاید مشام از طبله شود
 بر آتش نه که چون غنبر پیوید
 بزرگی بادت بخشندگی کنی
 که دانه تا نیشانی نرود
 یکی از جلسای بی تدبیر نصیحتش آغاز کرد که ملوک پیشین این
 نعمت را بسی انداخته اند و برای مصیبتی نهاده دست از این
 حرکت کوتاه کنی که واقعه در پیشست و دشمنان از این نباید که
 بوقت حاجت فرومانی
 (۲) قطعه اگر کنی کنی بر علمیان بخش
 رسد هر که خدائی را بر کنی
 چو خستائی از هر یک جوت مینم
 که کرد آید ترا هر روز کنی
 ملک زاده روزی از این سخن دردم کشید که موافق را پیش نیامد
 و گفت خدای عز و جل مرا مالک این مملکت نکرد اندیشه است تا
 بخورم و بخشم نه پسایم که نگه دارم
 بیست تاروی ملک شد که چهل خانه شمع داشت
 نوشیروان نمود که نام نکو گذاشت

(۳) ستاره ثعلبی مغلی لغات | (۱) مغایلی مغایلی مغلی حکمت

حکایت یکی از ملوک موصی هایل بود که امانت ذکر آن کرده ادب
 نیست طایفه از حکمای یونان مشفق شدند که موی در را دهانست
 مگر زهره آدمی که چندین صفت موصوف بود ملک بفرمود تا مطلب
 کردند دهقان پسری یافتند بدین صفت که حکما گفته بودند ملک
 پدر و مادرش بخواند و اینصفت بیکران خوشنود گردانید و قاضی فتوی داد
 که خون یکی از رعیت را بختی برای سلامت نفس پادشاه روا باشد بخلاف
 قصد کشتنش کرد پس روی سون آسمان کرد و بفرمود ملک سلامت در این
 حالت چه جای خشم است پس سلامت باز فرزند پدر و مادر باشد
 و دوی پیش قاضی ببرد و داد از پادشاه خواهند آنگون پدر و مادر بخت
 عظام دنیا مرا بخون در سپردند و قاضی بکشتن فتوی داد و سلطان
 صفت خویش در عداوت می بیند بجز خدای تعالی پناهی نمی بینم
 بیعت پیش که برآورم و دست فریاد

هم پیش تو از دست تو بخواهم داد

سلطان را دل از این سخن بهم برآمد و آب در دید بگرفتند و گفت
 ملک من اولین است از خون بیگانهای و نفس سرو چشمش بوسید
 و در کنار گرفت و بوسید بیکران بخشید و آزاد کرد گویند که ملک
 هم در این علقه شفا یافت

قطعاً همچنان در فکر بیعت که سلامت

بیمبانی بر لب دریای نیل

زیر پایت شیر لدانی حال منور

همچو حال تست زهر پاهای پیل

حکایت یکی از پادشاهان مصر و لیبیه که گفته بود کسان مرا بفرست

(۱) مقول مدافین مدافین قع

مقارن مدافین مدافین

لحم ۲۹

باب اول

سخن آخر پندار میگذرد مؤذرا
بخشش کفایت نموده دواش شیرین کنی

آنچه مضبوط خطاب ملک بود از نامه بعضی از وی آمد و به بقیه
در زندانی رساند یکی از ملوک آن نواحی در خطبه بیعامش فرستاد
که ملوک آن طرف قدر چنان بزرگواری نداشته باشند و این عزیزی
کردند اگر خاطر عزیز فلان نعمت الله عواقبه بجای ما التفات کند
بر رعایت خاطرش هر چه تامل می کرده شود که امان ایمن
مملکت ببرد از او بختیزد و جواب بکتاب را منتظر خواهد بری
و قوف یافت از خیر اندیشید جواب مختصر چنانکه مصلحت دید
بر ظاهر ورق نوشت و روان کرد یکی از متعلقان ملک برین واقعه
مطلع شد و ملوک اعلام کرد و گفت فلان را که حسن فرموده با
ملوک نواحی مواسلت دارد ملک بهم برآمد و کشف این خبر
فرمود فاسد را بگیرند و رساله را بخوانند نوشته بود که حسن
طیر بزرگان پیش از قضاوت بنده است و تشریف قبولی که فرمود
ند بنده را امکن حاجت آن نیست حکم آنکه برورد نعمت این
خاندانست و باندک مایه تغیر خاطر با ولی نعمت خود بیوفائی
نشان کرد که گفته اند

بیت امرا که بجای تست مردم گری

عذرش بنده از کند بغیری ستمی

ملوک را حق شناسی او بسند آمد نعمت و خلعت بخشید و قدر
اوست که لحاظ کردم و قراری بگاه بیاردم گفت ای خداوند بنده
درین حالت ترا شناسی نمی بیند بلکه تقدیر خدای تعالی چنین
بود که مرین بنده را مکر و حیث فرستاد پس بدست تو بولستر که حقوق
شواقی نعمت برین بنده داری و ایادی ملت

ان شاء الله تعالی

باب اول

رفتند و باز آوردند و زانویا با وی خوشی بود اشارت نمکشدن او کرد
تا وگوشه گان چنین حرکت نمکشدن رفت پیش و سر بر زمین
نهاد و گفت

(۱) بیت هر چه زودتر بر سرم چون نو پسندی رواست

رفت چه دایمی کند حکم خداوند راست

نما بموجب آنکه پور را نعمت این خاندانم خواهم که در قیامت بخور
من گرفتاری اگر این بدن بخوابی کشتن باقی بنایل چیز بکش تا در
قیامت موفقت نیاشی ملک کفایت نایلی چه کوله کنم گفت نوازت
فرمای تا من وزیرا بکنم آنکه بقصاص او مرا بفرمای کشتن تا کفایت کشت
باشی ملک خنبد و وزیرا گفت چه مصلحت ای پندی گفت ای خداوند
بصدقه خود بدست این مردم زاده را بگذار تا مرا هم در بلا نیافکشد
گناه از من است که قول چهارا معشر نداشتم که گفته اند

(۲) قاعده چو کردی با کلوخ انداز پیکار

سر خود را بنادانی شکستی

چو بوی انداختی در روی دشمن

دور کن کانداز آماجش نشستی

حکایت ملک وزیرا خواجه بود کرم الفلاس و نیک مسخر که
مکابرا در معاشرت خدمت کردی و در قیامت نیکوئی گفتی اتفاق
ازین حرکتی در نظر ملک ما پسندید آمد بمصادره کرد و عقوبت نمود
سر ملک ملک بسوابق نعمت او معترف بودند و بشکری می نمود پس
در مدت توکیل او رفتی و ملاطفت کردند و زهر و معاشرت را نداشتند
فدایه صلح با دشمنی اگر خواهی باز که قریا

در قیامت عیب کند در نظر حق تعالی کن

(۳) ششلهای نعمت مستغنی نالای || (۴) منافقین منافقین نالای

باب اول

۴۰

زوربندی ممکن بر اهل زمین

تا زمانی بر آسمان نرود

نظام ازین سخن بوجید و زوی از و درام کشید و بر و التفاتی نکرد تا
شبی که آتش از سطح در آتبار میزومش افتاد و سائر املاکش بسوزت
و از بستر نرم باو خاکستر گومش نشاند و اتفاق «عار» ملائیکه را بر او بگفتند
شدیدش که با یاران با همی گفتند ندانم این آتش کجا بر سر او من افتاد
گفت از دود حال درویشی

(۱) قطعه خدر کن زردون درویشی ویش

که ریش درون عاقبت سر کند

بهم بر مکن تا توانی دلی

که آبی چنانی بهم بر کند

حکمت بر تاج شاه گیسور نرشته بود

(۲) قطعه چه سالیان فراوان و غنای دراز

که خلق بر سر ما بر زمین بخواد ریخت

چنانکه دست بدست آمدند ملکه بها

بدستهای دیگر همچنین بخواد ریخت

حکایت یکی در صنعت کشی برآمده بود سجد و شصت

بند فاجر درین علم دانستی و از روی بتوی کشی گریستی مگر گوشه

خاطرش با چهل یکی از شاگردی میلی داشت سجد و پنجاه و نه پنجاه

در آموخت مگر یک بند که در تعلیم آن دفع تلافی بر سر دو صنعت

وفوت برآمد و کسی را با او نمکان مقاربت نبود تا آنکه

پیش سلطان گفت استاد را فضیلتی که بر من است از زبانی

دورانی و حق تربیت است و آن بقرت از و کمتر بیستم صنعت

با او برآرد و اگر این ترک ادب از او پستیده نیاید بگوید تا

(۳) «تو ای مولی مولی» (۴) «تو ای مولی مولی»

(۱) مثنوی گم گزیدت رسد از خلق سنج
که نه راحت رسد از خلق نه رنج
از خدا دان خلاف دشمن و دوست
که دل بر دو سر تصرف اوست
گرچه ایست از کسای همی گذرد
از گمان دار بیند اهل خورد
حکایت یکی از ملوک قریب متعلقان دیوان را فرمود که رسوم ملوک
چندانکه مست مضامین کنند که ملازم درگاه است و مشرقت قریبان
و سایر خدمتگاران پله و ولع مشغولند و در لقای خدمت نهان
صاحب دلی بشنید و گشت غلو در جات بندگان بدگاه حق جل و علا
همین مثل دارد

(۲) نظم دو پادشاه گم آید کسی بخدایت شاه
سیوم برآینه در وی کند بلطف نگاه
امید مست پرستندگان مخلص را
که نا امید نگیند از آستان اله
مثنوی بهتری در قبول فرمانست
ترک فرمان طبل فرمانست
درگاه سبک راستی دارد
سر خدمت بر آستان دارد
حکایت ظالمی را حکایت کنند که عییزم در ویشی غریبی بخیل
و توانگر را بطرح نادان صاحب دلی بر او بگذشت و گفت
بیمت ملازم تو که در کرا به پیشی بزی
یا بوم که کجا نشینی بکنی
قطعه زورب از پیش میرود با ما
با خداوند قیام دار فرود

زودش

(۱) فاعلان مفاعیل فاعلات

باب اول

در

از کسی دار که توقع نعمت از تو دارد و دیگر بدان که ملوک از
پیر پاش روایا اند نه روایا از پیر طاعت ملوک

قطعه (۱) پادشاه پاشای درویش

گرچه نعمت بلغز و دولت اوست

کوشند از برای جوهری نیست

بل که جوهری برای خدمت اوست

قطعه (۲) یکی سرور که پاشای پیشی

دیگر مرا دل از جهلده ریش

روزی چند پاشای تا بخورد

خاک مغز سر خیال اندیش

قطعه (۳) فرق شاهی و پادشاهی برخواست

چون قضای نوشته آمد پیش

از کسی خاک مرده باز کند

نشانیست تو نگار از درویش

ملکرا گفتار درویش استوار آمد گفت از من چیزی نخواه گفت

تا به قولم که دیگر بارم زحمت ندی گفت من پندی بده گفت

بست در باب کنون که نعمت هست بدست

کین دولت و ملک سرور دست بدست

کایت یکی از وزرا پیش ذوالشون مصری رفت و دست خواست

که روز و شب بخدست سلطان مشغول و تفریحش امینوار و از

نفوذش ترسان ذوالشون بگریست و گفت آفرین از خدای تعالی

چنین ترسید که تو از ماضی از جمله صدیقان بودی

قطعه (۴) گر نمودی امید واقعه و زنج

پای درویش بر فلک بودی

(۱) صفات صفات غلامه (۲) صفات غلامه

مصارفت کنند - قاضی مشع معیش کردند از کان دولت و اعیان خضرست
 حاضر شدند پس چون بیل حسرت در آمد بعد از آنکه که اگر کوه آتشین
 بودی از جای بر کنده ای استاد دانست که جوان ازو بفرستد بر ترست
 بماند بند قریب که از وی نهان داشته بود با وی در او تخت جوان دفع
 آن تیانست استاد پند و دست از زمین برداشت و بر پادشاه سر او در
 و پس از غیور از خلق برخواست ملک فرمود تا استاد را خلعت و نعلین
 دهند و پس را زجر و ملامت کرد که با پروردگار خویش دعوی مقاومت کرد
 و پس نزدی گفت ای قدر تو استاد زور و قوت بر من دست نیافت
 بلی که در علم گشتی دقیقه مانده بود که از من دریغ امید داشت بر تو
 بلی دقیقه بر من دست یافت استاد گفت از بهر چنین روز نگاه
 میباشم که حکما گفته اند دوستی چندی توست ده که اگر دشمنی کند
 بتواند گزند کرد نشنیده که چه گفت آنکه از پروردگار خود جدا دید

(۱) قطعه یا وفا خود نبود در عالم

یا مگر کس درین زمانه نگیرد

کس نیاید و تخت علم تیر از من

که مرا غایت نشانه نگیرد

حکایت درویشی مجرب بکوشه سحرانی نشسته بود پادشاهی
 بر او بگذشت درویش از آنجا که فراغ ملک آشفست سر بر
 نیارزد و التفات نکرد و پادشاه از آنجا که مطلوب سلطنت است
 بر او نگذاشت این طایفه خرقه پوشی بر مثال حیوانات و از
 حکمت پادشاه روی زمین بر تو گذر کرد چرا غصبت نگردد
 و شما ادب بجای نیارزدی گفت بگو ملک را توقع خدمت

(۱) و ملازم مقامش فعلی

حکایت استادی کیسوان بر تافت که من علوم و با قاعده چار
 بشهر در آمد که از حج می آیم و قصد پیش ملک برد که من
 گفته ام نعمت بسیارش فرسود و اکرام کرد تا یکی از ندمایان ملک
 در آن سال از سفر دریا آمده بود گفت من او را در عید شخصی در صوم
 دیدم او حاجی چگونه باشد و دیگری گفت پدرش نصرانی بود در
 ملامت غلوی چگونه باشد و شعرش در دیوان منور یافتند ملک
 فرمود تا بزنندش و برانند که چندین دروغ چرا گفتی گفت ای خداوند
 روز ریس سخنی دیگر نگویم اگر راست نباشد بهر عقوبت که فرمانی
 سرورم گفت آن چیست گفت

قطعه فراموشی گریست ماست پیش آورد

بوی بهمانه آیدست و یک همچو دود

گر از بنده لغوی شایدی شرح

چنانچه بسیار گوید مروج

ملک بخندید و گفت از من راستتر سخن در هر خود گفتند بنام خود

تا آنچه معلول اوست بهشت دارند

حکایت آورده اند که یکی از اولاد او زبردستی رحمت آورد و مسلح

مکنان را چنانچه اتفاقاً روزی خطاب ملک گرفتار آمد به مکنان بر

موجب استغفار او سعی کردند و سگهان بر وک در محافلش ملامت

کردند و از رنگی ذکر حیرت نیاورد و با قاعده میگفتند تا ملک از سر

خطای او در گذشت صاحب دلی برین دل انتخاب یافت و گفت

قطعه تا ایل دوستی بدست آید

بوستان پدر فروخته به

باختن دیگر یک خواص را

ای معارف معارف اندر نام (۱) تا قاعده و ملامت نظر

وز وزیر فر کدا بترسیدت

بمهرانی گز ملک ملک بودت

حکایت پادشاهی بکشتن بن کتانی فرمان داد گفت ای ملک

بموجب شخصی که آیا بر من است از از خود بجوی ملک گفت چگونه

گفت این غلوت بیک نفس بر من بر آید و بزا آن بر تو جلود برسد

(۱) رسله دوران بقا جو باد صحرای بگذشت

تلخی و خوشی و زشت و زیبا بگذشت

بنداشت سم بگر که سم بر ما کرد

برگردد او بماند و بر ما بگذشت

ملک را این نصیحت او نمودند آمد و از سر خون او در گذشت

عذر خواست

حکایت وزیران نوشیروان در بهشتی از مصالح مملکت اندیشه

مجموع کردند و بر یکی بر وفق دانش خود رای میزد ملک نیز به چنین

اندیشه میکرد بر وجهی رای ملک اختیار افتاد وزیران در سر

گفتند پس رای ملک را چه مزشت دیدی بر فکر چندین حکیم گفت

بموجب آنکه آنچه کار معلوم است رای ممکنان در مشیت

الله تعالی است که موجب آید یا خطای موافقت رای ملک بولست

است تا اگر خلاف سوابق باشد متابعت تو از رعایت خواهن مسم

(۲) مشغول خلاف رای سلطان رای چشمت

آنکس خواست باشد دست شستن

اگر بگوید روزی گوید شست این

بیاید گفت استک ماه و پاریس

(۱) مشغول مملکت مملکت مع | (۲) مملکت مملکت مملکت

حکایت

باب اول

۱۹

نشانند و از دست آن دیگر تازیانه خورده بودم در طفلی گفتم

صدق الله العظيم که می عمل صالحاً فلنفسه ومن اسأ تعالیه

قطعه تا توانی درون کس مخراش

کانه درین راه خارها باشد

کار درویش مستمند برآر

که تو این کارها باشد

حکایت دو برادر بودند یکی خدمت سلطان کردی و دیگری بسی

بازوان سال خورده باری این توانگر درویش را گفت چرا خدمت سلطان

نمیکنی تا از مشقت کار کردن برمی گفت تو چرا کار نکنی تا از لذت

خدمت رهایی یابی که حکما گفته اند نان خود خورده و نشستی به

که کمر دراز بستی و خدمت ایستادن

بستد بدست آهک نفته کردن جگر

به از دست بر سینه بشی خبر

قلعه عمرگو نهاییه درین صوف شد

ناجه خورم صفت و چه بوشم شنا

ای حکم خبره بنالی بساز

تا نکنی بستم خدمت دوتا

حکایت کسی پیش نوشیروان عادل مرز آورده که غذا عذ و جل فلان

از خدمت بر داشت گفت هیچ شنیدی که مرا فرو گذاشت

ست مرا برقی عذ و جلی شامانی نیست

که زندگانی ما نیز جاودانی نیست

حکایت گروهی از حکما در بارگاه کسری در محلی سخن میگفتند

مفهوم متعین نامی (۵) مفاعل تعالی مفاعل تعالی

پارچه رخت سراسر سوخته به
با بداندیش هم گفتی کن
دشمن سگ بلعید دوخته به

حکایت یکی از پسران عارون اگر شنید پیش پدر خود خشمناک
که فلان سرعک زاده مرا دشنام داد بهادر عارون از آن دولتر
گفت چنین کسی را چراچه بلند کنی اشارت بکشتن کرد و دیگری
پنهان بود و دیگر گفت بمصادره و نفی عارون گفت ای پسر کرم است
که غلو کنی و اگر نتوانی تو نیز دشنام مانی ده نه چند گنیم استقام
کردی گذرد فکاه بظهور طرف تو باشد و دوی از قیل حصم

(۱) قطعه نه مردست آن بشود یک فردمند

که با بیل دهن بیکار چوبد

بلی من آگس است از روی تحقیق

که چون شمع آیدش باطل مگردد

(۲) بشوی یکی را رخت خونی داد دشنام

گهی کرد و گفت ای سگ مرچام

بتر لاله که خونی گشتن آنی

که دلم قرب من چون من لعلی

حکایت با طایفه بزرگان در کشته بودم زو می در این با لوق شد و دو
اندر بیکدیگر در افتادند یکی از بزرگان ملاح را گفت که بیکدیگر این از دو
صد دینار بدم ملاح در آب رخت را یکی را خلاص کرد و دیگری ملک
شد گفت بهیئت که بر من رسیده بود از این سبب در گرفتاری او تا غیر
کردن ملاح نگذاشت و گفت آنچه تو گفتی یقین است و دیگر میل خاطر
من برآید پس بیشتر بود حکم آنکه وقتی در لیلان مانده بودم تو مرا بر آشتی

(۳) مقایسه مقایسه مدعی (۴) به طایفه

باب اول

حکایت یکی را از ملوک کشیزکی چنین آورده بودند خواست که در حالت مستی با وی جمع آید کشیز همانست که ملوک در شهر آمد و مولود از بندگی بسیار بخشید که لب و زبانش از بزرگ بینی برگذاشته بود و زبانش بکوبهای فرو رفته میکی بود که سخنها حتی از طلعش بر میدی و غش القطر از بغلش بکنند

بیت تو کوئی تا قیامت رست روی
برو خست و بر یوسف نکوئی

(۱) قطعه شخصی نه چنان کرده منظر
کج زشتی او خبر توان داد
و آنکس بغلش نعود بباله
مرد را بافتاب مرید

سیاه را در آن حالت نفس طالب بود و شهوت غالب میوشی بچندید و مهرش بر داشت بعد از آن ملک کشیز کردا دست و نیافت با چرا گفتند خشم گرفت و فرمود تا سیاه را با کشیز دست و پا استوار بکنند و از بیم جوسی رفتی در اندازند یکی از وزرات یک معوض روی شغاف بر زمین نهاد و گفت سیاه را درین حالتی نیست که سایر بندگان و دستکاران بخشش و اعام خداوندی معذرت گفت اگر در غلوض او شی تاخیر کردی چه سدی گفت ای خداوند نشنیده که گفته اند

(۲) قطعه تشنه سوخته بر چشمه روش چو رسید

تو چمنه از که از پیکل دعای اندر شد
محمد کمرسته در خانه خالی پر خوان
قول بلور نکند کز رمضان اندر شد

ملک را این قطعه خوش آمد و گفت سیاه را بتو بخشیدم کشیز کردا

(۱) مفعول مفعول فعلی (۲) ناعانی ناعانی ناعانی ناعانی ناعانی

باب اول

از چهار خاسوس بود گفتندش چرا درین بحث با ما سخن نگوئی گفت
وزرا لغال ما بر مثال لطیف اند و طیب داند و نداند جز سقیم را پس
چون بیم که رای شما از صواب است مرا در آن سخن گفتی حکمت نبود
(۱) قطعه جو کاز بی فضل من اثر آید

مرا درون سخن گفتی نشاید
و گر بیم که نابینا و چاه است

اگر خاسوس بشنیم گناه است

حکایت عازون فرسیدند چون ملک مصر میام شد گفتند خدای
مائی که بغرور ملک مصر دعوی خدائی کرد بچشم این مثلتیا مگر
بکمتر من بندگان سیاهی داشت کون نام او خصیب ملک مصر بود
از این داشت گویند عقل و کفایت تو بخدی بود که طایفه حشرات مصر
شکایت پیش او آوردند که پنبه کاشته بودیم بر کنار نیل باران بی و آمد
تلف شد گفتند و گفت بشم بستی کاشتن صاحب دلی بشنید و گفت

(۲) مشکوبه اگر روزی بدانش در نزدی

زندان تنگ روزی نبودی

بنامان چندی روزی رسد

که دانا اندر آن حیران باشد

مشکوبه بحث و دولت بکار دانی نیست

جز بنابید آسمانی نیست

اوقاش است در جهان بسیار

بی تمیز بچند و عاقل خوار

کسی را بگفته مرده و زنج

بله اندر حربه یافتند کج

(۳) معانی معانی معانی (۴) معانی معانی معانی

گلستان

باب دوم

در اخلاق درویشان

حکایت یکی از بزرگان پارسائی را گفت که چه گوئی در حق ملکی
باشد که دیگران در حق او بطعنه سخنها گفته اند گفت بر ظاهرش
عیب نمی بینم و در باطنش عیب نمی دانم
(۱) قطعه هرگز جامه پارسا بینی
پارسا دان و نیک مرد فکار
و رندانی که در نهانش چیست
مختسبند درون خانه چه کار
حکایت درویشی را دیدم که سر بر آستان کعبه نهاده بنالیده و می
گفت یا غفور یا رحیم توانی که از ظلم و جهول چه آید که ترا نشاید
قطعه عذر تقصیر خدمت آوردم
که ندارم بطاعت استظهار
عاصیان از گناه قویه کنند
عازقان از عبادت استغفار
عابدان جزای طاعت خواهند و بزرگانان بهای بضاعته و من بستره
" بید آوردم نه طاعت و بدر بوی آمدم نه تجارت اصبع بی ماس
است امله و لا تفعل بی ما انا امله
(۲) بیت کجی و در جرم بخشش روی و سر بر آستانم
بندد را فرسان نباشد رجه فرمائی بر آتم
(۳) نعلانی بماند نعلی | (۴) نعلانی بماند نعلانی نعلانی بماند نعلانی

چه کنم گفت کنیزک را بسپاه بخش که نیم خورده او را شاید
 قطعه از کز او را بدوستی میسند
 که رود جای نا پسندیده
 تشنه دل نخواهد آب زلال

نیم خورده دهن کندیده

(۱) قطعه دست سلطان دیگر گجا باشد

چون بنسنگی در لوفشان توابع

تشنه را دل گجا خواهد آب

کوزه بگذاشته بر دیان سکنج

حکایت اسکندر رومی را پرسیدند که دیار مشرق و مغرب چه

گرفتگی که ملوک پیشین را هزاران و ملک و عمر و لشکر پیش از تو بود

و چنین فتی میسر شده گفت بغیر خدای تعالی هر ملک را که

گرفتم رفتش ایازدم و نام پادشاهان جز بنسکوئی نبرد

(۲) بیت از کوشی خوانند اهل فرد

که نام بزرگش بزرگش بود

قطعه این همه بیست چون می بگذرد

بخت و بخت و اسرو و کبر و دار

نام نیک رفتن ضایع مکن

تا باشد نام نیکت پایدار

(۱) زبانتی مفاصل لغات | (۲) معرمان معرمان لغات

باب دوم

حکایت تخی چند از روزندگان مشفق سفاهت بودند و شریک
رنج و راحت خواستم که مرافت کنیم موافقت نکردند گفتیم از کرم و
اخلاق بزرگان بعید است و غریب روی از صاحبیت سگینان ناقص
و فایده دریغ داشتن که من در نفس خویش این قدر قوت و قدرت
میشناسم که در خدمت مرطبی بارش خاطر باشم نه بار خاطر
بیست این کم از آن راکب است و اشقی

اسع لکم حمل الغواشی

یکی از ایشان گفت ای این سخن که شنیدت دل تنگ ندارد که در این روزها
دردی بصورت درویشان در آمد و خود را در سنگ محبت ها منتظم کرد
بیست چه داند مردم که در جمله چیست
نویسنده دارد که در نامه چیست

از آنجا که سبلاست حال درویشانست گمان قبولش میروند و میبار
قبولش کردند و گفته اند

(۱) مینویست ظاهر حال غارنای دلیقست

این قدر پس که روش در خلقتست

در عمل کوشش و هر چه خواهی بوش

تاج بر سر نه و قلم بر دوش

زاهدی در پلاس بوش نیست

زاهد پاک باطن و اطن بوش

آر که دنیا و شهرتست و موس

بارسانی نه ترک جمله و بس

در کبر افتد مرد باید بود

بر خفتن سلاح جنگ چه سود

(۲) معانی معانی معانی | (۳) مینویست معانی معانی

(۱) قطعه بر در کعبه سائلی دیدم

که می گفت و می گشتی خوش
من نگویم که طاعت به پذیر
قلم عفو بر کتابم کش

حکایت عبد القادر گیلانی در در کعبه روی بر عصا نهاده
گفت ای خداوند بهشتی و اگر مستوجب عفویش در قیامت ترا
نایبنا بر انگیز تا در روی نیکان شرمسار نشوم

قطعه روی بر خاک بجز نمی گویم
بر سحر که که باد می آید
ای که بر کز فریشت نگفتم
بجست از بند باد می آید

حکایت نزدی بخانه پارسای در آمد چنانکه طلب کرد چیزی
نیافت داشتند شد پارسا خبر شد کایسی که بر آن گفته بود در
راه گذر دزد انداخت تا محروم نگردد
قطعه شنیدم که مرده ای یاد خدا

دل دشمنان را نکردند تنگ
ترا کی بیشتر شود این مقام

که با دوستانت خلافت و جنگ
موت اعل صفا چه در روی وجه در قفا نه چنانکه از دست
عیب گیرند و بهشت بهمیرند

پیشان در بر تو جو گوشتند سلیم
در قفا به جو گوشت مردم خوار
بر که عیب دیگران پیش تو آورد و شهود
بشمار عیب تو پیش دیگران خواند برود

(۱) نامانی مفاصل تعالی | (۲) تعالی تعالی تعالی

باب دوم

بیست و نهم فریاد بگوشه ای از غم
 کین را که تو سرور بیگمستانست
 چون بیدار خوش باز آمد سرور خواست تا تناول کند پسری داشت
 صاحب فریاد گفت ای پدر در دولت سلطان طعام نخوردی گفت
 در نظر ایشان چیزی نخوردم که بکار آمد گفت نه از این قطع کن
 که چیزی نخوردی که بکار آید

قطعه ای بنوعی نهاد و او گفت دست
 میباید در گرفتار زهر بقل
 تا چه خواهی کردی ای مغرور
 دور درمماندنی بسیم دخل

جگه است باد دارم که در عهد طفولیت متعهد بودم و سحر
 و مولع زهد و پریشانی شبنم در خدمت پدر نشسته بودم و همه
 شب دیده بهم نهفته و محفل عزیز در کنار گرفته و طایفه گرد
 ما خفته پدر را گفتم از ایشان یکی سر بر زمین نهاده که نوکشان
 بگذارند چنان خفته اند که گوی مرده اند گفت جان بدو لولیز آنگو
 بخفته به از آنکه در پوستین خلق افتی

قطعه نه بپند متقی جز خوشتر را
 که دارد پرده بنهار در پیش
 سرخس چشم خدا بینی بپوشد
 نه پیشا هیچکس را جز از خویش

جگات بازگشتی را در محفل منی سوادند و باز اوسافت جویبار مهاله
 منی نبودند سر بر آورد و گشت منی آنکه منی دادم
 بیست و نهم ای با منی بعد محاسنی
 غلامی مژده و لم تدار باطنی

ایضا بنوعی بنوعی منافی | (۱) تبار منافی تبار منافی

فی الجمله روزی تا شب رفته بودیم و شبانگه بهای حاصلی که
در این توفیق و رفیق پیدا شد که بطهارت سرورم نو بود بفارست
سرورم

(۱) بیست پلوسا پس که خرقه در بر کرد
حلقه کعبه را جل می کرد

چندانی که از نظر درویشان غیب گشت برخی بر رفته و در جایی بدوید
تا روز روشن شد و تاریک دل بجایی راه رفته بود و رفیقان این گفته
خفته بامدادان بامداد قطع بودند و ایندی کردند از این تاریخ ترک
منجبت گفتم و طریق عزالت گرفتیم که السلامه فی الوجود

(۲) قطعاً جو از قوی بکی بیداشتی کرد
نه که در منزلت باشد نه مزار
نهی بینی که شکاری در غلب زار
بیانند همه گلوان یهرا

گفتم منت حیات را غزو جل که از قوای درویشان محروم نیامدم اگرچه
در صحبت ایشان وجد شدم و بدین حکایت مستطیع گشتیم و
امثال مرا در همه عمر بین نصیحت بکار آید
مشتوی بیک نا تراشیده در مجلسی

برجمد دل موشندان بسی
آگر بیکم برکنند از کلاب
سگی در وی بوفند کند منجلاب

حکایت زامدی سهیل بادشاهی بود چون بر سفره بنشستند کمتر
از آن خورد که ارادت او بود چون بنماز برخاستند بیشتر از آن کرد
که عادت او بود تا طریق صلاحیت در حق او ابراست کنند

(۳) ملا علی قزوینی

حکایت منطومه یکی پرسید از آن حکم کون فرزند

که از روش روان بپوشد خردمند

ز صحرش بوی پیراهن شنیدی

چرا در جاه گنجانش ندیدی

بگفت احوال ما برق جهانست

و حق پیدا و دیگر دم نهانست

گویی بر ملامت اعلیٰ نشینم

گویی بر بخت پای خود نبینم

اگر در فاش بر حالی بماندی

سر دشت از دو عالم بر فشانندی

حکایت در جامع بعلی که چند بر طریق وعظ میگفتند یا

جوانی افسرده و دل خسته و راه از عالم صورت بیخه نبود دیدم که نفس

در نمیکرد و آتش گرم من در میزم تو ایشان از تو میگوید و میگوید

تو هست منوای و آینه داری در محله گوران ولیکن بر من باز بود و سلسله

حق در درویشان این آیت که و نحن اقرب الیه من جبل القریه سخن بجای

رسانیده بودم که گفتند

قطعه دوست نزدیگر از من برست

و این مجسمه که می ازون دورم

چه گفتن با که توان گفت که او

در کنار من و من دورم

من از شراب این سخن مست و فاسد و دوح در دست که روزی بر کنار

مجلس ما گذر کرد و دور آخر درون انوار کرد لغز چنان را که دیگران متوجه

بودند و خوش آمدند و خندان مجلس در جوش گفتند سخن از نوران ما

غیر در حضور و در میان بی بصر دور

قطعه در فیه سخن چون نمیکند مستمع

(۱) قطعه شخصی بحکم عالمیان خوب منتظر است
 و از جهت باطن سر تجلیات قنات پیش
 طالع را بتفسیر و تکرار که حسرت خلق
 تحسین کنند و او بجل زبانی زشت خویش
 حکایت یکی از سلحشاوران که بپایان که مقامات او در
 دینار ضرب مذکور بود و کرامات او مشهور بجامع احشاق در
 آمد و برگردان بیکه کلام طهارت میکرد پیش بلغزید و محوش
 در افتاد و بهشت بسیار از آنجا خلاص یافت و در سال شریف
 چون از جمل فارغ شد یکی از اصحاب گفت تراستکی هست شیخ
 گفت من چیست گفتم یاد دارم که هر روز جویای مغرب است
 رفتی و غمت از من می ماند و هر روز درین بیکه فامت آب از علاکت
 چیزی نمانده بود در یکی چه حکایت شیخ سرچسب گفت هر روز
 و پس از آنکه از آنجا باز آمد و گفت شنیدم که سید العالم
 که در محظوظی صلی الله علیه و سلم گفت کی مع الله و غمت
 معنی نمید - بیکه مغرب و لا یبق سرسل و انگشت علی الذموم
 وقتی چنین که فرمود بحیرانیل و میکائیل نیز الهی و دیگر وقت با
 طمس و زینب در آنجا که مشاهد البرار بین استجلی و الاستنار می
 نماید و می ماند

بیت دیدار می نهانی و برین می کنی
 بازار خویش و آتش ما نیز می کنی
 قطعه شاهد من دعوی بعیر و صیله
 صلح علی شان اصل طریق
 بگویم لایا من بطنی بویله
 لکاک لایا محرقا و قریقا

(۲) شعری که در آنجا که مشاهد البرار بین استجلی و الاستنار می
 میکند

باب دوم

وقت احتیاج است حاکم دست ازو بداشت پس دست خود
گرفت که چنان بر تو تکی آمد بود که درونی نگردد از حالت
چنین باری گفت ای خداوند شنیده که گفته اند حالت دوستی
بروب و در دشمنی مکتوب

است چون فرومانی بسخنی تن بجز اندر مده

دشمنان را دوست از کن دوستار را دوستی

حکایت یکی از پادشاهان پارسائی را گفت همچو از ما پاد
شاهی آمد گفت بنی درگاه که خدای را فراموش میکنم
بیمت از سو دود آن کش ز در خورشید برآمد
و آن را که بخواند پدر کس نه دواند

حکایت یکی از صاهان خواب دید پادشاهی را در بهشت و
پارسائی را در دوزخ پرسید که موجب درجات آن چیست
و سبب درکات این چه که با خلاف این پیدا شدیم گفتند این
پادشاه سببش درویشان در بهشت است و آن پارسا بتقریب
پادشاهی در دوزخ و کرده شدن گفته اند

(۱) قطعه دلگشای کار آمد و تسبیح و سرور

خود را ز عیبهای نگوشیده بپوشید

حاجت بکلاه برکنی دشمنان نیست

درویش مهلت بنانی و کلاه تشری دار

حکایت پیاده و سوار و پادشاهان با کاروان حجاز از کوفه بدر
آمد و مسافر ما شد خرمیان مسی رفت و میگفت
نظم نه بر مشتوی سوار نه جو اشتر زنی با گرم
نه خداوند رعیت نه غلام است پادشاه

(۲) غلامانی و غلامان و غلامان (۳) غلامان و غلامان و غلامان

- موت طبع از مشکتم بجو
 بسخت میدانی ارادت بیار
 تا بزنند بر دهن سخن گوی گوی
 حکایت بشی که بیادش مکن از غایت سخنان طاعت رفتن نهاده
 هر چه دادم و شتر ترا بخشتم دست از من بردار
 قطعه بانی مسکین پیاده چند رود
 کز نعل مستور شده بخت
 تا شود جسم قریبی لاغر
 لاغر شود باشد از سختی
۱. گفت ای پادشاهم در پیشست و زان در پس اگر رخ جلی ابرو از رخ نهی
 بیت خوشست زهر سقیلان پیاده بادیه گفت
 شب زعل ولی ترک جان نباید گفت
- حکایت بفرستی را دیدم بر کنار دریا که زخم پلنگ داشت و بهیچ
 دلیله نمی شد و دندان در آن زخم بود و سیدم شکو خدای تعالی
 میگذازد و میگفت الحمد لله که به سبب پیگیری فرستادم نه به سبب
 ۲. قطعه گریه را زار یکشش دهد آن یار گریه
 تا نکوی که در آن دم غم چشم باشد
 گویم از بشده مسکین چه گفته صادر شد
 که دل آزرده شد از من غم آنم باشد
- حکایت درویش را ضرورتی پیش آمد که بی از خانه یار
 بدرزدید حاکم فرمود که دستش ببرند صلح کنیم شفاعت کرد که
 من فوراً تحمل کردم حاکم گفت شفاعت توجیه شرعی فرو نگذازم گفت
 راست فرمودی اما هر که از مال وقف چیزی بدرزد قطعش لازم
 نیست که انصاف را به پلنگ شینا و لا یسکین هر چه درویش را راست
 ۳. بفرستد به پادشاه شفاعت | این پادشاه شفاعت نگذاشت و دعا
 وقف

است ایست چو پایروز شد دزد تیرا روان
 چنانم دارد از کجریه کاروان
 لشکران حکیم در آن پیشان بود یکی از کاروانیان گفت کلامی
 بد از حکمت و معنیت با ایشان بگویی باشد که از طریقی
 میان ما هست بدانند که دریغ باشد که چندی نسبت ضایع
 گردد لشکران گفت دریغ باشد کلام حکمت با ایشان گفتن
 قطعه امنی را که موربانان بخورد
 مقبول بود نزد بصیران زنگ
 با سینه دل نهد سود گفتن و عطا
 فرود میخ امنی در سنگ
 قطعه پرورگار سلامت شکستگار پرور
 که چهر خاطر مسکین بلا بگریزد
 چو سابل از تو بزاری طلب کند چیزی
 بدو و کز نه ستمگر پرور بداند
 حکمت چنداگر مرا شیخ منهن اتین ابو الفرج بن جوزی
 در کتب اشعار فرمودی و مخلوط و غزلت اشارت کردی عشقوان
 شباهم غالب آمدی و هوا و هوس طالب تاجران خلاف وای مریانی
 بفرستی و از سماع و مخالفت حلقی بر کفر فتنی چون نصیحت شیخ
 باده آمدی گفتندی
 بیت فاضلی از با ما شنیدند برخاستند دستار
 محسوب گزینی خورد معذور دارد دستار
 ناشی صحیح قوی بر رسیدم و در آن میان معلومی درده
 بیت شکونی زنگ جان چیکسلف لغت ناخوش
 ناخوشی از آواز مری پند آوازشن
 شعر معلوم معلوم معلوم (۴) غزلان غزلان غزلان غزلان

نعم موجود و برپایانی معدوم ندارم
 نفسی منجزم آمده و قهری برآورم
 فاشتر سواری کشتی ای درویش کجا بیروی باز کرد که سخته امیری
 نشنید و قدم در بیابان نهاد و بیرون چون سخله محمود پرسیدیم
 تو را گریز اجل قیام رسید و سر درویش بیالیقش بینامد و گفت چاه
 سختهی نهر دیم و تو بر تختی ای مروتی

بیت شخصی نامه شب از سر بهار گریخت
 چو روز شد او بفرود و ایستاد و بزیست

(۱) قطع ای بسا شب نیز از که ایستاد
 که هر لنگ چاه را منزل برد
 یعنی که در خاکه تنه رستان را
 دفن کردند و زخم خورده نهد

حکایت عابدی را پادشاهی طلب کرد عابد اندیشید که
 داروئی خورم تا ضعیف شوم مگر اعتقاد در حق می زیاده گفت
 نوزده اند که داروئی قاتل بخورد و ببرد

قطع آنکه چو بنده دیدمش همه مغر
 دوست بر دوست بود همچو پیاز
 پارسایان روز در تخاصم
 یشت بر قیله می کنند آواز

(۲) بیت چو بنده خدای خویش خواند
 باید که بجز خدا نداند

حکایت کبروایی را در زمین یونان در زانی بودند و نعمت ای قیام
 بودند باز گشته گریه و زاری کردند و خدا و رسول را شایسته آورده
 نداشتند

(۳) ناله ای مدح علی علیه السلام | (۴) موقوف بر مظهر العزیز

راست چون بانگش از دهن برخواست
خلق را موی بر بدن برخواست
مرغ ایوان زهول او بپسید
مغز ما برد و خلق خود بدرید

گفتم مصاحبت آنست که زبان تعریف کوتاه کنی حکم آنکه مرا
کرامت این شخص ظاهر شد گفتم مرا بر کیفیت آن واقف گردان تا
همکنان تقویب نهانیم و بر مطایبه که رفت استغفار کنیم گفتم
بعثت آنکه مرا شیخ یا راهب ترکد سمع فرموده بود و موافقهای
بلیغ گفته و در سمع قبول می نیامده تا شب مرا طالع میمون
و بخت ماهیون بدینی بقعه رهبری کرد تا بدست این مطرب
توبه کردم که دگر بار کرد سمع و مخالطت نکردم
(۱) قطعه آواز خوش از گم و دمان و لب شیرین
گر نغمه کند در تکت مل بفیصد

در پوده عشاق و صفاها و هجر است
از حشر مطرب مکرره نرسید
حکایت آسمان را گفتند ادب از که آموختی گفت ازی آسمان
زود از ایشان در نظرم نا پسند آمد از فعل و قول آن پرهیز کردم
(۲) قطعه مگویند از سر باز چه حرقی
کز آن پیشی تکیه بود صاحب موش

و گو صد باب حکمت پیشی ندان
نخواستند آید از باز چه در گوش
حکایت هابری را حکایت کند که شی در من بلعام خوری و نا
سم ختمی از آن بگویی صاحب دلی بشنید و گفت اگر نیم نانی بخورد
و خفتی بسیلی فاضلتی از آن بودی

(۳) مفاصل مفاصل مفاصل | (۴) مفاصل مفاصل مفاصل

کمانی انگشت حریفی را و در گوش و گلابی بر لب که خنجر
 (۱) شعر پساح الی سوت الزمانی لطیفها
 و آنکه ملق به سکت تطیب

بیت نه بینه کسی در ساعت خوشی
 مگر وقت رفتن که در گشتی

(۲) منظوم چون در آواز آمد ای بویط سوزی

که خدا را گفتم از بهر خدای
 زبسم در گوش کن تا نشنوم
 یا درم بگشای تا بیرون بروم

فی الجمله باطن خاطر باران را موافقت کردم و شبی بختند
 و چاهم بروز آوردم

قطعه سوزی یا آنکه بی هنگام بر داشت

نمی داند که چند از شب گذشتیم

درازی شب از میزگان من بوس

که یکدم خواب در چشم نه گذشتیم

بماند ای حکم بزرگ دستار از سر و دینار از کمر بکشادم و پس

و بختی نهادم و در کنارش گرفتم و پس شکر گفتم باران از آن

من در حق او بر خلاف عادت دادم و بویط نیست عقل من چهل گریه

و نهفته من ننشاند یکی از ایشان زبان تعرض دراز کرد و سلسله

گردن آفر که این حرکت مشایب حال خود میداد و گوی شرف

شک چشمت خطری را که من همه تهرمت در می در کف

بود است و غرضه در دلف

منظوم مطربان دور از این چشمت سوزی

کسی دو بارش ندیده در یک جای

(۱) که در ساقی این بزم من مقرر به میزبان || (۲) فافلان نامی از مشاعر

بنیت
 ای ایستمن من عین جیوانی
 و الله يعلم سرایت و افلاکی
 در بسته بروی خود ز مردم
 تا عیب نکشند ما را
 در بسته چه سود عالم الغیب
 فاشی نهان و تفکرا
 حکایت
 بجهت کردیم پیش یکی از مشایخ کبیر که فلان بفساد است
 داده است تو می گفت ملاحظه کن
 تو لیکن روشن باشی تا بدستی
 تنقیر تو گفتی نیاید مجال
 چو آهنگ بریده بود مستقیم
 کی از دست مضرب خورد گوشت
 حکایت
 یکی را از مشایخ شام پرسیدند که حقیقت تصوف
 چیست گفت پیش ازین مطالعه بودند در جهان بصورت پراکنده
 و امی صبح و امروز قومی اند بطاوع و مباحثی پودشی
 مطالعه
 چو در ساق از تو بجائی زود دل
 بنهائی اندر صفای نه بینی
 حکایت
 حکایت
 چو دل با کمال است کمال نشینی
 حکایت
 یاد نام که شیخ در کاروانی همه شب رفته بودیم و سحر در
 کتله پیشه غلته شوریدند که در آن سفر ماهوار می بود نمره از و را
 بیلان گرفت و یک نفس آرام نیافت چون روز شد گفتش می شد
 حالتش گفت بیلان را ندیدم که بدانش در آمده بودند از درخت
 و کیکان از گوشت و موکل از آب و بهایم از همیشه همیشه
 معقول معقول معقول معقول معقول معقول معقول معقول معقول معقول

(۱) قطعه اندرون از طعام خالی دار

تا درو نور معرفت بینی

لبی از حکمتی بهفت آن

که پری از طعام تا بینی

آب

حکایت انجمن آب آبی گم شده را در حنایی چراغ توفیق بود

داشت تا حلقه اهل تحقیق در آمد و ایمن حکمت درویشان و صدق

نفس ایشان در تمام اخلاص انجامد منزل گشت و دست را از هوا

و عوس کوتاه کرد و زبان طاعتی بر حق او دراز شد که همچنان بر

قاعده اولست و زاهد و صلاحت بی معول

بیست بعد از توبه توان رستی از غلاب خدای

و ایکی می توان از زبان مردم رست

طاقت چو زبانها نیلورد و حکایت پیش میر طریقت بود که از زبان

مردم بر نیکو سخن گوشت و گشت شکر این نعمت چه گونه گدازد که

پس از آنی که پندارند

(۲) قطعه چند گویی که بدانندش و حسود

قیب جوانی می مسکینند

گر کون ز کشتن بر خیزند

در بید خواستند بنشینند

نیکه بیانی و بدت گوید خلق

بد که بی بانی و نیکت باشند

و ایکی مواهین که حسن ظن مسکینان در حق می بکمالست و

در قیاس نقصان

بیست شکر آنها که من گفتمی کردی

نگو سبوت و پارسا بودی

(۳) نهان مدحی لغز | (۴) زانکه قیاسی نهانست

بیس

بمگرش از چه بینی در خروست
دلخ دانه درین معنی که گوست
نه بلبل بر گاش تسبیح بویست
که از خاری بخیبش زبانت

تجلیست

حاکمیت یکی را از ملوک داشت هر سیرین صد و نام
نماشت و صفت کرد که بعد از وفات من نخستین کسی که پادشاه
به در شهر قید تلخ شای بر سر وی لبت و تقویست ملک بر وی گشت
چون ملک از عالم در گذشت اتفاقا آن روز کسی که در آن زمان
بود که همه عمر اقامه اندوخته و پان به نام دولت از آن دولت و
اعیان حضرت و صفت ملوک را بجا آوردند و تسلیم قلع و خرابی
پیدا کردند در پیش پادشاه ملک را بد تا بعضی از امیران دولت
گردد از طاعت او بپایند و ملوک ملوایان را بر طرفه عازمت
برعاستند و بمقاومت لشکر آراستند فی الجمله سپاه و رعیت
هم برآمده و برخی از بزرگان از قبضه تصرف او بدر رفعت در پیش
ازین واقعه خسته خاطر بسی بود تا یکی از دوستان قدیمش که در
حالت درویشی قریب او بود از سفر باز آمد و او را در چنان مرتبه
دید و گفت منست خدا را عز و جل که بخت بلند شد باور کرد
و اقبال را بهر آن تا کلمت از خار و عاریت از پان برآمد و بدین پایه

رسیدی آن مع العسر یسر

(۱۵) ایست شکوفه که شکفتست و نه غوغا

درخت وقت نرسیده است و وقت پوشیده

گفت ای زاهد اعزتم کن که جای تهیست ایست گفته که تو فریدی

لم نلقی داشتیم و امروز تشویش جهانی

مثنوی آفر دنیا نباشد دردمندم

و تر باشد هم در پیش پان بندم

(۱۶) مقامان مقامی مدای | آن مقامی مقامی مدای

کردم که مروت نباشد همه در تسبیح رفته و من بفعلت خفته
(۱) قطعه دوش مری به صبح می فایند

عقل و صبرم ببرد و طاقت و عوش

یکی از دوستان خالص را

مگر آواز می رسد بگوش

گفت باور نداشتیم که شرا

بآنکه زنی چنین کند بدعوش

گفتم این شرط آدمیت نیست

مرا تسبیح خوان و من خاموش

حکایت وقتی در سفر مجاز طایفه جوانان صاحب دل با صدم من

بودند و مقدم و قضا زمره کردند و بیتی تعقیفانه بگفتند

عابدی در سبیل منکر حال درویشانی بود بخیلی تو درد ایشان تا برسدیم

بخیل منی بلال گودگی سینه از جن عرب بدر آمد و گواهی می آورد که مرغ از

عوا در آوردی اشتر عابد را دیدم که برقص در آمد و عابد را بیانداخته و راه

بجایان گرفت گفتم ای شیخ در حیوانی اثر کرد و لرا اثر نمیکنند

عقل (۲) نالی چه گفت مرا آن بلبل سحر

تو خود چه آدمی کر عشق بختری

اشتر بشعر عرب در دالت است و طرب

کمزوق نیست مرا کج طبع جانوری

شیر را جز شور و طرب در سر است

اگر آنچنان نباشد خرس است

و غنای صوب الی شرف علی الهی

تمیل صدوی الهان لا اجماع الصلح

(۱) غامضه معانی لغات (۲) تشبیهات معانی مستعصر معانی

مشغول

باب دوم

می‌توان دید مگر در زمستان که محبوب و محبوب

(۱) قطعه بهمدار مردم شدن قیاس نیست

ولیکن نه چندان که گویند پس

اگر خوشتر را ماست کنج

مست نباید شستن ز کس

حکایت از محبت یاران دشمن مالتی بدیده آمده بود سر در بیابان

قدس لاهم و با حیوانات انس گرفتم تا وقتی که سیر قید فرنگی شدم

در خندق طراباس با جهودام بکار گلی بداشتند تا یکی از روسای طلب

که سابقاً معروفی میان ما بود گفت کرد و مرا بشنخت و گفت این چه

مالتست و چه گونه گذاری گفتم

(۲) قطعه بهمنی گزینتم از مردمان بکوه و بدشت

که از خدای نبودم بدیگری برداخت

قیاس کنی که چه عالم بود درین ساعت

که در طوبی نامردم بیاید ساخت

بیت پای در زنجیر پیش دوستی

به که با بیگانگان در بوستان

بر حالت من رحم آورد و بده بیزار از قید فرنگی خلاص کرد و پا نمود

بغالب برد دغتری داشت در عقد کج من آورد بکلیین صد بیزار

چون مدتی برآمد دغتر به خوی بود و ستیز روی و تا فرمای زان سوزی

کردن شرفست و عیش مرا منقص داشت چنانکه گفته اند

مشوکی زی بد در سرای مرد گوی

هم درین عالمست دوزخ او

زمنهار از قریب بد زلهار

و قینا زلها غذاب النار

(۳) بهمنی گزینتم از مردمان بکوه و بدشت

بلای زلزل جهان آشوبتر نیست
که رنج خاطر است از صدمت و رنج نیست
(۱) قطعه مطلب شکر توانگری خوانی

در قناعت که دولت است صنی
شکر یعنی نزد بدین افشاند

تا نظر در ثواب او نکنی
کز بزرگان شسته ام بسیار

صبر در پیش به که بقل غنی
بیت اگر بهر حال کند بهرام شوری

نه چون پلای ملخ باشد از دوری

حکایت یکی را دوستی بود که عمل دیوان کرد و در مقامی اتفاق دیدن
نیافته کسی گفت که فلانرا می رسد که نفعی گفت من نورا به خواهم

که پیشم قطار از گمان تو یکی جانتر بود گفت چه خطا کرده است که
از دین او بپای گفت تمنا نیست ولی دوست دیوانی را وقتی

تو دید که مغرور باشد و در راحت خویش در رنج او نمی پایید
(۲) قطعه در بزرگی و داروگیری و عمل

و دشمنان فراموش دارند

روز در سنگی و مغرور

در دل پیش دوستان آرند

حکایت ابو غریب از روز بخت مصطفی صلی الله علیه و سلم
آمدی گفت یا ابا غریب زنی ثقیل نزد جفا یعنی در روز میا تا معیت

را به سر کرد
لطیفه صامدی را گفتند یعنی خوبی که آفتاب است لطیفه

ایم که کسی او را دوست گرفت باشد گفت از برای آنکه بر بولند
(۱) ناله (۲) ناله (۳) ناله (۴) ناله (۵) ناله (۶) ناله (۷) ناله (۸) ناله (۹) ناله (۱۰) ناله

باب دوم

ازین به میسر شود و دیگران بترکات انفس شما مستفید میشوند و
بصلاح افعال شما اقتدا کنند زاهدان این سخن قبول نیندازند و دولت
نگفتند پس خاطر ملکه را روا باشد که روزی چند بشهر درآید و کیفیت
مقام معلوم کنی پس آن صفای وقت عزیزان از محبت امیر
کدورتی پذیرد اختیار باقیست آورد اند که عابد بشهر درآمد و بستان
سری خاص ملکه از برای او نمودا خشنود مقامی دلگشای و روان آسای
مشتوی شکل سرخس چو عارض توپان

سنبلس با چو زلف محبوبان

همچنان از نهیب برد مجبور

شیر ناخورده طفل دایه هنوز

و افانین علیها جلتار

فلقت بالهجر الأخضر نار

ملک در حال کنیزکی خوب روی پیشش فرستاد

ازین مه پاره عابد فوری

ملایک صورتی ملاوس زین

که بعد از دیدنش صورت نیند

و چون پارسایان را شکستی

و همچنان در عقبش ملاوس بدیع العیال لطیف الاعتدال که زود سر

پنجه جمالش بازوی تقوی شکسته دست شکست مراد و این برکت بسته

شعر هلك انفس حوله عطشا

و عوساق یری و لا یسقی

پیت دیده از دیدنش نگشتی سیر

همچنان کز نرمت مستقی

عابد طعنه های لذیذ خوردن گرفت و کسوت های لطیف پوشیدن و از

نوازه و مشهورات خلاوت و تملع یافتن و در جمال غلام و کنیز ترک

باری زبانی طاعتت قرار کرده. هیچ شگفت تو آید کسی که پند من ترا
از قید غرنگت رها و دینار دینار خرید گفتم. بلی. بده دینار دینار خرید و بده
دینار بدست تو گرفتار کرد.

(۱) مثنوی شنیدم گوشتی را بزرگ

نهانید از دین و دست گریز

شبانگاه کز در جلقش بهالید

نهاندم گوشتی از وی نهانید

که در چنگال شکرتم در رودی

چو دیدم حاجت شکرتم تو بودی

حکایت یکی از پادشاهان عابدی را برسد که اوقات عزیزت چه گوا

میگفت. شگفت همه شب در مشاجرات و سحر در دعای حاجات و به

روز در بند اغراض ملگرا. مضمون اشارت عابد معلوم گشت بود

تا وجه کفایت او معین داری تا بار نطق خیال از دل او بریزد

(۲) مثنوی آن گرفتار پای بند خیال

مگر بودگی میشد خیال

غم فرزند و نان و جامه و قوت

باز است آرد ز سیر در ملکوت

بسه روز اتفاق میسازم

که شب با اخصای یزدانم

شب چو عقد نماز حق بندم

چه خورد بدست فرزندم

حکایت یکی از متعبدان شام در پیشگاه سلطنت عبادت کردی و رنگ

میشتی خوردی پادشاه آن طرفه حکم زیارت بزرگوار او رفت و گفت

اگر محاسن بینی در شهر از برای تو مقامی سازم که فراموشی است

(۳) مقامات مقامات مقامات

(۴) مقامات مقامات مقامات

درویش نیک سیرت فرخنده رای را

تا نرباط و لقبه در روز آخر میباش

بیست تا مواست و دیگریم باید

حکمر بخوانند زاهدان شایسته

حکایت مطابق این سخن پادشاهی را مصلحتی پیش آمد گفت اگر انجام

این حالت بر مواد من برآید چندین درم زاهدان را بدستم چون حاجتش

برآید و تشویش خاطرش برفت و فای نذرش بموجب شرط لازم

آمد یکی را از بنده گانی خاضع کیسه درم بداد تا صرفت کند بخواهد این

مکرمیند غلام عاقل و هشیار بود همه روز بگردید و شبانگاه باز آمد و

سویبارا بوسه داد و پیش ملکه نهاد و گفت چندنگه زاهدانرا طلب کردم

نیانتم گفت این چه حکایت است آنچه من دانم درین شهر چهار صد زاهد است گفت

ای خداوند جهان آنکه زاهد است نیستانند و آنکه میستانند زاهد نیست

ملکه بخندید و ندریسانرا گفت چندنگه من در حق اعدای پیران ارادت

است و اقرار این شوخ فیه را عداوت است و فکر و حق بجانب دوست

بیست زاهد که درم گرفت و دربار

زاهد تر از کسی بدوست اگر

حکایت یکی از علماء را سخن را پرسیدند که چه قیاماتی در این وقت

گفت اگر از بهر جمعیت تعاطل و قیام عبادت منی ستانند خلالت است

و اگر جموع از بهر نان نشینند هرام

بیست نان از برای کنج عبادت گرفته اند

صاحبان نه کنج عبادت برای نان

حکایت درویشی سقایی رسید که صاحب این بقعه کریم النفس بود و

نیک حاضر طایفه اهل فضل و بلاغت در صحبت او بودند یکی پناه و لطیفه

چنانکه رسم نظریه گان باشد همیشه گفتند درویش را و بیایان قطع کرده بسود

تسلیم معافان گفتم (۱) معافان معافان

نظر کردن و عهد پندار گفته اند زلف خوبان زنجیر پای عقلت
و دام مرغ زنگ

(۱) بیست در سرکار تو کردم دل و دین با عهد دانش
مرغ زنگ بحقیقت منم امروز و تو دانی
خیال جمله دولت وقت چه و تش بزرگ آمد چنانکه گفته اند

قطعه
مار که هست از عقیده و پیر و مرید
و ز زبانی آوران پاک نفس
چون عهد نای دوری فرود آمد
بعضل در اماند پای مگر

بازی ملک بدین تو رنجست کرد عهد را دید از عیانت خستین بگردیده و
سرخ و سفید گشته و مرده شده و بر بالایش دیبا گنبد زده و قلم بری بیکر
یا مروج طایفه بالای سرش بسته بود بر سلامت حالش شعله ای کرد
و از دردی سخن گفتند تا ملک با الهام چنین گفت که من این تو طایفه را
دوست میدارم علما و زهاد را و زاری قیام و جفا دیده دانش بود
گفت ای ملک شما دوستی آنست که با هر دو طایفه نیکی کنی
عسرا زرده تا دیگر نخواهند و زهاد را چنینی بده تا زاهد باشند

(۲) بیست نه زاهد را درم باید نه دینار

چو بستند زاهدی دیگر دوست آن

قطعه
آن را که میبوس خوش و میبوس با خدای
بی نی و قنوت و لقمه در روز زاهد است

نگشت خوب روی و بنا گوش دل طریب

بی گوشوار و خانم فیروزه شاد است

قطعه
خاتون خوب صورت پاکیزه خوف را

نقش و نگار و خانم فیروزه گو میباش

(۱) بدین (و بدین) (و) تعلاتی نامانی (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)

باب دوم

نیکوید. بخلاق و عود نکند

(۱) بیست عالم که کاهنای و تن پروری کنند

او خوشتر هستند کرا ز بهر کنند

پدر گفت ای پسر همچو این خیال باطل شاید روی از تربیت

ناصحان بر تافتن و راه بطالت سگرفتن و غلبه باطلت ملسوب

کردن و در طلب عالم معصوم از فواید عالم محروم ماندن همچو آن

لایقانی که شیخ بر وحانی افتاد و گفت ای مسلمانان چرا بی فرار

می دارید زین فاجعه بشنید و گفت تو که چرا نبینی چرا چه بینی

همچنین مجلس و عطا کلمه بزرگوار است انجا تا نقدی ندی بیاضی

استانی و اینجا تا از مدتی نیازی **سعدی** نبری

سعدی

(۲) قطعه گفت عالم بگوش جای بشنو

ور آماند بگفتش کرد

باطلت آن که مدعی گوید

حفته را حفته کی کند پیدار

مرد باید که بگیرد اندر گوش

و در نوشتن پند بر دیوار

(۳) قطعه صاحب دلی پندرسد آمد ز خانقاه

بگفت عهد صحبت لعل طریق را

گفتم میان عالم و عابد چه فرق بود

تا اختیار کردن قرآن بین فریق را

گفت آن کلیم گویش بدر میرد ز صبح

وین سخن نیکند که بگیرد فریق را

حکایت یکی بر سر ای هست حفته بود و نیم از اختیار دست یافته

عابدی بر سر او گذر کرد و در حالت مستقیم او نظر کرد جوان سر

مست و ناهل و ناهل (۴) کلمات مدامی مقارن

و مانده شده و چیزی نخورده یکی از این میان بطریق انجمنه گفتند
 تو نام چیزی بپایند گفتند درویش گفت که مرا چون دیگران فضل
 و بلاقت نیست و چیزی نخورده ام بیکه بیست از من مناعت کشید
 نامکنای برقیست گفتند بگوئی گفت

بیست من گرسنه در برابرم سفره نای

همچون غلام بر در حشام زان

پارز بختدیند و طرافتش را پسندیدند و سفره پیش آوردند صاحب
 دعوت گفت ای پسر زبانی توقف کن که پرستارم گفته است پس
 بیست از من مناعت کشید و گفت

بیست کوفته در سفره من شو بهاش

کوفته را نای نهی کوفته است

حکایت مریدی پیر را گفت چه کنم که از خلق بیخ اندرم از بسیاری
 که بر بارانم می آیند و اوقات مرا از تو بده ایشان تشویش حاصل می باشد
 گفت بوجه درویش گفتند مریشانی را واهی بده و بوجه تو نگرانند از ایشان
 چیزی نخواهد که دیگر کرد تو نگردند

بیست شکر گدا پیشو لشکر اسلام بود

کافر از بیم توقع برود تا در چپ

حکایت فقیهی بد را گفت هیچ از این سخنان دلائل متکلمان در دست
 اثر نمیکند حکم آنکه نمی بینم ایشان را کردای موافق گفتار

بیست ترک دنیا ببردیم امروز

خوشتن سیم و نمله اندوزند

عالمی را که گفت باشد و بس

بوجه گوید بگیرد اندر کس

عالم آن کس بود که بد گفتند

(۱) - معولی معاولی مقابل نم || (۲) - نعلان نعلان نعلان نعلان
 نعلان

بند بادگاه سلطانیم
 من ز عهد دست دهنی نماندم
 گله و میگله در سفر بودم
 تو نه رخ آرموده نه حصار
 نه پیلان و بادگرد و غبار
 قدم من بسجی پیشتر است
 بس چرا عزت تو پیشتر است
 تو بر بندگی من روی
 بد کنیزان پاسم بوی
 من فتنه بدست شاهان
 بسر پلان بند و سرگردان
 گفت من سر بر آستان دارم
 نه چو تو سر بر آسمان دارم
 فکر که بیرونه گردن تو فرزد
 خوشتر را بگردن اندازد

حکایت یکی از صاحب دلاں زور آزمایی را دیدم که بهم بر توده و در
 ششم شده و کلب بر دلاں آورده گفت این را چه حالتست کسی
 گفت دلاں دشتام داده است گفت ایها فرومایه هزار من سنگ
 بر میگردد و طاقت سخنی نهی دارد

قطعه ۱۱ کلب سر بهنجی و دلاوی مردی بنگار

عاجز نفس فرومایه چه مردی چه نهی
 شمر از دلاست بر توید دایق شیرین کن
 مردی آن نیست که شقی بر لب
 اگر خود بر درد پیشانی بپند

قطعه ۱۲

نه مردیست آن که درون مردی نیست

۱۳ دلاستی نه دلاستی بعلی (۱) معانی معانی معانی

باب دوم

بر آورد و گفت و انا نژوا بانگو نژوا کزین

نظم انا ازین آنها

کن سارا و حنیها

یا من تفتیح لغوی

لم لا تمیز کریم

قطعه مشاب این بازسا روی از گشته کار

بختایند کنی بروی نظر کن

اگر من ناهوالمردم بگردار

تو بر من چون جوانمردان گفتار کن

حکایت طایفه زندان بانکار درویش بدر آمدند و سخنان ناساز گفتند

و برنجانیدند شکایت پیش پیر طریقت بره گفت چنین چایه رایت

گفت ای فرزندان عرقه درویشان چایه رایت است امر که درین سموت

تعامل نا مردان نیکند مذهب است و عرقه بروی حرام

درمای فرزوان لشون تیره بستگ

عارف که بزهد تنگ آبست مشور

قطعه مگر خردست رسد تعامل کن

که بعلو از گشته پاک شوی

ای برادر جوانمیت خاکبست

خاک شو پیش از آن که خاک شوی

حکایت این حکایت شنو که در بغداد

رایست و برده را خلاف افتاد

رایست از گرد راه و رنج رکاب

گفت با برده از طریق عتاب

من و تو ایم دو نواجه تماشایی

(۱) بعلو مقابل لغوی (۲) ناهوالش معانی غلط

پشت

باب دوم

مهرجی

بمهرجت شکفتن این شکفتار
 زل بگذار و جد ازو بردار
 خوی بد در طبیعتی که نشست
 نرزد جز بر روز مرگ از دست

حکایت فقهی دختری داشت بغایت زشت روی و بجای زشای
 رسیده با وجود چهار و نیمت کسی بمشاکت او رغبت نمی نمود
 زشت باشد دینی و دنیا
 مکه بود پوخلو و سفاک زینا

فی الجمله بحکم ضرورت با ضروری عقد نکاحش بستند آورده اند
 که در آن تاریخ حکیمی از سر ندید پرسید که دیدن نا بینایان روشن
 کردی فقیه را گفتند چرا فساد را علاج نکنی گفت موسم که بینا
 شود و بختیوم را مطلق دهد

بصری شوی از زشت روی نا بینا به
 حکایت پادشاهی چشم حقارت در ملائکه درویشانی نظر کردی
 یکی از ایشان بفرست در یافت و گفت ای ملک سادرس دنیا
 بدیش از تو کمتریم و بدیش از تو خوشتر و نهوک و لال و بقدامت بهتر
 مستوفی اگر کشور کشای کامرواست

و اگر درویش حاجت مند ناتست
 در آن سناکت که خواهد این و آن شود
 نخواهد از جهان بدیش از کفن بود
 چو زشت از سناکت پرست خویشی
 شدائی خوشتر است از پادشاهی

نظار درویش جلیله زنده است و سوی ستوده و حقیقت آن دل زنده
 مشغول مغایله مغایله نع (۲۱) مغایله مغایله

باب دوم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين

حکایت یزیدی را باز می‌دهم از سیرت انوار صفا گفت که بهیچ
که مرد خاطر یاران بر مصالح خود مقدم دارد و حکما گفته اند
و که در بند خویش است نه برادر است و نه خویش است
بسم الله الرحمن الرحیم
دل در کس نیست که دلپسند تو نیست
(۱) بسم الله الرحمن الرحیم چون نبود خویش را دیانت و تقوی

قطع رحم بهتر از تولدت قریب

بسم الله الرحمن الرحیم در آن بسم الله الرحمن الرحیم بر قول من اعتراض کرد و گفت حق
چل و عل در گناب جدید از قطع رحم نمی گزیده است و بهیچ
القریب المودود و آنچه تو گفته منافع است گفتم نخوا کردان موقوف
فرستاد قال الله تعالی و ان یابداک فلی ان یشرکد یح یا لیرک
به عالم و لا تعلع بها

بسم الله الرحمن الرحیم عزیز خویش که بیگانه از خدا باشد
فدای یک تن بیگانه کاشنا باشد
(۲) حکایت منظومه پیر مردی لطیف در بغداد

دقتش را بهکش دوزخ داد
مردک سگمال چنان بگزید
لب دختر که توان ازو بچکید
باندان پند چنان دیدارش
پیش تاجان رفت و پوستش
کافی فرو مایه بین چه دندانست
چند خانی لبش نه آهانش

(۱) بخشود تعالی مستغفری نفس (۲) دلائل شفا علی لیل

باب دوم

برورده نعمت قدس
 مگر بی ضرر و مگر ضرر مند
 لطیفست امیدم از خداوند
 با آن که بیضاقتی ندارم
 سرمایه طاعتی ندارم
 او چاره کار بندد داند
 چون هیچ و سبقتش نماند
 رسیده که مالکان همگی
 آزاد کنند بندگی
 ای بار خدای کیمی آرای
 بر بندگی پیوسته خود بهشتی
 سعدی در کعبه رضا کبر
 ای مرد خدا ره خدا گویی
 بدایت کسی که سر بتابد
 زین در که در دگر نباید
 حکمتی را پرسیدند از سخاوت و سخاوت کدام بهتر
 گفت آن را که سخاوت حسب بشخاوت حاجت نیست
 نوشته است بر کور بهرام کور
 که دست کرم به رازوی زور
 نماند خانه طاقی ولیکن تا باید
 بهاند نام بلندش به شکوی مشهور
 ز کوه مال بدو کن که فضلش زرا
 چو باغبان بیرون بیست دهنده انگور

باب دوم

معجزات و نفس مرده

(۱) قطعه نم آن گاه بر در دعوی نشینند از خلقی

و اگر خلاف کنندش بکنک بر خیزد

اگر ز کوه فرو فلطد آسیا سبکی

نه عارفست که از راه سنگ بر خیزد

ملفوظ درویشان تا کمرست و شکو و خدست و طاعت و ایثار و قتالت

و توبه و توبه و تسلیم و تحویل هر که بدین صفها موصولست

حقیقت درویشست اگر چه در قیامت اقامت روز قوی بی نیاز

و هوا پرست عوس باز که روزها شب آرد در بند شهوت و شها

پرواز کند در خواب غفلت بخورد هر چه در میان آید و بگوید هر چه

بزیان آید رندست اگر چه در عیاست

قطعه ای درویش بر نهفته از تقوی

و ز نیروی جامه ریا داری

بود عقیق و سنگ در بگفت

نو که در خانه بویها داری

(۲) حکایت دیدم گل تازه چند دسته

بر کشیدی از گیاه بسته

گفتم چه بود گیاه ناچیز

تا در صف گل نشیند کو شیر

بگویی گیاه و گفت خاموش

صحبت نکند کرم فریبش

مگر نیست جمال و رنگ و اولم

تغذیه گیاه بلع اویم

من بندگان حضرت کرمم

(۱) مفاهیم تعلیمی مفاهیم نفس | (۲) مفهول مفاهیم معانی

بیت
 بنای غمگین قناعت کنیم و جمله دلق
 که بار محنت خود به که بار مشت حلق
 کس گفتش چه لشکر که فلان در این شهر طبع کریم دارد و کرم
 نیم میان بخت است از فلان بسته و این دو دنیا بسته اگر بر
 صورت حال تو مقلع گردد پارسه امار عزیزان مشت دارد گفت
 خلوتش که در نیستی مردن به که حاجت پیش کس بردن که
 گفته اند

قاعده
 هم رفته دو بخش به و آرام کنج صبر
 کز مهر جمله رفته از نوازش نوشت
 حقا که با عقوبت نواز برار است
 رفتن بر روی مردی به سایه در است

حکایت یکی از ملوک نجم طیبی حاکم بغداد است بسطی علیه
 السلام فرستاد سالی چند در دیار عرب بود کسی به پیرانی پیش او
 نیامد و معالجت از وی درخواست روزی پیش شد انبیا علیه
 السلام آمد و گفت که مرا بری معالجت اصحاب فرستاده اند و در
 این مدت هیچ کس بمن افتاد نکرد تا من به که بری باشد معالجت
 است بجز از رسول علیه السلام نبود که این طایفه را معالجت که
 با آنها طلب استود بجز نبود و بنور که چشمها را باز کرد دست فر
 طعم باز دارند حکیم گفت دست و وجب اندازش پس زبیر دست
 برد و رفت

(۱) مشهور سخن گفته کند حکیم تفلز

پارسه انگشت سون لقمه دراز

که زنا گفتش خلل زاید

یا زنا خوردنش بجهان آید

(۲) مشهور نمایی بسطی نمایی (۳) مشهور نمایی (۴) مشهور نمایی

باب سیوم

فعله چو کم خوردن طبیعت شد کسی را
 چو سخت پیشش آید سهل شمرد
 و گریستن پرورست اندر فروختی
 چو تنگی بیند از سخت بهمیرد
 حکایت یکی از حکما پسرش را نهی کرد از بسیار خوردن که سیری
 در او رنجور دان گفت ای پسر گرسنگی خلق را بگشاشند که
 ظریفان گفته اند سیری بودن به که گرسنگی بر من گفت اندوه نگذار
 که قل العقیق کلا و اشربوا ولا تسرفوا
 بخت نه چندان بخور که نماند برآید
 نه چندان که از ضعف جانست برآید
 فعله با آن که در وجود طاعتست حفظ نفس
 رخ آورد ملهم که پیش از قدر بود
 گزشت گز خوری بشکاف زبان کند
 و زبان هم شک دیر خوری گشایگر بود
 حکایت زنجوری را گفتند دلت چه میخواهد گفت آنکه دلم
 هیچ نخواهد
 بخت معده چو پر گشت و بشکم درد خاست
 سود ندارد همه اسباب راست
 حکایت قشاسی را در شهر واسط بر سوغیان در می چند شمرد
 آنکه بود بر روز مظلومت کردن و مغفلان را تشویق گفتی
 اسباب از تعلل او غسقه خاطر بودند و جز از تعلل جاره نبود
 اسباب دلی از این میان گفت نفس را وعده نماند به تعلم کمال نیست
 که قشاس را بدزم
 (در) بفعل نماندست معطل ماندست

اجرم حکمتش بود گفتار

خوردن قش قند ریختی آرد بار

حکایت یکی نویبه بسیار گردان و پلار شکسته تا یکی از مشایخ قدو
گفت چنین میدانم که بسیار خوردن عادت داری و تمیید نفس از نمود
بدر بکتر است یعنی نویبه و نفس را چنین که تو میخور و زهر بکشند
و گید روزی که تیا بدرد

بیٹے کی شادی کرکے ہی پروریں

چو پرورده شمس خواجه را بر درون

حکایت در سیرت اوز شهباز بیان آمده است که حکیم عرب را پرسید که روزی چه باید طعام باید خورد گفت دهم سبک کفایت میکند این قدر که قوت دهد حکیم گفت هذا المقار بحولک وما زاد علی لک قوت حاصله یعنی این قدر برای من دارد و آنچه بر این زیاده کنی تو حلال است

(۱) بیست خوردن برای ناستن و ذکر کردن است

تو معتقد که راستی را از هر خودی است

حکایت دو درویش خراسانی ملازم صحبت یکدیگر سلامت گردانید
یکی ضعیف بود که بهر دو شب افطار گریه و آن دیگر قوی که روزی
سه بار خوردی قضا را بر در شهری بهجت جاوید گزافه آمانند و بر
دیوار معلق کردند و درش بگل بر آوردند بعد از دو هفته معلوم شد
که بیگانه اند و در یکشاهان قوی را دیدند مرده و ضعیف چار سلامت
بود هر دو به حب رانند حکیم گفت لطاف این عجب بودی که
آری یکی بسیار خواب بود ساقی خانی نوایی تعجب داشت بگفت شد و آن
دیگر خوشتر دار بود بر عادت خود خبر کرد و سلامت یافت

(۱) انصاری، نعمانی، نعیمی

آورد اند که اندکی در وظیفه او زیاده کرد و بسیاری از ارادت
که پس از چند روز چون عالم محبت معبود برقرار ندید گفت

بیست بیش المطامع حینی الدل یکسبها
القدر منتصب و القدر محفوظ

بیست نام آفرود و آب رویم کاست

بی نوازی به از حد کف خواست

حکایت درویشی را ضرورتی پیش آمد کسی گفتش فلان نعمت
بی قیاس دارد اگر بر حاجت تو واقف گردی بهای در فضا آن

توقف روا ندارد گفت می آورا اندام گفت چشت روی کن دستش
بگرفت تا به منزل نکس در آورد درویش یکی را دید لب فرو بسته

و آبرو دردم کشیده و اندک آسوده سخن گفت و باز گشت گفتش
چه کردی گفت عطای آورا بلفای او بخشیدم

قطعه بیر حاجت بنزدیک تویش روی

که از خوی بدش فرسوده کردی

اگر گوئی تم دل با کسی گوی

که از رویش بنقد آسوده گردی

حکایت خشک سالی در اسکندریه بند آمد چنانکه غلای طاقت
خلق از دست رفته بود و درهای آسمان بر زمین بسته و قریب

اهل زمین با آسمان پیوسته
بطرفه نماید جانور از وحش و طیر و ماهی و حور

که بر خلک نشد از بینوایی افغانش

عجب که دود ذل خلق جمع می نشود

که باز گردد و سیلاب دیده بهارانش

در زمین سالی مخفی دور از دوستان که سخن در وصف او ترک ابرست

(۶) مغایلی مغایلی مغایلی

باب سیوم

(۱) بنیت هر که نای از عمل خویش خورد

مشت خاتم عالمی نبود

من او را بهشت و جواریدی بزرگ از خود دیدم

حکمت موسی پیغمبر علیه السلام درویشی را دید که از برهنگی

پوشیده اندر نهی شده بود گفت یا موسی دعائی میکنی تا خدای تعالی

مرا کفانی دهد که از این طاقتی بجام آیدم موسی علیه السلام دعا کرد تا

حق تعالی او را دستگاہی داد پس از چند روزی که از محتاجات باز آمد

دعایش گرفتار و خلقی انبوه بر و کرد آمد گفت این را چه حالتیست

گفتند خورده است و نموده کرده و یکی را کشته اکنون بغصامش میبرد

بنیت گریه میکنی اگر بر داشتی

تخم کنجشک از جهان بر داشتی

بنیت عاجز باشد که دشت قدرت یابد

بر خیزد و دست عاجزان بر تابد

موسی علیه السلام بحکمت چنان آفرین اقرار کرد و از تجاسر

خویش استغفار و آیت ولو بسط الله الرزق لعباده لبلغوا فی الارض

تر خواند

بنیت ماذا افاضک یا مغرور فی الخطر

حتی ملک قلیمت النمل لم یطر

نظم سغله چو جاه آمد و سیم و زرش

سبلی خواهد بخور و زرش

این مثل آخر نه حکیمی نیست

مور ممان به که نباشد پریش

حکمت پدر را عمل بسیارست

ولیکن پسر گریه میخارست

(۲) نعلانی نعلانی نعلانی | (۳) دامنان دامنان دامنان

باب سیوم

خامنه در حضرت بزرگان و بطریق اجمال از سر آن در گذشتیم
 هم نشاید که طایفه بر آن گوینده حمل کنند پس بدین دو بیت
 اختصار کنیم که اندکی دلیل بسیاری بود و مشتی نمونه خروار
 (۱) قطعه تیری گز گشت تخت را

تقوا را دگر نهاد کشت

چند باشد چو جسر بغدادش

آب در زار و آدینی بر پشت

چنین شخصی که طرفی از نعمت او شنیدای مری سال نعمت بزرگان داشت
 نکند ستارای سیم و زر دانی و مسافران سقوه نهادی گروای دیوشانی از جور
 قاتل کجای آمده بودند آهنگ دقوت او کردند و مشورت این آوردند پس از
 موافقت باز آمد و گفتیم

(۲) قطعه بخورد شیر تسم خورده سنگ

ور بسختی ببرد اندر غار

تیر به بیچارگی و گرسنگی

بند و دست پیش سقوله مدار

گرفتندون نمود بخت و مال

بی مهر را بهیچ کس مشبار

پرویان و نسج بر تا لیل

لاجورد و ملاست بر دیوار

حکایت خانم طائی را گفته از خود بزرگتر باشد در جهان دنیا یا شنیده
 گفت بلین روزی چهل دختر قربان کرده بودم و با همراهِ خوب بکوشه محراب
 بیرون رفتم خار کنی را دیدم که پشته خار فرام آورده گفتم بهمانی خانم
 چرا نروزی که خلقی بر ساق او کرده آمده اند گفت

(۱) فامان (فعلی) (۲) فامان فعلات (۳) فامان فعلات

شکر و قندی که بایم برهفته بود و استطاعت پای پویان گذاشتم
جایگزین کوفه در آمدم و تشنگی یکی را دیدم که بای نداشت و بسیار
و شکر نعمت حق تعالی جای آوردم و نریکی کفایتی صبر کردم

(۱) قطعه
سویخ بریان چشم مردم سر
گمشتر از بزرگ ثروا بر خواس
و آن کدرا لشکرها و قدرت نیست
شلفم بخته سویخ بریانست

حکایت یکی از ملوک با یکی چند از خاضی در شکارگاه اینستان
از عمارت خود افتاد شب بر آمد خانه دهقانی دیدند ملکی گفت
شب آنجا رویم تا ز صبح سر ما نباشد یکی از وزیران گفت ایوق
قدو بادشاهان نباشد آنجا خانه دهقانی و کیک بردن اینجا خیمه
ز نیم و آتش فروزیم دهقان را خبر شد ما حضری از طعام ترتیب
کرد و پیش سلطان برد و زمین خدمت بسوسید و گفت قدر
بشد سلطان بدین قدر نازل نشدی ولیکن نخواستند که قدر
دهقان باشد کرد و شکر را سخن گفتن او مطبوع آمد شما نگاه
استزل او لغال کردند با صدادران خلعت و نعمت او را بخشید
شدیم که در کتاب ملک قدسی چند میرفت و میگفت

(۲) قطعه ز قدس و شوکت سلطان نکست چیزی کم

ز الشفاعت بهیمان سرای دهقانی

شکاه شکوشت دهقان با آفتاب رسید

که صاب بر سرش افکند چون تو سلطانی

حکایت گدای مولی را حکایت کنند که نعمت وافر اندوخته بسوز
یکی از ملوک گفت من مینماید که مال بیگانه داری و ما را دهقانی هست
آنگو بروی از آن دستگیری کنی حکم غارتگری چون از قلع و لایق برسد

(۳) قطعه سلطان لغات (۴) دهقان دهقان معافان تعالمت

باب سیوم

۵۰

(۱) بیست انکس که تو نگرت نمیگرداند

لو مصلحت تو از تو بهتر داند

حکایت اعراسی را دیدم در حلقه جوهریان بصره حکایت می کرد

و فتنی در بیابان را که کرده بودم و از زاد راه با منی چینی نهاده بود و

دل بر ملک نهاده بودم که ناکه کیسه یافتم بر از سروازید باز کرد

ذوق و شادی فراموش نکنم که پنداشتم که گفتم بر پادشاه و باز

ان تلخی و ناامیدی که معلوم کردم که سروازید دست

(۲) قطعه در بیابان خشک و ریک روان

تشنه را در دهان چه در چه صدق

مرد بی توشه گوسفند از پای

در گریزند او چه زر چه خزف

حکایت یکی از کرب در بیابانی از غایت تشنگی می گفت

یا لیت قبل منی بیوما افوز بهیستی

پهر یلاعلم رگبتی فاضل املا قرابتی

چنین در قاع بسیط مسافری گم شده بود و قوت و قوتش

نهاده و درمی چند بر میشان داشت بسیار بگردید راه بجای نبرد

بسخن ملاک شد طایفه بر رسیدند دریا دیدند پیش او نهاده و برف

توشه

قطعه گر همه زر حقیری دار

مرد بی توشه بر نگردد کام

در بیابان فقیر سوخته را

شلغم پخته به که نقره خام

حکایت هرگز از دور زبانی نهاده بودم و روی از گردنش آسمان مردم نگشاید

(۱) مفعول مفاعیل مفاعیل قاع (۲) مفعول مفاعیل مفاعیل

متر

بدای بیاریس و از آن پس ترک سفر کن و بدو گاهی بنشینم چنان از
این مایه خواهر فرو خواهد که بیش طاقت گفتنش نماید گفت این
صدق تو نیز سخنی بگویی از آنها که دیده و شنیده حکمت

نظم آن شنیدستی که وقتی تاجری

در بدای بیاریس بیفتاد از سفر

گفت چشم فلک دنیا دارا

یا فلکست ترک کند با خاک کبر

حکایت ماند این شنیده که بفرغ چنان معروف بود که حاتم

مطرح بگرم فلان حالش شعیت دنیا از دست و دست نفس میل

در تبادلس همچنان مشغول بختی را بجائی از دست نهادی و گریه

ایو میرور با لطف تلواختی و سگ اصحاب کفایت استخوانی بنده خنی

این جمله خانه او را ترک نمیدی در کشان و ستاره سر کشان

بیت برورش بجز بوی طعاسی شنیدی

چرخ از پس مان خوردن تو روزه آمدی

شنیده کی در دریای مغرب را دهم هرگز گفته بود و خیال فرمودی از

سر قول تعالی حتی اذا امرک ان یفرک لک یا مخالف کرد گشتی

ترسد چنانکه گفته شد

(۱) بیت با طبع سلامت چه کند دل که نسازد

شرطه همه وقتی نبود لایف گشتی

دست دعا بر آورد و فرمود این فایده کردی گرفت قال الله تعالی

فان رکبوا فی الفلک دعوا الله

بیت نیست تضرع چه سود بنده محتاج را

وقت دعا بر خدا وقت کرم در بغل

(۲) دعای نادان نادان | (۱) معقول مغفیل مغفیل مدانی

وفا کرده شود گفت ای خداوند لایق قدر بلند پادشاهی تماش
دست داشت بهال چون من گدای آلود که چو تو فرام آورده بودی گفت
هم نیست که به نجاتی میدهم که اگر شایسته نباشی

بیت دانا نجیب الکلس لیس اطاعت

فلما لست به شوق حضور

(۱) بیت اگر آب چاه نصرائی نه پاک است

چهود بوده میشود چه پاک است

شنیدم که سر از قریصان ملک باز زد و جهت آوردن گرفت و سنج
چشمی کردی ملک فرمود تا ماهسون خطاب زهر و تو سنج
مستخلص کردند

(۲) مثنوی باطاعت چو بر نیاید کار

سر به بی حرمتی کشد لچار

اگر که بر خویش نبخشاید

گر نبخشد بود کسی شاید

حکایت بازار گانی را دیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چو
شد و خدمتکار شعی در جزیره کیش مرا و چو خواست مرد و همه شد

نیار امید از سفرهای پیشان گفتی که فلان ایستادم بزرگستان است
و فلان بضاعت باشد و فلان و این کاغذ تباله قابل زمین است و فلان

چیز را فلان پس همین گاه گفتی که خاطر اسکنه ربه دارم که عوای فوسد
است و گاه باز گفتی نه که دیوای مغرب میشود است سعدیا سفری

دیگر در بیست و آخر آن کرده شود بقیت هم وجود یکسره بشنیدم
و توکی تجارت کنم گفتی ای کدام سفر است گفت گوارد پاریس بچین

خواهم بروی شنیدم که آنجا قیمت عظیم دارد و از آنجا که چینی بزم
و لباسی زنی بخت و بولد هندی تملب و آریکته جلیبی به این دارم

(۳) مثنوی مفاصلی مفاصلی (۲) مفاصلی مفاصلی (۲) مفاصلی مفاصلی

باب سیوم

صیاد این روزگار در دجله ساقی نگردد و ساقی این اجل بر کسی نه میرد

حکایت دست و پا زنده هزار پایانی با گشت صاحبی و پادشاهت و گفت بجان آید با هزار پایانی که داشته چون اجلش فرا رسد در این دست و پای ننویست گریخت

(۱) مثلثی چون آید زین دامن جان ستر
به بند اجل پی بود دیوان

در آن دم که دامن پیاپی رسد
کمان کیدی نشاید کشید

حکایت ایمن و بیم سیمین و خلقی در در زمین و ترک تعلق در زیر و نصب مصری بر سر کسی گفت ای سعدی چگونه می بینی این دیوانه
مقام برین میوان ایام گفتم عین رستگست که بآب زد لوتگست
(۲) دست در تپاله باواری چهار

نخدا چشیده نه خوار

قطعه بدین نغز گشت مانند این حیوان
بگر درگاه و دستار و نقش بیرونش

بگردد بر همه انچه بدهد و بکشد و بکشد
که هیچ چیز نیکی خلق جز عیش

قطعه شریف اگر متعلق شود عیار میر
که بزرگ باشد نفس تعریف خواهد شد

و در آستانه سیمین عیار زد بزد
نکمن هر که بپروند سرفراز شودند شد

حکایت نازک آگاهی با گشت سحر برداری که از براق میوه سیم دست
پیش بر لبیم دور میبختی گشت

(۳) ایمن و سیمین آید از قیاس
(۴) مقول و مقالین و مقالین

(۱) قطعه از زر و سیم را حتی برسان
 خوشتر هم نمایی بر کبر
 چون که این خانه از تو خواهد ماند
 خشتی از سیم و خشتی از زر کبر

آورده اند که در عصر اقبال درویش داشت بعد از وفات او پیش
 مال او نواگر شدند و جامهای کهن برنگ او افزودند و آنرا
 ببریدند هم در آن علقه یکی را بدم از ایشان بر باد یاف و آنرا
 پری پیکر نو یاف او توان یا خور گشت
 (۲) قطعه و که گز سره باز گردیدی
 ایمان قبله و پیوند

رق میراث سختی بودی
 وارثانرا رنک خویشاوند
 بسابقه معروفی که میان ما بود آستین وی بکشیدم و گفتم
 بیست خوراک لیگ میراث سره مرد
 کان بگون تخت کرد کرد و نمود
 حکایت صیقل را بمانی قوی در دام افتاد ملامت جلد
 آن نداشت مانی سرو غالب آمد و دام از دست او نرود و برست
 قطعه سدل ملامی که آب جوی آورد
 آب جوی آمد و غلام پیرو
 دام سو بار مانی آوردی
 مانی این بار رفت و دام پیرو

شکر صیقلی دروغ خوردند و ملامتی کردند که چنین صیقل
 داشت نمک و نتوانستی نگار داشتن کفایت این باران چه توان کرد
 که سرا زلف نبود و مانی را همچنان روزی مانده بود

باب سیوم

ایرو اندر جهان تفریح کن
پیش از آن روز که جهان بروی
بدر شگفت ای پسر منافع ستر برین لحظه که شگفتی بسیارست
ولیکن هیچ مزایه را سلامت اول بازگانی که با وجود نعمت
و مکنش و غلامان و کنیزکان دلاویز و شاعران چایکند ناز در روز
بشهری و بر شب مغان و مردم بفرح شگفتی از نعیم دنیا شمع
شود

قطعه
منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست
هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه ساخت
و آرا که از حواد جهان نیست دسترس
از زاد و اوم خوشتر نوبست و نا شناخت
دوم عالمی که متعلق شیرین و لذت فصاحت و مایه بلاغت از
چاکه رود بختش اتمام نمایند و اگر کم کند
قطعه
وجود مردم دنیا مثل زر طلاست
که هر کجا که رود غنر و قیمتش دارند
بزرگ زاده زانسان بشهرها ملان
که در دیار غمیش هیچ نماند

سیوم خور و زنی که درون صلح و انعطاف او میل کنند و
بختش را غنیمت شمرند و بختش مثل دارند که گفته اند اینک
ملازمه از سیاهی مال که روی از با مردم دایم طبع است و کینه در آن است
قطعه
مشقده ای که روز عزت و جاست رسد
و در آنکه فقر و غنی بدر و ماند خوش
بر مونس در اوراق مصاحف دیدم
گفتم این منزلت از قدر تو می بینم بیشتر
معاذی معاذی معاذی معاذی (۵) قطعه از لیلیان نامی از لیلیان

باب سیوم

بیست و نهم در آن ای یک جنبه سیم

به که ببرد بدانگی و نیم
حکایت شمس و آن را حکایت کنند که از در مخالف جهان آمده
بود و از حلق فرات و دست شک یغفلان و سکایت پیش پدر
برد و اجازت خواست که هم سفر دارم تا مگر بقوت بازو دامن
کلی بکف آرم

بیست و نهم و نثر حلیه است تا نمایند

عود بر آتش دهند و مشک بپاشند

پدر گفت ای پسر خیال محال از سر پدر کن و پای مقامت در
دامن سلطنت کن که بزرگان گفته اند دولت نه بگوشتی است
چاره کم جوشد نیست

بیست و نهم کس نتواند گرفت دامن دولت بزور

کوشش بی فایده است و همه بر ابرو کور

بیست اگر پسر سر سویت برود و صد باشد

در بکار نیاید چو تخت بد باشد

بیست چه کند زو و شد و ازون تخت

بازو تخت به کله بازو تخت

سر گفت ای پدر فواید سفر بسیار است از نیت قنطر و جذب
قواید و دیدن عجایب و شنیدن غرائب و تفریح بلدان و محاورات
عقل و تحصیل جاه و ابد و آرد مال و مکتب و معرفت پادشاهان
و تعزیت روزگاران چنانکه سالکان طریقت گفته اند

فایده ناپسند و خانه در گرو

در گزاف تمام ادبی شیوی

بیست و نهم در آن ای یک جنبه سیم

باب سیوم

قطعه ۱۸
 در آن که گردش کیتی بکین او برخواست
 بغیر مصلحتش رهبری کند ایام
 کبوتری که دگر انبیا نخواست دید
 قضا بوی بردش تا بسوی دانه و دام
 پس گرفت ای پند قول حکما را چه گونه خلاف گفتم که گفته اند
 رزق اگر چه مقسومست با سباب حصول آن تعلق شرطست
 و ایلا اگر چه بقدر و رست از ابواب دخول آن اعتبار واجب
 قطعه ۱۹
 رزق بر خشد ای گمان برسد
 شرط عقلست جستن از درها
 گرچه کس ای اجل نخواستد مرد
 تو سرو در دمان از درها
 درین صورت که شمع با پیل دمان بزم و با شیر زبان پنجه
 در افکنم مصلحت آنست که سفر گفتم که ازین بیش طاقت
 ای توانی ندارم
 قطعه ۲۰
 چون مرد در فتاد از جای و مقام خویش
 دیگر چه نم خورد همه اتفاق جای اوست
 شب در تو بخوری سرائی بوی روزه
 درویش در کجا که شب آمد سراغ اوست
 این میگفت و وقت خواست و بیدار و بامی گز و روان شد
 در هنگام رفتن شنیدندش که میگفت
 بیست بنور که بخش تپاند بکام
 بجای روزه کش نتواند نام
 تا برسد بکنار آبی که سنگ از صلابت او بر سنگ بامی تپد
 و آوازش بفرسنگ بوی رفت
 ای معادن آیدان منافع فعلی [آید و معادن منافع منافع]

باب سیوم

گفت خورشید که هر کس که جهانی دارد
 در کجا پای نهاد دست ندارد پیش
 چون در پیر و وفات و دایره بود
 اندیشه نیست گریه دراز و می بود
 او گویست گو صدفش در جبین جانش
 در یقیم را همه کس مستوی بود

چهارم خوش آوردن که کنه و فادوی آب از جریان و حرق از طیران
 باز نازد پس بوسه است این قضیلت دل مردان صید کند و از باب
چشمی بهشت است او رفعت نمایند

بیت سبحی الی حسنی افالی
 می ذا الذی بخش الهیاتی

قطعه چه خوش باشد آواز نرم و مزین
 بگوش حریفان مست صیوح
 به از روز خوبست آواز خوش

که آن حلقه نفس است و این قوت روح

بخت همیشه وری که بسی بجزو کفایت حاصل کند تا آب روی از
 بهر نان و نغده نشود چنانکه خوردنندان گفته اند

قطعه اگر بغریس روی از شهر خوش
 بخت و محنت نبود پینه دور

ور کزای فتنه از مهلت

گرسنه خمند حلقه بیم دور

چشمی صفتها که بیان کردم در سفر موجب جمعیت خاطر است و
 داعیه طیب عیش اندازد آنکه ازین جمله ای بهره است بخیر

چنان برون و دیگر حسن نام و نسا نس کشود
 (۱) خست و در مقامی مقصود (۱) قمری

باب سیوم

بشیرانی زبانی و لطف و خوشی

توانی که پیلی بسوی کنی

بعد از ماضی بقدمش افتادند و بوسه چند بتفاق بر سر و رویش
داشتند و بکشتن در آورید و روان شدند تا برسیدند بستوی که از تجارت
بولان در آب میستاد بود مقل کشت شتی را خالی است بکن از شما
که بدو ترست و مردانه تر و زود اندر باید که برین ستون بروی و در حان
کشتی بگیری تا تجارت کنیم جوان بغرور و دل آوری که در سر داشت
از قسم دل آلوده نیندیشید و قول حکما را کار نفرمود که گفته اند
آنکه را زلفی بدل رسانیدی اگر در عقب آن صد راحت برسانی
از پاداش آن یکد ربع آهن میباش که پیکان از جراحت بدر آید
و آزار در دل نباند

بیت چه خوش گفت بگفتش با خیلشانی

چو دشمن خراشیدی آهن میباش

قلعه مشو ایمن که تنگ دل کردی

چو ز دستت دلی بستگی آید

سنگ بر پاره حصار من

که بود کز حصار سنگ آید

چندگاه مقود گشتی بر سافه رسید و بر بالای ستون رفت مقل

ایمان از کفش در گسختید و کشتی برآمد بپناه در لها حیوان میستاد

روزی دو بار و محنت دید و سختی کشید سیوم روز نهمش گرفت

گرفت و بآب انداخت بعد از شب روزی بکشتی افتاد از میانش ریخت

ماتد بود بزرگ برختن خوردن گرفت و هیچ کس بیای به آوردن تا بکشتی

قوت یافت سر در بیابان نهاد و برقت تا نخله و گرسنه و بی

طاقت بر سر چاهی رسید قومی را دید بر او شکر آمد بودند و شرفی

(۱) لغزانی قومی تبار آمد (۲) قومی و قاعلی لغزانی

- (۱) بیست سه گین آب که مرغ آبی درو ایمن نبود
 که درین موج آسیا سنگ از کنارش در رود
 مرغی مردمان را دید که بر یک بقراخته در مجیر تشنه و ریخت
 سفر سینه جوار را دست عطا بسته بود زبانش را بر کشود چنان که
 زاری کرد یاری نکردند و گفتند
 بیست یی در توانی که گینه در گس زور
 در در داری زور محتاج نه
 قحطی مرغی از رو بخت بر گردید و گفت
 بیست در شماران توان رفت از زور از دریا
 زور ده مرد چه باشد در یک مرد بیار
 جوانا فرس طعنه دل بهم برآمد خواست که از انتقام کشد کشتی
 رفته بود آوار داد که اگر بدین جمله که پوشیده ام قانع شوی دریا
 نیست قحط طمع کرد کشتی را باز گردانید
 بیست بدو زد شره دیدند پوشیدند
 در کرد طمع مرغ و ماهی بیند
 چنانکه دست جوان ایمن و گن بهی قحط رسید او را بقوه در کشید
 وین محله فرو گرفت بارش از کشتی بدرآمد که باقی کند همچنان
 در طبعی بود پشت بگریانید مصاحت آن دیدند که با او مصاحت
 کنند و با همت کشتی مصاحت نمایند
 مشوسید چون پر کاش ایمنی تحتل بیار
 که سهیل باشند در کارزار
 لطافت کرد آجا که بینی سبیز
 نبرد قز نر را شیخ تیز

(۱) ناله های ماهی در آتش ناله است (۲) مملول مقعیر مقلید مع
 مملول مملی مقعیر مع

باب بیستم

زخم دندان دشمنی بترست

که نماید چشم بدم دوست

چه عاقل ای یار من که این جوان نام از چهل دندانان با چشم و
چشمات در میان ما تیره شده تا بوقت غروب از آن خبر گشت
صلحت آن من بستم که مرا در خفت بگذارم و بر سر جوف را بدم
ستوار آمد و بهیچ از صفت زدن در دل گرفتند و دست
و چو آنرا خفته بگذشتند آنجا خبر یافت که آفتاب از کتب
ناقص سر بر آورد و کاروانها رفته دید هیچ نگرفت و راه
بهر کشد و آن جوان در آن بر خاک و فلز بر پدک نهاد و بیگفت

مرا قحطی و زخم آید

یا لغرب سون لغرب آید

بیت درستی کند یا غریبان کج

که نای بوده باشد لغرب آید

او در آن سخن بود که با صفا زان در آن سیدی از لشکران بود و نام
بود و با او سرش زده این سخن شنید و در میانش نظیر کرد
سوزان ظاهرش را بگریه دید و جانش بپاشان بر سرش که از کجانی و
چنگ چه گوید اندازی برخی از آنکه بر سرش گذارفته بود و آن
و سر زده را برو رزم آمد خلعت و نمک داد و به شرف همراه او کرد
آن صحر خوش را با او در پهنش بپاشان او شادمان شد و بر سرش
دری لشکر گفت شد که از آمد بر سر او رفته بود بر حالت کینه و
براج و روستا و در کار ایان با سر و بیگفت بهر گفت ای سر
کفایت در وقت روز که این مستقرا دست لیون بسته است و چه
شیرین شکست

(۱) نمون نمون نمون

و نمون نمون نمون
نمون نمون نمون
نمون نمون نمون

آب پیشینی این آشامیدند جوان را بشیر نهود آب طلب کرد . بیا
 کردند دست تعقی دواز کرد میسر شد تن چند را فرو گرفت . مردان
 غلبه کردند و بی محابا بزدندش و مخرج کردند

(۱) قطعه باشد جو باشد بزند پیل را

با همه تنی و صلابت که اوست

مورگان را چو بون اتفاق

شیر زبان را بدارند پوست

بحکم ضرورت گشته و مخرج درین کاروان افتاد و رفت شبانگاه
 بزمیدند بمقاصی که از دزدان بر خطری بود کاروانیان را دید لرزه بر

اندام افتاده و دل بر ملک نهاده گفتند شبانه سفارید که یکی مشم
 درین میان که پنجاه مرد را بترسم و دیگر جوانان نام یار است دهانه در میان

ملاقات او دل قوی شد و همه پیشان گشته و هزار و بیش مستگیر
 نمودند جوان را گفتی بعد بالا گرفته بود لقمه چند از سر استقا

تناول کرد و دمی چند آب در آشامید تا دیو درویش پتار رسید
 و خوابش در نبود و بخت پیر مردی بگفته و جهان دیده در

کاروان بود گفت ای یاران من ازین پدیده شما اندر شما کم نه چنان
 که از دزدان چنانکه حکایت کنند که عجبی را دمی چند مردند بود

شب از تشوش لوریان در خانه تنها خوابش نیامدی یکی را از
 دوستان بفرستد چون بود تا وحشت تنهایی بدیدار او متعجب

گرداند بگفت چند در صحبت او بود چنانکه بر دیو پاش و عوف
 یافت پیر و سفر مرید با صدان عرب را دیدند عربان و گریان گفتند

حال چیست مگر آن دو بهای ترا مرد پیر گفت لا اله الا الله بفرمود
 (۲) قطعه هرگز همه را مازنه نشستم
 تا بدانستم آنچه کفایت اوست

(۳) قطعه منم منم نامی (۴) نامی منم نامی

باب سیوم

کشتن را بر جنبه خشد نصب کردند تا آنکه تیر از حلقه آتشین
بگذرد. غایم او را باشد اتفاقا چنانکه تیر تیر که در خدمت او بودند
پیدا شدند. جمله خط کردند مگر کوهی که بر دام ریاضی باز بود از
طرف تیر انداختن به سبب تیر او را از حلقه آتشین بگذرانید آنگاه
یون از آن میامشند و غایت و نعمت مانند شایسته بود از آن تیر و کاه
سویست گفتند چرا چنین کردی گفت تا رونق اولین بر جای ماند
قطعه که بود کز حکم روشن را

بر تیر باید در صفت تیرین

کاه باشد که کوهی تیر

بخط بر حلقه زان تیر

درویش را شنیدم که در قاری است بود و در بروی خود از چهار است
و متون و سلاطین را در آسمان بهشت او شکست آمده
قطعه را که بر خود در سوار گشت

تا بهیچ ایازند یون

از بگذرد و پادشاهی کن

گروهی آن طبع یافته بود

یکی از علوک از طرف استارت کرد که نوع بگرم الفلق غریب
است که منی و ملک تا ما موافقت کنند شیخ رضا در حکم که است
دعوت شنیده دیگر روز ملک بعد از عید شریف غایت بر خاست
و ملک را در کنار گرفت و تلفظ کرد و ثنا گفت چون ملک ثابت شد
یکی از اصحاب شیخ را پرسید که چندی ملاطفت که امروز پادشاه کرد
خلاق دانست تو بود درین چه حکمت است گفت شنیده که گفته اند

بیت هرگز بر سلاطین

واجب آمد حکمتش بر خلعت

خاکش بر مقامش نشاند | (۱) ۴۰۰

(۱) بیست چه خوش گفت از تویی دست المحصور

هوک نزد بهتر از پنجاه من زور

پسر گفت ای پدر مرا به نالایج نبی کنج بر نالای و نالای

در خمار سبزی بر دهنش فلک شادی و ناله ناله بر لبش نکتی حرمن

بر لبادی نیستی که پادشاه ملایه زبانی که بزم چه مایه کنج آوردم

و نیشی که خوردم چه مثل نوسن حاصل کردم

بیست گنج به بیرون ز رلق نتوان خورد

در طلب کمالی شایسته کرد

بیست نوا من گم انداخته کنده کام نهنگ

چو کز لکنت در گرو مایه بهشت

حکمت آسپاسنگ ز تویی مهرنگ نیست بزم اعمال باز گران میگردد

(۲) قطعه چه خورد شیر شوره از این مار

باز افتاد را چه قوت بود

کز تو بر ناله صید خوانی کرد

بیست و بیست جو فکبوت بود

پدر گفت ای پسر درین لوت فلک لا یاولد کن و انهار لایسری

حکمت از خار و خلوت ازین پدر آمد و صاحب دولتی بشو رسد و بر تو

تخلیص و توهم کرد و سر مال را بشغفتی چو کز و چنین اتفاق نادر افتد

و بر نادر حکم نسوان کرد و بهار تا بدین طبع دیگر بدر کردیم نکردی

بیست حبتاده در بار شکاف میرد

افتد که یکی روز با شکلی بدید

چنانکه یکی از ملوک پارس کنی گرو مایه در انگشتی طلسم مایه

حکیم لغز باخته چند از خاضل امضای سرازیری رفت و فرمود تا

۱۸ مصلی مصلی مصلی (۱) مصلی مصلی مصلی انگشتی

گلستان

باب چهارم

در فوائد خاموشی

حکایت یکی را مار دستان گفتم بشنای سخن کفتم بعلت آن
اختیار افشاده است که در غالب اوقات در سخن لبیک و پسند
شفاق می افتد و دیده دشمنان جز با بدی نمی آید گفت ای پیرادر
بشمن آن چه که نیکی نمند

بیت سخن بچشم عدلوت موز گهر عیبت
گلست آمدن و در چشم دشمنان خار است

بیت و لغو عدلوت لا یتر صالح
الو باغزه بکذاب مشو

بیت نور کینی موز چشمه خور
زشت باشد چشم موشک کور

حکایت بارزگانی را هزار دینار خسارت افتاد پس سر را گفت
نماید که این سخن را با کسی در میان نمی گفت ای بدر نمان ترسیت
نکوه و لیکن مویان فایده این مقلع گردان شد فصاحت در نهان
داشتی چیست گفت تا به حیثیت دو نشود یکی نقصانی مسلم
و دیگر خسارت مسلم

بیت مگو اندوه خویش با دشمنان
که لا حول گویند شادی کنی

(۱) مشنوب گویش تواند که همه عمر وی
 نشنود آواز دلی و چنگ و نی
 همه سکینه ز تماشای باغ
 بی گل و لعل و سرور و سرور
 گریه و بالش آکنده بر
 خواب توان کرد حجر زهر سر
 و زنده دلیر و مضروب پیش
 دست توان کرد در آغوش خواش
 و بی شکم بی پیر و بیج
 صبر ندارد که سازد نه هیچ

(۲) مشنوب مستعظمی فاعله

باب چهارم

هو صاحب دل مکه دارند سوس

بایدون سوکشی و آفرم چو

وگو از هر دو جانب جانانند

اگر زخمی باشد بکسلانند

یکی را ز دست خوئی داد دشنام

تعمیل کرد و گفت ای نیک فرجام

بمنم را آنم که خواهی گفتش آه

که دهم کیست پس چو من ندانی

حکایت سخنان و ابل را در میان صفتی نظیر این اند که حکم دگ سالی

از سر جمعی سخن گفتی و لفظی را مکرر نکردی و اگر من به علی اشیان

مقتادین بپیدارت دیگر گفتی و از جمله آداب ندیدی مملوک نیست

مثنوی سخن گویچه دلمند و سنجیر بود

سزاوار نمیدید و کسب بود

چو بیکبار گفتی مگو باز پس

که حالا چو یکبار خوردند پس

حکایت یکی از حکما شنیدم که میگفت هر کس کسی بپهل خود مهر را نکرده

است مگر آن کس که چون دیکوی در سخن باشد هنوز تمام ناکرده بوسی آقا کند

مثنوی سخن را سرست ای خودمند و بی

مراور سخن در میان سخن

مداودند تدبیر و فرهنگ و عوسل

مگوید سخن تازه بشند خموش

حکایت سنی چند از شگفتی سلطان محمود میگفتند حسو و سبیدی را

که سبیدی امروز را چه گفت روز فلان و سبیدی گفت از سبیدی

در میان سخن

حکایت جوانی خردمند که از فنون فضایل مدنی و غیر داشت و طبعی
 زاهد و خدنگ در محافل دانشمندان اشدنی بیخ سخن گفتنی مداین
 پدرش گفت ای پسر تو نیز از آنکه مدانی جزا بگوئی گفت پیرم که
 پرستم از آنکه ندانم و شرمسارم بزم

قطعه آنست پیدی که صوفی میگوید
 زمره عایش خوشی یعنی چند
 استیلاش گرفت سرخشی

که میا فعل از شورم بند
 میگفته اندازد کسی با تو کار
 وایستی چو گفتی دلیش بیار

حکایت یکی از عالمای معتبر مناظره افتاد با یکی از ملاحده
 و با او گفت برآمد سیر بینداخت و از گفتن سخن نفیض ترا با
 چندین غلام و آید و فصل و حکمت باقی یعنی چنت آمده گفت فلم
 فرانسیت و حدیث و گفتار مصالح و او بدیدها، متفقد قیامت و آشغور
 مرا شنیدی گفت آنچه کار آید

بیت آن گیس که بقران و خبر زو نرو
 آنست جوابش که جوابش ندی

حکایت خالینوس ابلهی را بعد که دست در کربان دانشمندی و
 وی خرمی کرد گفت اگر این دانشمندی کار او با نادان بدین جایگاه رسد
 مشهور

و عاقل را نباشد کسی و بیکار
 نه و با خود سطره با سیکسار
 اگر نادان بوجست سخت گوید
 خردمندش خرمی دل بخود

(۱) منقول منقول منقول منقول (۲) منقول منقول منقول

باب چهارم

در بیان دل و شفا گفت فتنه و قنوت بر خاست صاحب دلی
 ترین و افکند شد و گفت

بیت نور اوج فلک چه فانی چیست
 چو ندانم که در سرف او کیست

حکایت خطیبی که اصول خود را خوش آواز تبلیغ و قریب
 به فایده پرداخته کوفی در شب از ابی بنی همدان اوست
 یا ایست این انوار انوار است صوت حمیر در شب او
 یا ایست این انوار انوار است

که صوت است اسرار قاری

حرفی قرین یافت چنان که گفت بلیتش میکشیدند و در شب
 مصروف نمی رسیدند تا یکی از خطبای آن اقلیم که با وی مدافعت
 ایجاب داشت ایستاد و فرمود بود گفت از میان مردم
 خبر باد گفت چه با گفت چنان دیدم که آواز خوش بود و
 در میان از انوار در راحت بودند خطیب اندر آن خطیب
 و گفت چه مبارک خواست که دیدی که مو را شب خوش بقلع
 شایسته معلوم است که آواز را خوش دیدم و خلق را شمع نور
 بود که در آن روز من نور من مگر بآتش

قطعه از معانی دوستانه

که اخلاق بدم من نهانند

همه بر و کمال پسند

خارم کلی و اسحق نهانند

مگو شمع شمع نایک

تا کیم بر این نهانند

حکایت یکی در مسجد استغریه بتعلق بانکه نذر شعله دوزخ که

مقامی مقامی مقامی (۱) معقول مقامی معقول

باب چهارم

هم بوسه دهد سر او که گفته بود دستور سلطنتی آنجا بیا تو گوید یا مثل
ما گفتی روا ندارد گفت پادشاه آن که داد که با کسی نگفتم پس چرا می پرسید

(۱) گفت نه باز سخن که گفته نگویید این ساخت

پس سر او بوسه بده

حکایت در غلام بیع سرانی سرودم بودم چه بوی گفت حسن
کند خدایان خدایان این محنت و سختی هر خطه چنانکه هست از حسن
پیشتر و بخور که هیچ در حدیث گفتیم حق آن که بواسطه حساسیت
(۲) قطعه را که چون او در دست است

نه درم میم که چهار ازل

ایمن امیدوارم نباید بود

که پس از سر کند نو سر از ازل

حکایت یکی از شعرا پیش امیر خردان رفت و فلان گفت فرمود
تا چشمه از وی آید گفت و زنده بود گفت سگان در فلان او است
خواست نامشکی بود از این بیع بسته بود و بوی شد گفت این چه
حرام زاده مردمانند که سگ را نشان اند و سگ را بسته امیر از سر
شاید و بختید و گفت ای حکیم از من چیزی نخواه گفت خانه خود
بجویم آنگو از روی کرم انعام فرمائی
بست امیدوار بود کسی بکلی کسان

مراغبی نو امید نیست به مویان

سهراب و حسن من توانک بالرحیل

سال از از وی از وی بگفت آمد خانه امین باز داد و نسیان بوسه
کی مرود کون و درمی چند بداد
حکایت شخصی خانه خود برآمد مرود بیکانه را دید باز او بهم بگفت

(۱) مغانی نو از من سهراب و حسن | (۲) زامان و مغانی افلاک

گلستان

باب پنجم

در عشق و جوانی

حکایت حسن میبندد مرا گفتند سلطان محمود چندین
بندۀ صاحب جمال دارد که هر یکی بدین جهان و ممتازند
چند گونه است که با پنج یکی در ایشام میبوی و همچنین ندارند
چنانکه با ایثار او را زاده نیست گفت هر چه در میان فرود
قد بر دیده نگو نباید

(۱) میبندد مرا که سلطان مرید او باشد

خرامه بد کند نگو باشد

و آن که را پادشاه میبندد

گشت از خیل خانه نمواز

کسی بدست انکار اگر نگاه کند

ایشان صورت یوسف دهد پنا خوی

و اگر چشم لوریت نظر کند در دیو

فرستایش نماید چشم کزوی

حکایت گویند خواجۀ را بندۀ نادر الحسن بود و با او بر سبیل دوست

و میبانت نظری داشت بل یکی از دوستان گفت دروغ اگر میبندد

من با چنین حسن و شمایل که دارد زبان دلار و این ادب شود

گفت ای زاهد چون از او دوستی کنونی توقع دوست بهار که چون

عاشق و معشوقی در میان آمد چنانکه و میبوی بر خست

(۲) سلطان عادلان قلمی | (۳) سلطان عادلان قلمی

باب چهارم

مستمعان ترو نفرت گرفتند و صاحب مسجد ایستاد بود قائل
و نیکو سپوت خواستش که دل آرد و کرده گفت ای جوان
مسجد را مؤذیان و دزدانند که هر یکی را پنج دینار داد است و باز
دینار میدهم تا بجای دیگر روى بروی اتفاق افتاد و معروف بعد از
تقیه پیش میر باز آمد و گفت ای خداوند بر من چیست کردی که
بعد دینارم ازین بقعه بدر گردی آنها که زفته ام بیست دینار
دهند که بجای دیگر روم قبول نمی کنم میر بخندید و گفت بیکر تا
استانی که بدینجا دینار ده راضی شوی

(۱) بیست چه نیست کسی نخواهد از روی بخارا کل

چنانکه بزرگ دوست تو سراسر دهان

حکایت را خواست آواز پیاپی بلند قرآن باقی خوان صاحب دلی
برو بگذشت و گفت ترا مشایخ چند است گفت پنج گفت پس
این را است بخور چرا میبینی گفت نه هر خدا چگونه گفت نه هر
خدا چگونه

(۲) بیست سخن تو قرآن بفرم نه خدا خوانی

سری رواق مسلمانان

(۱) معارف نهفتن بدعا و دعا (۲) قهاری خداوند تعالی
که در کتاب آمده است که این سخن مسلمانان
نهفته است در کتاب
گفتار

باب پنجم

یاران به نصیحتش گفتند که ازین کمال محال بختی که که خلق
 به بدی عوس که تو داری اسیرند و یای در زنجیر بفالید و گفت
 قلعه دوستان گو نصیحت مکنید
 که مرا دیده بر ارادت اوست
 جنگ جوانان بزور پیچ و گشت
 دشمنان را کنند و گویان دوست
 شرط موافقت نباشد مانند دانه جانی دل از سپهر جانان
 و دانه از دمار خویشی بر داشت
 مشغول تو که در بند خویشی باشی
 عشق بازی دروغ زن باشی
 گر نشاید بدوست را ازین
 شرط یاریست در طلب کردن
 راجی عزیزم چون نماید بیش ازین تدبیرم
 خصم از همه شمشیر زند یا نیرم
 گر دست رسد که آستینش گیرم
 در نه یوم بر آستانش میرم
 متعلقانش را که نظیر در کاروی بود و شفقت بر و کار او بشخص
 دادند و پنداش نهادند سودی نداشت
 بیت دره که طبیب صبر میفرماید
 وین نفس حریص را شکر میباید
 شعر آن شنیدی که شاهنشین بختیغت
 یا دل از دست رفتن من گفت

باب پنجم

قطعه خواجه با چشمه زاری رخسار

چون در آینه پیازک و خلد

جد عجیب گر جو خواجه ناز کند

و نه صد بار ناز چون بشد

غلام آبکش بنام و شست زان

بود بشقه لعلش شست زان

حکایت پارسایی را دید و معشیت طبعش که رخسار و زارش را ببرد

به افتاد خنجر ناکه سفاکت بیانی و زارست کشیدش سرکه شادی

که روی و بزارت و خوارش گفتی

(۲) قطعه گوته نگشتم ز غلامت داشت

گر خود بازگشت به بیخ نسیم

بعد از تو به یاد و به نام نیست

نام و رتو گر زرم از سر زرم

باز به نامش کردم و کفتم و دل نمیشد را چه نمید که نفس هست

ازو سبب آمد (زمانی) بفرست مر و رفعت و شکست

تا معده در کجا سعادتی مشق آمد نمید

قوت پادشاه بقوت را بخل

پاک و امن چون دین بهار

آوشتاد اندک و بیان در و جل

حکایت یکی را دل از دست رفته بود و نوک جان گلد

نظرش چای خطر ناک و فریاد حلاک نه لغوه که منصور شدن که

یکام آید و نه مری که بنام گفتد

بیت جو در رسم شامد بنام زرت

زرو خاکت یکسان نماید برت

(۱) نامشانی مقامش نمید (۲) معقول مقامش مقامی

شوقست با حسن بشرد او میلی بود تا بهشتانی که محالست
اوقاتش درین سخن بودی

آن قطعه نه آنچنان بتو مشغولم ای بهشتی روی

که یاد خمشتم در ضمیر می آید

ز دیده نیت نتوانم که دیدم بر دوزم

و گوی مقابله بینم که تیر می آید

باری پس گفت آنچنانی که در آداب درسم اجتهاد میکنی در آداب

نظم هم نظری فرمائی که اگر در اخلاق ناپسندی بینی که مرا آن

پسندیده نماید بر آنم مطلق کردن تا بمتبدیل آن است قول شوم گفت

ای پسر این از دیگرانی پرس که این نظری که تو با هست جز هنر نمی بینم

قطعه چشم بداندیش که برکنده باد

عجب نماید هنرش در نظر

در هنری داری و هفتاد عیب

دوست نه بیند بجز آن یک هنر

حکایت شبی یاد دارم که یار عزیزم از در درآمد چنان بی اختیار

از جای او جستم که چراغم با سبیل کشیده شد

پشت سری طیف من جلو بطلعت اندی

شکفت گند از بختم که این دولت از کجا

بشنید و عتاب آمار کرد که چرا در حال که مو دیدی چراغ را بگشتی

گفتم کمالی بدم که آفتاب برآمد و لیل ظریفی گفتمه اند

قطعه گوی گوی به پیش شمع آید

خیزش اندر میان جمع بکش

ای بخت من بخت من بخت من بخت من | (۱) شوقست با حسن بشرد او میلی بود تا بهشتانی که محالست

تا قوا قدر خویشی باشد

بیش کمیت چه قدر می باشد

پادشاه زاده را که مطیع او بود خبر کردند که جوانی بر سر این میدان
از روز مقادیرت می نماید خوش طبع و شیرین زبان سخنهای لطیف
و کنشهای غریب از وی می شنوم چنین معلوم می شود که شوی در سر و سوز
در دل دارد که نظیفه صفت می نماید سر دالست که دل آلوده است
اوست و این کرد بلا فکرت او ترکب بکتاب او راند جوان چون دید که
شاه زاده بنزدیک او عزم کرد در روز بگوشست و گفت

(۱) بیست انگیز که مرا بگشت باز آمد پیش

مخا که بشر بسوخت بر گشته خویش

چنانکه ملاطفت کرد و پرسیدش که از کجائی وجه نام داری و چه
صنعت مئی جوان در قعر بحر موتقت چنان فری بود که بحال دم زدن
املا نداشت

(۲) بیست اگر بود حقت سبع از بر نخواستی

جو آشتی الف با تا تدانی

شاه زاده گفت چرا با من سخن نگویی که از خلق درویشانم بلکه
خلق بگوش ایشان آنگه بقوت استیلا سر محبوب از میان تلاطم
سواج حجت سر او آورد و گفت

بیست بجهت با وجودت که وجود من است

نو بگفتی اندر آئی و مرا سخن بماند

این بگفت و قهرم یزد و جان بخت تسلیم کرد

بیست عجب از گشته نباشد بدر حیمه دوست

عجب از زنده که چون جان بدر آورد سلیم

حکایت یکی از متعلمان کمال الاجتی داشت و معلم و از آنجا که حق

(۳) معلول معلول معلول معلول معلول معلول معلول معلول معلول معلول

مشرقیست

باب پنجم

رسد کم آید که کسی سیر نظر در تو کند

باز گویم که کسی سیر نخواهد بود

حکایت دانشمندی را دیدم: جمعیت شخصی گرفتار و راضی از و گرفتار
جور فراوان بودی و تحمل بی گران کردی باری بطریق نصیحتش گفتم
نام که ترا در جمعیت این منظور ملتی و غرض نفسانی نیست و بشای
این موقت بر رفتی نه با وجود این معنی لایق قدر علما نباشد خود را
مشموم گردی و جور بی آداب بردی گفت ای پادشاه عتاب از دامن
روزگارم بدار که بارها درین مصلحت که تو گوئی اندیشه کردم صبر
بر جفاى او سهلتر نماید که صبر از و حکیمان گفته اند که دل بر
مجامع نهایی آسانتر است که ششم از حاشیه بر گرفتار

(۱) مشغولی باز که دل پیش دلبری دارد

وای در دست دیگری دارد

آنکه بی او بسر نشاید برد

شمر جفاى کشته بپاید برد

آهوی پادشاه در گردن

نستواند نتوانستن رفتن

رویت از دوست گفتنش ز نهی

چند از آن روز کردم استغفار

نکند دوست ز نهی از دوست

دل نهادم بر آنچه خاما دوست

گر بطعقم بنزد خود بودند

و در بقرم بودند او داند

حکایت در شغول جوانی چنان که افتد و دانی با خوش بستی

و سستی را شستم: حکم آنکه خلق داشت مطرب الای و خلقی

در لایق مقامات نعل

باب پنجم

در شکر خنده یست شیرین لب

آستینش بشیر و شمع بکش

حکایت یکی دوستی را زمانها ندیدن بود بدید و گفت کجائی که

مشتاقیم گفت مشتاقی به که ملولی

بیست (۱) دیر آمدی ای نگار سر مست

زودت ندیم دامن از دست

شعر معشوقه که دیر دیر بینند

آخر به از آنگه سیر بینند

حکمت شاهد که با رفیقان آید بجفا کردن آمده است بکرم

آنکه غیرت انبار از مضائق خالی نباشد

بیست انا جئتني في رقة التزورني

وان جئت في صلح فالت هارب

قطعه بیگ نفس که بر محیط یاز با انبار

بسی نهاند که غیرت وجود می بکشد

بخنده گفت که من شمع جدم ای سعدی

مرا از آن چه که پروانه خویشی بکشد

یاد دارم که در ایام پیشین من و دوستی چون دو سفر یادام در

پوستی صحبت داشتیم ناگاه اتفاق سفر افتاد پس از مدتی که باز

آمدیم عتاب آغاز کرد که درین مدت قاصدی نقرستانی گفتم

دریغ آمدن که دیدم قاصد بجمال نور روشن گردید و من محروم باشم

(۲) قطعه باز دیرینه مرا گو بزمیان توبه من

که مرا توبه بشمشیر نخواهد بودن

(۳) شعری مفاخر ستایی (۱) ناهانی ناهانی ناهانی ناهانی

رسیم

در یک شبه کائناتش ما سرود شد

چند خواجه و نگین گیتی

دولت بارش تهنیت گیتی

پیش کسی رو که طلبکار نیست

نار بر آن کسی که خرم و مست

(۱) قطعه سبز در باغ شکفته اند خوشبخت

داند آن کس که این سخن گوید

یعنی از روی دلبران خط سبز

دل عشاق بیشتر جوید

بویستان تو گندناز است

بسی که از آن کینه معین روید

قطعه تو بار برفته چو آهو

امسال بیامدی چو یوزی

سعدی خط سبز دوست دارد

چراغی

نه بر الف چو اندوزی

قطعه شکر سیر کنی و در کجی خون بنا گوش

ببین دولت ایام نکوئی پسر آید

شکر دست بجای داشتن همچو تو بر ریش

نگذاشته تا بقیامت که بر آید

(۲) قطعه سوال کردم و شکستم چهل روغن ترا

چه شد که مورچه بر کرد ماه جوشید دست

بگفته شکفت ندانم چه بود روان را

مگر بهانم تنم سیاه پوشید دست

حکایت یکی را از مستعربان بغداد پرسیدند که ما نقول این امور

(۱) ناهله مفاد فعل (۲) مفاد نقول

کالبد را بنا

(۱) بیت - آنکه نبات عارض آب حیات میخورد

در شکرش نکه کند هر که نبات میخورد

اتفاقا بخلاف طبع او حرکتی دیدم که نه پسندیدم و نه ازو

در کشیدم و هر دو مهرش در چیدم و نگفتم

(۲) بیت - پرو مارچه سپیدت پیش منبر

سرما نفاذ سرخوش منبر

شنیدمش که حیرت و میگفت

بیت - سپهر کروصل آفتاب نخواهد

رونق بازار آفتاب نگاه

این میگفت و سفر کرده و برضای او در من اثر کرد

بیت - فقدت زمان الوصل و امر جاهل

بقدر لذت العیش قبل المصایب

بیت - بارتق و مراکتب که پیشت مروی

خوشتر که پس از تو زندگانی کردی

اشاره بکرو و منت رایت پس از مدتی باز آمدن آن حلق داول

متغیر شد و جمال یوسفی بر زبان آمد و بر سبب زخمیاش چو به

گفدی لعلش و رونق بازار حبش میگفت متوقع که دو کنارش گیرم

کناره شکر فتم و نگفتم

قطعه - آن روز که خدا شهادت بود

ساحب نظر از نظر بروندی

امروز بیامدی به صاحبش

کسر قنعه و همه بر لسانی

مشق تازی بهار و وقت زرد شد

(۱) ششگوشی مقامی مشغول مقامی (۲) نقول ۸۰

جبهه‌تر آن که غروب از مجاورت طوطی بهمان آید بود و معلول شده
چون کسانی از گویا می‌گفتی بهمن نالید و مستیهای تغایر بر یکدیگر
تأکید و می‌گفت این چه خلعت گم‌نوست و طالع دوی و اقامت بوقلمون
لا یق قدر من آنستی که باز می‌بود دیوار بانی خرماسای همی رفتی

بیست پارسا را پس این قدر زندان

که بود هم طویله زندان

تا چه گدا گدا که روزگار مرا در عقوبت آن در سنگ صحبت چشیده
بلمی که بود راق و نا چس خیره زان چنین بند و پیکر مست کرده است

قطعه پس نباید بهمان دیوار

که بر آن صورت نگار کنند

حجر بر آن در بهشت باشد جای

دیگران بوزخ اختیار کنند

این مثل بدان آوردم تا بدانی که عدد چندان که دانای از نادان

نفرست نادان را از دانا و حشمت

قطعه زاعدی در سماع زندان بود

زان بهمان گفت شاعری بلخی

مگر معلولی زما ترش می‌شد

که تو هم در میان ما بلخی

چون چو تلخ و لاله بهم پیوسته

تو می‌زیم خیشک در میان شای رسته

چون ناد مخالف و چو همرا ناموست

چون یون نشسته و چو تیغ بسته

حکایت رفتنی داشتیم که سلا با هم سفر بودیم و ندان و نمیک

آورده و بیکوان حقوق صحبت ثابت شدن آخر سبب غلبی اندک

ناله‌شده شاعران

|| (2) مفعول مستعمل معافیتان ناله

گفت و خبر میهمانان امداد لطیفاً استغاثن فانما اخلص الما طوف
یعنی تا خوب و لطیفند در حق کنند و چون بدوشت شوند تباطف
کنند و دوستی نمایند

(۱) نظم مردم آنکه که خوب روی بود

تلخ گفتار و تند خوی بود

چون بپوش آمد و بملعت شد

مردم آمیز و مهر خوی بود

حکایت یکی از علمای پارسیند که کسی با ماه روی در خلوت
نشسته و درها بسته و رفیقان خفته و نفس طالب و شهوت غالب
چنان که عرب گوید شهر باغ و التاطور غیر مانع هیچ مایه که بغایت
بمهر کار و از وسایط بهمانند گفت آن از ماه روی بهمانند از بد گوین
نماید

بیت و ان سلم الانسان من سوء نفسه

فمن سوء من الهوى ليس سلم

این بیت از ابی طالب پس کار خواستار بنشین

لیکن نتوان زبانی مردم بنشین

حکایت طوطی را با زانی در قفس کردند طوطی از قفس متاعده او
مچامده میبرد و میگفت این چه طاعت مکر و عست و سأت میفون
و منظر ماعون و شعیل نا موزون یا ثواب هبیب ایستد سی و بیست
بعد المشرقین

(۱) قطعه علی الصباح بروی تو هر که بر خیزد

صبح روز سلامت برو مسا باشد

بد فقری چو تو در محبت تو بپوستی

ولی چنانکه لولی در جهان کجا باشد

(۱) ناعان مفاصل نعلان (۲) مفاصل نعلان مفاصل نعلان

دیدم یو تار که ستای دیدن
خوشتی از روی دشمنی دیدن
واجبست از هزار دوست آرید
تا یکی دشمنیت نباید دید

حکایت یاد دارم که در ایام جوانی گذر ما هم بکوهی و نظاره
روئی در ایام نوز که روزی آب در میان ما غمناک و سوس
مغر استخوان را جو شاییدی از ضعف شوق تلب آفتاب
پیاوردیم آنچه بسایه دیواری کردم شوق که کسی رحمت جز نرسوز
ازین بگذرد و بآبی آتش من فرو نشاند تا که از تاریکی دلیلی حاله
روشنائی دیدم جهانی که زبان فصاحت ازین فصاحت او عاجز
بماند چنانکه در شب تار یک صبح برآید با آب حیات از
ظلمت بدرآید حدی برف آب در دست و شکر در آن ریخته
بود و بغرق برآید چنانکه بگلایش مطیبت کرده بود با طهر
چند از گل رویش در آن چیده می نمودند شراب از دست کشا پیش
برگرفتیم و بخوریم و غم گذشت از سر گرفتیم
شعر
فما یقلبی لا یکناد یسوقه
رشف الزلال ولو سررت یجورا

خیزم آن فوعد طالع را که چشم

یو چمن روی او رفتی با برآمدن

سپید تنی بیدار گردد نیم شب

سست ساقی روز معشر بنامداد

حکایت سالی سلطان محمود خوارزم شاه با ملک خطا برای
مصلحتی صلح اختیار کرده بود جماع کاشی در اندام بصری و مردم
در خوابی بغایت اعتدال و نهایت جمال چنانکه در امثال او گفته اند

و لایق مفاخری فاعلم (۵۱) و لایق مفاخری فاعلم

آزار خاطر من روا داشت و دوستی سیری شد و با این همه از دوزخ
طرف دل بستگی بود. حکم آن که شنیدم که روزی دو بیست
خندان من در جمعی بهمی گفتند

(۱) قطعه نگار من چو در آید بختند نمکین

نمک زیاد کند بر جوارحت برشال

چه بودی از سر زلفش بدستم افتادی

چو آستین گیرمان بدست فروپاشی

طایفه از دوستان نه بر لطف این سخن بلکه بر حسن سیرت خویش

شکوهی داده بودند و تو هم در آن میان سهواً کرده بودی و بر قویت

سخن بدستم تابش خورش و خطای خویش - منصرف شده معلوم کردم

که از طرف تو هم رغبتی هست این بیتها فرستادم و مسلح کردم

(۲) قطعه نه ساله در میان عهد وفا بود

جفا کردی و بد چهری مانودی

بسیگار از چنان دل در تو استم

نقدستم که بر گردی بروی

عنورت فکر سر سلحست باز آید

گو آن محبوبش باشی که بودی

دکایت یکی را زنی صاحب جمال بود در گذشته و ساد و ساد

فرتوت بعلت صدق در خانه منمکنی اسانه بود از محاورت او

بجای زنجیری و حکم صدق از محاورت او چاره بدیدی یکی از کارخانه

گفت چه گونه در فراق یار عزیز گفتند که در این روزی چنان دشوار

است که دیدن ساد را

مشهوری شکل بتاراج رفت و کار بساد

کنج بر داشتند و ساد بهشت

(۱) مدافعتی بعلت صدق (۲) مدافعتی بعلت صدق

باب پنجم

شوم گفتم نتوانم بحکم این حکایت که

(۱) مشکون برزخی دیدم اندر کوسای

فتانت کرده از دنیا بفاری

چرا گفتم بشهر اندر نیایی

که بار بند از دل بر کشایی

یکساعت آجا بری رویان نغزند

وکیل بسیار شد سلطان بلغزند

(۲) این کلام گفتم و یوسف بر سر و روی به دیگر دایم و دایم کردیم

(۳) مشکون یوسف دامن بر روی دوست چه سود

ام در این لحظه گردنش بدرد

سیب کوی و باغ باران کرد

روی زنی سون سرخ از آن سوزند

شعر این ام نیست یوم الوداع تالشفا

لا محسبونی فی السموات مصداق

حکایت خرقه پوشی در کاروان مجاز همراه مایه بود یکی از امیران عرب

مرا و صد دینار بخشید بود تا نفقه عیال کند تا ناگاه دزدان قزاقه

بر کاروان زدند و پاک ببردند باز گشتن گریه و زاری کردن گرفتند و فریاد

ای قزاقه خواندن

بیمه سگر تهنیتی کنی و سگر فریاد

دزد زدیاز بس تهنیت داد

سگر آن درویش بر قرار خود متنه بود و تهنیت درویش گفتم سگر آن

معلوم قرار کردند گفت ای درویش ولیکی می پاید معلوم پیشانی

نبود که به مغایرت آن شسته دل باشم

(۱) متقابل متقابل صفای (۲) تهنیتی متقابل تهنیت

- (۱) و ریاست معامت همه شوخی و دلبری آموخت
 جفا و قاز و عتاب و سنگری آموخت
 من آنی بچنین شکل و خوی و قد و روش
 ندیدم ام مگر این شیوه از یونی آموخت
- مقدمه لغوی خوشی در دست داشت و این خواند ضرب زینت
 و کان استعدای همراه گفتم ای پسر خوارزم و جفاان صلح کردند و زید
 و عمرو را خص و صفت و چندی باقیست بختند و سولدم پرسید گفتم
 خاک سحرار کفت از بختی سعدی چه پند داری گفتم
- قطعه بدیست بطوفی بصول مفاصلنا
 قلنی کزود فی مقابله العیرو
 علی جز ذیل لبس برفع راس
 و عمل مستقیم برفع من کامل التجر
- بچه باندیشه فرو رفت و گفت غالباً اشاره او بدین زمین ایران پارسی
 است اگر بگوئی بهم زدی کنی باشد کلمه انگلیسی را قهر و قلوبم گفتم
- مثنوی طبع آرا تا عوس بخو شد
 شورب قلل از دل ما میو شد
 ای حال خفاش بدام تو رسید
 ما بسو شغول و تو با مهر و زید
- پسند امان که غم سفر محبت شد مگر کسی از کاروانیان گفته بود این که
 ملای سعدیست دیدم که دوان آمد و تملطت کرد و از و بیاع ناشد
 خورده که چندین روز چرا نگفتی که منم تا مگر قدم بزرگانرا
 بخدمت میان بستمی گفتم
- (۲) مصرا با وجودیت زنی آوار میباید که منم
 گفتا چه شود که درین بیعه چند روز تو گسائی تا از حدت مستغیت
- (۳) معاللی بعلت معاللی غلات (۴) غلاتی بعلت غلاتی غلات

باب پنجم

دوش چون طالع من تازیدم اندر باغ وصل

این زمان اندر فراق بار من پنجم بو منزل

حکایت یکی از املاک عرب حدیث لیلی و جنون بگفتند و شورش

دل او که با کمال فضل و بلاغت سر در بیان نهاده است و تمام

اختیار از دست داده است بفرموداش تا حاضر آورند و ملاحت

کردن گرفت که در شرف السال چه خلل دیدی که فوق حدیث

گرفت و ترک عیش آدمی گفتی جنون شایسته و کلمات

عصر و رت صدیق از منی می و دادا

نام پیدا بوما قدونع ای علفی

قطعه کاش کاش که غیب من گشتند

روست ای فلسطانی بهشتی

تا بجای تریج در نظرت

بختور دستها برده شدی

تا حقیقت معنی بر صورت دعوت گویان دادی ملک را در دل

آمد که جمال او را مطالعه کنند تا خاند که چه شورست که موجب

چندین فتنه است بفرمود طلب کردند در ادای عرب بگردیدند

و بدست آوردند و پیش ملک در سخن سرچاه بداشتند ملک بر

فیض او نظر کرد شمع دید سیه قام مشعل اندام در نظارش حقیق

آمد حکم آنکه که پیش خدام حرم او کمال ازو پیش بود و از پشت پیش

جنون بفرست در ملاحت و کلمات ای ملک از درجه مسلم جنون بهمال

فیض نظر بایست تا سر مشام او پر او بهلی کند

(۱) مشنوی ترا بر در من رجعت نیاید

زینق من میکنم درد بایه

که با او فتنه آیدم بایه روز

(۲) ملاحت سفاکت عمل (۳) ملاحت سفاکت سفاکت

بیت نباید بستن قدر چیز و کس دل
که دل بر ناشن کار بست مشکل
گفتم موافق حال منست آنچه تو گفتی که موافق بود
اتفاق مخالفت بود و صدق حودت استیجابی که قبل از انشیم مهمل
بودی و سود سرمایه عهده وصال او
تعلعه بگر بگر که بر آسپار و گزیده بشر
بکس حوریت او در زینت نتواند بود
بدوستی که مرگست بعد از و محبت
که هیچ نطقه بخو او آید نتواند بود
نگاه پای و جوانش بگل اجل فرو رشت و دود فراق از دود سانش
بر آمد روزها بر سر خاکش مجاولت کردم و از جمله که در فراق او
گفتم نیست

(۱) قطعه کاش کلی روز که در پای تو شد خلد اجل

دست گیتی بزدی بیع ملکم بر سر

تا در آن روز جهان بی تو ندیدی چشم

بی چشم بر سر خاک تو که ملکم بر سر

(۲) قطعه که قرارش بگرفت و خواب

تا گل و سرین نفسان بی نخست

گودش گویی بگل رویش بر تخت

خاکش بر سر خاکش بخت

بعد از مفارقت او گم کردم و نیت جرم که بقیه زندگانی فریشتا

بوس در آوردم و گود مجالست بگرم

قطعه سوز دریا نیک بودی گریه بودی بیم موج

محبت گل خوش بدی بر آستین آغوش غم

(۱) دستان نامانی نعلانی نعلات (۲) استولم مستلزم مستل

باب پنجم

و سنگ از دانت و هیچ از وی فرو نگذاشتند و این را یکی
 و عملی معبر که با دندان او بود گفت
 (۱) بیست و نه از تعدادی و قسم گرفتن چنین
 و این مقدار بر هر وی مرش است
 در بلاد عرب گویند ضرب الحبيب است
 بیست از دست او شست بر لبان خود
 گویند که بدست کوشی نان خوردن
 بدانکه از وفات او بود سماعت می آید بدانکه از نان خور
 گویند و با آنکه در لبان صالح بودند
 بیست انگور نو آورده بر سر طعم بود
 روزگار دوسه ضربه که شیرین گیده
 این بگفت و بیست قضا بفرموده این چند از آن که ملازم
 او بودند زمین خدمت پیوسته اند که با جارت بیخه ملازم
 خدمت بگویم اگر چه برگه دست و برگه گفته اند
 بیست و نه در هر یکی بگفت کردن رواست
 افعا از برگه گرفتن عطاست
 اما بگویم آنکه شکر سوابق تمام خداوندی ملازم روزگار شد که دست
 مصلحتی که میدهند و اندام نگهتد توفی از دانت اماند طریق سواب
 آنست که بپراهن این طبع بگردد و فرست و از درونی که منصب
 افعا بگفتی شمع است تا بگفتی شمع سوزت بگردد و حرف
 این است که بیست و چند است این که شمع
 مشکوبه یکی کرده این آب روی
 چه امر بخورد از آب روی کسی

یکی در عسل و عسل و عسل و عسل (۲) عسل و عسل و عسل

دو بهر از بهم خوشتر بود سوز
 سحر ما سحر منی دیگر آهسته آهسته
 تو نیستی و من هستم صفت منی
 یا سحر آهسته آهسته قولوا لیهما فی
 لیسب آهسته آهسته آهسته

(۱) نظم
 تندرسند از نشاند داد راس
 جز بهر سحر گنوم داد خوش
 نقش از ز سوزی حاصل بود
 یا یکی در سحر خود تا خورده نیست
 تا ترا حالی نباشد آهسته
 حال ما باشد ترا آهسته پیش
 سوز من با دیگری نیست ممکن
 تو آهسته بر دست تو من بر دست ریش

حکایت فاضل آهسته آهسته که با تعلیم پسری سرور
 بود و تعلیمش بر آتش روزگاری در پیشش متعلق بود و پویان و
 مترشد و پویان و بر حسب واقعه آهسته

(۲) رباعی در آهسته من آهسته من پسری سرور بلند

بر روی دلم ز دست و دلریای فکند

آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته

خوای که یکی دل آهسته آهسته

آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته

سر آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته

آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته

آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته

(۳) آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته

آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته آهسته

یا از در سرقه فلک غریب و کوس
لب بر لبی جو چشم غریب و کوس
پرواشتی بگفتی بیهوده غریب و کوس

قاضی درین حالت بود که یکی از متعلمان از در در آمد و گفت چاه
نشیند بجز و تا باین دایره که حوسدان بر نود و نین گزیده اند
بلکه جفتی گفته شد تا مگر این آتش فتنه که بنور اندک است بنگر
تصدیق غریب و کوس میله که فردا چون بالا گیرد عالمی را فرا گیرد
قاضی بشستم برو نگه کرد و گفت

(۱) قطعه پنجم در صید بیهوده شیعه را

چه تفاوت کند که سگ آید

روان در رویت دوست کن بنگر

تا عدو پشت دست حق نماید

ملک در آن شب آتشی دانه که در ملک سوختن مشکری صحت
است است چه فریادی گفت من لورا از جهل فطرتی خسرو بیکانه
دور میدانم بایست که معاندان در حق او بخروش خوشی که باشند
این سخن در سماع قبول من نیاید مگر آنکه که معاندان کرده که حکما
گفته اند

(۲) بیست به تشویق سگ دست بر دهن بست

مندان گزید پشت دامن دروغ

شدم که سرگاه ملک با آتش چند از فشان اربابین قاضی
رسید شمع را دید فتنه و شعله نشسته و در فتنه و فتنه شکست
و قاضی در خواب مستی بخت از ملک سخن ملک با طافش بیدار
کرد و گفت بفرمود که آتش بر آتش قاضی دریافت و گفت از کدام
جانب بر آمد گفت از جانب مشرق گفت آتش آله که در آتیه

(۱) قاضی معاندان عدل (۲) عدول

بسا نایم نگوئی نجات سال
که یک نام زشتش کند پاهمال
قاضی را نصیحت کن بیکدل پسند کند و بر حسن رای و حفظ
وفای پیشانی آفرین کرد و گفت نظر عزیزان در مصلحت حال من
عین موافقت و مسأله بی جواب دلکی
سفر و احوال دنیا باسلام بزرگ

کسیست آنجا بفریه عدول

(۱) بیست ملامت کن مرا چند آنکه خواهی

که نموی مستی از رنگین سالی

من بگفت و گفتار بتفصیل حال او از شکست و نعمت بیگانه

بیگفت که گفته اند هر کجا زور در ترازوست زور در بازوست و آنکه

بر دنیا دست دسی ندارد در همه دنیا کیس ندارد

بیست هر که زور دید سر فرو آورد

وز ترازوی آفرین دوست

(۲) فی الجمله شبی خلوتی بیشتر شد و نام در آن شب شعله را غر شد

که قاضی همه شب شراب در سر و شامه در بر و تنغم نطق و بیشتر

شکفتی

(۳) غزل امشب مگر بوقت تسبیح خوابد بر خروش

عشاق بر تکره منور از کنار و بوس

رخسار بار در غم کیشوی تابان

چون کوی بلبل در غم چو کمان تبانوس

یکدم که چشم منته تکلفست زبهار

بیدار باش تا نبود غم بر غموس

تا نشنوی از مسجد آذینه پانک مسیح

(۴) مخلصی مخلصی مخلصی || (۵) مخلصی مخلصی مخلصی

تا من عبرت گیرم ملک و ازین سخن خنده آمد و بغض و از سر خطای
او در گذشت و متعبدان او را که اشارت بکشتن او کرده بودند
گفت

(۱) بیت نامه چنان غیب نوشتند

طعنه بر غیب دیگران حزینید

بیت هر که او غیب خواستی بیند

طعنه بر غیب دیگران نکند

(۲) حکایت منقول است جوانی پاکباز و پاک رو بود

که با پاکباز زوی در گرو بود

چنین تواندم که در دریای مقام

بگردانی در افتادند نامه

او ملاح آمدش تا دست گیرد

مبادا که اندران سخن به خورد

ماهی گفت از میان موج و تشویر

مرا بگذرد و دست دار من گیر

دوین گفتش جهان رویت بر کشد

تسبیحش که چنان میداد و میگفت

حدیقت عشق از آن بیگانه میشود

که در سخن کند پاک از تموش

چنین کردند بملک مهریانی

ز کار افتاده بشو تا بدانی

که سعدی را و رسم عشق یاری

چنان مالد که در بغض تواری

(۳) مقلان مقلان و مقلان (۴) مقلان مقلان مقلان

باز است حکم این حدیث که لا یقلق باب التوبه علی ما عباد
 حق یطیع الکفر من مغریها و گفت استغفر الله و اناب الیه
 (۱) قطعه این دو چیز بر کنند و بکشند
 تحت تا فرجام و قبل تا تمام
 مگر عقوبت منگی است و جبر
 و در بعضی قلوب بهتر را شفا
 منکد گفت توبه درین حالت که گرفتاری و از بخت توبه اصلاح یافتن
 سوزی ندارد

(۲) قطعه میسود از دلیلی گفته توبه کردن
 که تنواری گشته انداخت بر کف
 بلند از میوه کو کوفه گیر دست
 که گونه بود ندارد دست را شعله
 تورا با وجود چنین منگری که شاد شد سبیل خلاص صورت نهاده
 این گفت و مؤلف عقوبت بر روی در آورند گفت مرا بوجوه
 سلطان یک سخن یافتست منکد پرسید که آن چیست
 قطعه با شبنم بمانی که بر من افشایی
 طبع مدار که از دست پندارم دست
 اگر خاص محالست برین گفته که مراست
 بدان کرد که و دارد امیدوار است
 منکد گفت این قطعه بیخ آوردی و این بکنند عقوبت گفتی
 ولیکن محال فلان است و مخالف آن که از پیش و از آن امروز از
 منکد عقوبت می بردند منکد می پرسید که اول ریم قاعه برتر
 پندارم تا دیگران عبرت گیرند کات ای میاورند بهای برده
 نعمت این خاندانم و نه آنها من این چرخه کرده ام دیگر را بیستاد
 این بمانی باقی قاعه (۳) مفاصل مفاصل مفاصل

گرفت چه گویم

(۱) قطعه ندیده که چه سختی با من رسد یکی
که در دهانش بسر میکشند دندان

بجای کس که چه حالش بود در آن حالت
که از وجود بازایش بدر رود جانی

گفتم تصور مرگ از خیال بزرگس و بامرا اوطاعت مستولی
مگر دانی که فیاس و فغان گفته اند مزاج اگر چه مستقیم بود اعتدال بقا

تشیب و مرض اگر چه بلیل بود دالت کلی بر ملک نکند اگر فرمودی
طبیعی را بخواهیم تا معالجه کند که به شوق گفت جیهات

(۲) مستولی خواهد در بند نقش ایوانست

خاکه از پاها پست و پرست

دست آرام زنا طیب و طریف

چون حرف بزند او فغان حرف

بجز موهن ز نزع حق نباید

بیرزن مستدلش با منی سالت

چون بختناشد اعتدال مزاج

که عزیمت هر کند نه مزاج

حکایت بیری را حکایت کنند که زنجیری خواسته بود و جگر مثل
تراسته و مخلوط باو تشسته و دینه و آل درو بسته شهباز طوط

تختی و بدلهای لطیفها گفتی تا باشد که وحشت بگیرد و سواست
بقدر آن جمله شقی میکشند که نکست بلندست بار بود و تشم

دولت بیدار که بصحیف بیری افتادی تختی و جهان دیده و گرم و سرد
روزگار تشیده و نیک و بد از خود که حقوق بصحیف بداند و شرط

سواست بجای از دست حق و مهریان خواش طبع و شیرین زبان

(۳) سداشن زوالتی مقامات (۴) مقامات مقامات مقامات

درازایی که دایم دل درویند
دگر چشم بر همه عالم فرویند
اگر ایلی و میهنون زندگانی
مدیبت عشق زین دفتر نوستی

باب ششم

در ضعف و پیری

حکایت با طایفه دانشمندان در جامع دمشق بعضی بهی
کردم تا که جوانی از در در آمد و گفت درین مهل کسی هست که
ازان فارسی داند اشارت بهی کردند گفتم چیزیست گفت پیری
صد و پنجاه سال در حالت غرق است و زبانی فارسی چیزی نمیکند
و مفهوم مانعی گردد اگر بگویم قدم رانده شوی نزد پادشاه
و مصیبتی کند چون بیاییش فرا رسیدم این میگفت

(۱) قطعه دهی چند گفتم بر آرم بگام

دریغا که بگرفت راه نفس

دریغا که بر خوان الوان عمر

روح چند خوردیم و گشتند بهی

چنین این سخن با شاهین بعضی گفتم بخت کردند از دفتر در آمد
و تا شصت خوان او بر هیات دنیا گفتن چه گونه درین حالت
شکست

(۲) دعوی منزه از دعوی

باب ششم

(۱)

باسم فتنه و جنگ از آن سرا بر خیزد

بهری که ز جانی خوشش نتواند خلاص

از بعضا کیش نصا بر خیزد

فین ایامه لیکن واقعت نبود و به عاقبت انعامیه چون بدلت

عزت بر قید نقد نکاحش با جوان بستند کوشش روی این دست

بد کوی جور و جفا رسید و راج و غنا چیکشید و سگر نعمت جلا

و چنان میگفت که ایامه لکه که از آن قصاب لایم از خردم و بدین

تصیت مقیم بر خردم

بیمت یا این همه دور و تند کوی

تازت کس که خوب روی

(۱) قطعه با نوحه سوشش اندر قصاب

به که شدن با دگری در بهشت

پوک پیکر از میان خور و کوی

لغز که که کله از دست داشت

حکایت مهبان پیری بودم در سپار بکر سال فزوان و فرزندان بخور و

داشت شین حکایت کرد که در دو عمر خوش کز این فرزندان بود است

در حین دوری واداد بر لایت کاهست که بر منش حکایت کواستنی

و پیا روند طمها بر ای آن درخت شقی لبه ام تا جز این فرزند نکند

است شخیرم که پسر با رانده آن اعصه میگفت چه بوری که من

ان درخت را به کشتی که کاهست تا بعد گردی که پدرم خبرد

حکایت بویه شقی کشان که فرزندان و عیالست و پسر طمها کشان

که پدرم فرود

(۲) قطعه سالیار تو بگفتد که کار

فکته سون تربت پند

(۱) نام ششتر مستعار مستغنی || (۲) فغانی مقابله ناولی

ان منشوی تا اوتم بیات دست آرم

وہابیہ کے نام سے مشہور ہے

وزیر طوطی شکر بود عمر شریف

هانی السریانی

نه گرفتار آمدی بدست جوانی معجب و تمیزه ذات سرتیرو سیک
بانی که مردم جوانی بزد و نامعظه دانی زاد و تربیت بجای عفت
و در روز یاری نگیرد

(۱۱) قطعاً جوانان عزیزم اند و خوب رخسار

ولیکسی در وفا با کسی نیایند

وفا یارفت محاریر پہاڑان چشم

بقا طایفه پیران به عقل و ادب زندگانی کنند نه بر مقتضای میل خواهی

مجلس شورای اسلامی ایران

که با یون خودی کم کنی رفیق

گفت: جناب! میں نے یہ سب کچھ دیکھا ہے کہ کونسی چیز کو کھانے پر قید ہے

آمد و رسید، می شد نگاه نفسی سرد از دل پر دانه برآورد و گفت

چندین سخن که گفتی در روزی قبل من و تو آن یک سخن بودی که

از قابلیت توانی ششیده ام که وی جوان را کمر بست و در راهلو آشپخت که آن

سحر اقا لالت بس پدی پعلی

وانها الرقبة المنانم

بیاضی کی کڑی جو صرف ایک وقت رہتا ہے اور غیر

باب ششم

که در بیخ این زمين دلفروز
 قوت سرانجام شيرين بوقت
 راضی آنگون به پيروي جو بود
 پيروي آنگون سیه کمره بود
 گفتمش ای حاکمک دیرینه روز
 صوف به تلبیس سیه کمره کبر
 راست نخواهد شد این پشت کوز

حکایت وقتی از چهل جوانی بانگ بر ملامت دلم دل آرد میکنی
 نشست گریان با منی گفت - کز کورده را فراموش کردی که
 در دست میکنی

(۱) قطعه چه خوش شگفت زان بفرزده خویش
 جو دیدن بلنگ تنگ و بیل تن
 کز از عهد خودیت یاد آمدی
 مکه بیچاره بودی در آغوش من
 نگردی درین روز بر من چقا
 که تو شیر ترندی و من پیره زن

حکایت توانگری تحویل را پسری زخورد بود آنک حواله اش گفت
 مصلحت آنست که زاپهر او ششم قرآن کنی و یا پیش قرآنی باشد
 که بهرکت آن خدای تعالی شفا بخشد لطیف باشد و شرف روز و شرف
 و گفت ششم و صبح حضور اولیتر که آنگاه دورست صاحبزاده
 باشند و گفت چشمش بهشت آن گفتار افتاد که قرآن بر سر
 زبانت و زرد در میان جان

(۲) مشغول در قیاس کرم طاعت نهادن

گوشش سرازه بودی دست ندان

(۱) نمون بها (۲) متقابل متقابل متقابل

تو بجای پدر چه کردی غیر

تا با همان چشم تاری از پسرک

حکایت روزی بفرورد جوانی سخت رفته بود و شبانگاه بهیچ
کوهی دست عانده پسر مردی ضعیف از این کاروان باین آمد
و گفت چه کسی خبر که جان هفتتست گفتم چون روم که نه
پای رفتنت گفت شنیده که گفته اند رفتی و نشستی بد که
دویدن و گشتن

قطعه ای که مشتاق بستران منسوب

پند به کار بند و صبر قنور

اسب تاری دو ملک رود اشتاب

اشتر گفته پیرو سب و رقد

حکایت جوانی چست و لطیف و خندان و شیرین زبان در حلقه
حضرت میبود که در دانش از هیچ نوعی علم نیامده و لب ارغشته
مراحم میآوردی روزگاری برآمد که آقای ملاقات یافتند بعد از
آن در پیش رو خواسته و فرزندانی خواسته و اینجاست نشاطش از بهر وکل
حوسنی از سره رسیدنش که این چه حالتیست گفت تا کوهنگان
پیاوردم تاگر کوهنگی نکردم

(۱) بیست چون با هر شدت از کوهنگی دست بیاور

بازگ و طراعت جوانی بگذار

(۲) مشغولی طرب تو جوان را پیر جهون

که دگر باید آب رفته آهون

لذت را چون رسید وقت دور

نخراند چنانکه سبزه نو

قطعه دور جوانی باشد از دست من

(۳) معنی ملاقات منامیل نم (۴) آیهاتی منامیل ملاقات

گلستان

باب هفتم

در تاثیر تربیت

حکایت یکجی از وزیر بسری بکودن داشت پیش یکی از
 دانشمندان فرستاد که مرا این را برآی کن مگر غافل شود
 مدتی تعالیش کرد موافق نبود پیش پدرش کسی فرستاد که
 این غافل نمیشود و مرا دیوانه کرده
 قطعه چون بود اصل جوهری قابل
 فرستاد سرو اثر باشد
 مایع صیقل بگوید کرد
 آینه را که بد کهر باشد
 حکمت در برای مقلدانه است
 که جوهر شد پلنگی تر باشد
 خر گیسو گریش آنگاه بولد
 چون جیلند بشور خر باشد

حکایت حکیمی پسرو را شد ایچ داد که چنانی پدر هنر آموزید که
 ملک و دولت دنیا اعتماد را نشاید و جاد فرد دروز را پدر بود و سم
 و زرد در سفر محل خطر است با درد بیکبار ببرد و با خواهد بنظر حق
 بخورد لذا هر چشمة زنده است و دولت پاینده و آخر میروند در

باب هشتم

۱۰۸

بدینسان جو خرد در گنج امانند

وز العهود بخوانی صد بخواند

حکایت پیر مردی را گفتند چرا زن نگذاشتی گفت با پیر زنم فتنه

تپاشد گفته زن جوانی نمود چون مکتب منی گفت مرا که پیرم با

پیره زنم الفت میباشد او را که جوان باشد یا من که پیرم چون دوست

صورت باشد

(۱) بیست زور باید نه زد که با نود

کریک دوستتر که ده من زد

(۲) حکایت سلطانیه مشهور که درین روزها کهن پیری

خیال بست به پیرانه سر که کمره چفت

خواست دگرگی خوب رویت و گوار تمام

چو دین کوهش از ششم در آن پشیمت

چنانکه رسم ترویجی بود لیاقت بود

ولی توفیق اول عیسی شیخ تخلص

کمال کشید و نزد بر حدیف که تپولی دوست

مگر بسوزن بود چنانکه گفت

بدویشتر کله گوار کرد و چمت ساخت

که خدایان من این سوخ دیت یا که دیت

چنان شهر و زن چنگ و فتنه خاموش چنان

که سر بسته و قلمی کشید و سعدی گفت

پس از ملامت و شغف کشید و دفتر نوشت

ترا که نیست بلور که کبر چه دانی سفت

(۳) درین مقامی معانی (۴) مقامی معانی مقامی معانی

باب هفتم

از اقلیونی به اقلیونی رسانند

پس در آیهی ب الخلق خداوند را نگان اجتهاد پیش ازین بده کرده
کند و حق بگویم

ان قیامه هر که در مردمش قلب نکند

در ازوئی قلاح ابرو بر خاست

چوب آبرو چنان که نهان است

نشود شکک جز با آتش راست

(۱) است ان القیوم اذا قیومتها انداخت

و لیس یلقک التیوم بمخاض

شک را حسن تعبیر ادیب و تقریر سخن او موافق رایت آمد
خلعت و تعیت بخشید و پایگاهش از آنچه بود از گردانید

حکایت معلم کشایی را دیدم در دیار عرب ازین روی و تلخ

گفتار و بد قوی و مردم آزاد و کنا طبع و نا پر مهر و ناز که پیش سلطان

پیدم او قیام کشید و خواند فرشت دل مردم سیه کردی جمعی

پس بران پاکیزه و همراهِ دوشیده بدست جفاک او گردان نه لایزال

خداوند نه بکار گفتار که غرض سیمین کنی را میانچه لای و کلاه

ساق بلورین میگردان شکنجه کردی نقشه کشیدم که طریقی از

خسالت او معلوم گردند برسدن و ارادت و مکتب او را مصلحتی

داند بهر ساقی حلیم بیک مودی حلیم که سخن جز محکم ضرورت

کشف و موجب آذارس بر زبانش زبانی گویدگان را میقت است

کنش از سر بدر وقت و معلم و موسی را اقلی ملیکی سید نبو

یکدیگر کشید و با آینه دار جام او ترک عالم گردند و در طلب اولاد

بلاچه اولاد کشند و اوج درخت تا که از سر یکدیگر شکست

(۱) باطلان باطلان فطانت (۲) بشغول توغان مستعملان معلی

باب هفتم

مستوی خداوندان کام و نیک بختی
 چرا سختی بزند از بیم سختی
 پروشادی کن ای یار دل افروز
 لم فردا شاید خوردن امروز
 وکیل مرا که در صدر مروت نشسته ام و عقد فتوت بسته و
 اگر انعام من در افواه عوام افتاده
 بشکسته بر که عالم شد بسخا و کرم
 شد شاید که نهی از مردم
 نام نکولی جو برون شد بکوت
 در استوائی که به بندای برون
 بدم که نصیحت من پذیرد و دم کرم من از آهن سرد او اثر
 ننگند از که مناصحت کردم و روت از مناصحت او بگرداندم
 بکلی سلامت بنشسته و قول حکما را کار بستم که گفته اند بلغ
 ما علیکم فان لم یقبلوا فما علیکم
 قطعه اگر چه دانی که نشنوند بگویی
 آنچه مدالی از نصیحت و بند
 دور باشد که قهر سزایی
 بد و بیاق اوقشاء انداز بند
 دست او دست خیزد که دروغ
 نشنیدم حدیث را شنید
 این از مدتی بود قدری کرده بودم از گنجست حاشی
 دیدم که یار یار بریم میدوخت و لقبه القبه جوی انداخت
 نام از ضعف حاشی بهم برآمد و مروت ندیدم در جیب حاشی
 را شش دندان او نامه است غرضش و امگ بران بشنید با دل
 (۱) سقا بلور سقا بلور مدالی (۱) سقا بلور سقا بلور

باب هفتم

۱۸۱

مکون پنداروی ای ناچیز داشت

که عوام گردانست روزی فراوان

حکایت اناری را دیدم که پسر خود را بیگفت با منی گوی مسؤل

یوم القیمه ما نا اکتسبنا لا یقال این اکتسبت یعنی تو خواستی

برسد که عملت چیست و نگویند که بدست کیست

(۱) قطعه چایه که بعد از آن پوشت

اوله از کرم پیله نادی است

با عزیز نشست روزی چند

لاجرم به چو نو کرای می شد

حکایت در لعل ایف حکما آورده اند که کزدم را واداد و محبوس

نهیست چنگی به سر حیوانات را بلکه احشای مادر را بخورند

و شکم را بزدند و راه صبرا گیرند و آن پوستها که در خانه کزدم

پیشند از آنست یاری این نکته را پیش بزرگی بهی گفتیم گفت

که دل من بصدق این حدیث گولای میدعد و جز چنین شاید بود

که مر جات خردی با مادر و پدر چنین معامله کرده اند لا جر در

بزرگی چنین مقبولند و محبوب

(۲) قطعه پسر را پدر و صفت کرد

کای بوشهر بد کیر این پند

هر که با اصل خود وفا نکند

شود دوست روی و دولتمند

اطرفه کزدم را گفت چرا بزمستان سروی نمی آئی گرفت

بناستیم چه حرمشست که زمستان نیز بنایم

حکایت فقیر درویش حمله بود حقیقت حملش بر سر آمد درویش را

در همه مهر فرزند لیلک بود گفت اگر خدای تعالی مرا پسری

(۳) نادانی معامله تعلیف (۴) ای خدایا چه (۵) نادانی با خدای تعالی

باب هفتم

خود گفتیم

مشق حرف سفل در پائیل

نیمه باشد از روز سنگین

در وقت اندر اهلان بر مشاند

و مستان را جرم بلی بزرگ ماند

تست

حکایت پادشاهی پسر را پادشاهی داد و گفت این فرزند است

برایش چنان که یکی از فرزندان خود سالی از سنی کرده و بجای

نرسید و فرزندان قدیم در فضل و بلاغت مستحق شدند ملک

داشتند را موافقه کرده و گفت و بعد از خلاف کردن و شرط وفا بجای

یا آوردن گفت ای ملک از بهت یکسانند و لیکن استعداد مختلف

(۱) قطعه اگر چه سیم و زور سنگ آید بهی

در همه سنگی نباشد زرد سیم

بر همه عام بهی قاید سبیل

حالی شیل میکند حالی ادیم

حکایت یکی از شهنشاهان پسران برقی که بر پدر را میگفتند حشمت

تعلق خاطر ترقی پاکه روز است اگر برون ده بودی به مقام در ملک

در گشتی

(۲) قطعه بر اوشت نکرد بزرگ داران حال

که بودی نطقه مد فون و مد موس

روایت داد و عقل و طبع و ادراک

جمال و اطلاق و رای و فکر و دولت

به گشتی حریف کرده ای دست

و به برونست حرکت ساخته بودوش

(۳) قطعه باغیان باغیان باغیان

باغیان باغیان باغیان

مشق

باب هفتم

باید که در ز شکر و زنگار
چو آینه باشد فضل و احسان
چه فرق از آدمی با نفس دیوار
بدست آوردن دنیا بشر نیست
یکی را اگر توانی دل بدست آر

حکایت سالی از پی دو جوان بیاد گل هجاء افتاد بود و نامی
هم در آن سفر به آن تصاف در سر و رویش بکند بگر افتادیم و نام
مستق و جدال بدادیم که او را ششیدم که با عدیل خود می
گفت بود و جهت بیادگی علاج چون عرقه شطرنج سر می برد می
چین شوند یعنی بداد آن میشوید که بودند و بیادگی هجاء پرست
باید که بستر بردارد و بستر شداد

قطعه از منی مکتوب حاجی پیرم کز آنرا

گو بوسن خلق بازار بیدار

حاجی تو نیست شکرست از برای آنکه

بجایه غار من خورد و بار بیدار

لطیفه من و اوئی نطق اندازد منی آموست حکیمانی کفکش ترا

که خانه نشینی است باریت نه این است

بیت تاملاتی که سخن عین صوابست مکتوب

و آنچه دانی که نه نکوستی جواست مکتوب

حکایت سر زنگی را در آسم خاست پیش ببطار است که مرا

دوا کن ببطار از آید در آسم چهار پهلوان کردی در دنیا او گشت کور

شد خصومتش با او و بداد گفت برو هیچ قانون نیست اگر

این هر تهودی پیش ببطار توفیق مقصود از من سخن آید که

تر که ما آموست را کار بزرگ فرماید با آن که ندانست برود بیشتر یک

(۱) - اصول فایده و مقابله فایده (۲) - فایده ای فایده ای فایده ای فایده ای

بخشید جز این نرفته که پوشیده ام هرچه ولیک نیست ایشان
 درویشان کنم اتفاقاً زش پسرش آورد شاه ساقی کرد و سفره
 یاران به موجب شرط بنهاد پس از چند سال که از سفر شام باز آمدم
 به حقه آن درواش برگشتم و از کیفیت حالش پرسیدم گفتند
 بزرگان شیشه اندر دست گرفتم هیچ چیست گفتند پسرش
 خمر خورده است و غریبه کرده و خون بگی ریخته و از شهر گریخته بدو
 بعثت آن سلسله در نای وینه کردن بر پات نهادند گفتیم این
 بکار مدعا از خدا خواسته است

(۱) قطعه زبان پادشاه آورد پشیمار

آگر وقت ولادت مار زاید

از آن پیشتر بزرگی خورد شد

که فرزندان کا به سوار زاید

حکایت طفل اودم که بزرگی را پرسیدم از انواع گفت پر کش
 مسطور است که سه نشان دانه یکی پانزده سالگی و دوم بچگی
 سوم برآمدن خون زمار اش در حقیقت یک نشان دانه آن که
 در پشت رضای مرقع جل و غلا پیش از آن باشد که در پشت مرقع نفس
 در پیش بر که مو برین سینه موجود نیست محققان بالغ شهاب زدن

(۲) قطعه بصورت آدمی شد قطره آب

که جل رودش قرار اندر رحم ماند

و اگر جل دانه را طفل و آب نیست

تحقیقش شاید آدمی نوات

قطعه جوهر ردی و لطافت آب نیست

همین نفس قبولی مبتدای

پس باید که صورت حق توان کرد

(۱) مقامات مقامات مقامات (۲) این قطعه

باب هفتم

۴۱

این حکم و مرور و ششم تا چندی

حسب از تو بزرگتر خداوند

حق تعالی را بستان و تلویش

فرمان ده خود بکنی فراموش

در خبر است از پیغمبر علیه السلام که بزرگترین چیزی بر روز قیامت

آن باشد که بنده صالح را ببخشد بگوید و خداوند فاسق را بدوزخ

(۱) بفرستد بر غلغله که طوع خدمت است

قسم بر حد حرام و طیره مگیر

که خدمت بود بروز شمار

بنده آزاد و غلامه در زنجیر

حکایت ساجی از مبلغ با ساسانم سفر بود راه از حرامیان بر تعز جوانی

بیدرقه همراه می شد سپر باز و چرخ انداز و سگشور و میش روزی که

به مرد توانا کهان او را بزمه میگردید و زور او را در روزی که

او را از زمین میاوردند ایضا مشتاقم بود و سایه پرورده که چنان دید

و سفر کرده رفت کوس دلاوران بگوش او عرسیده و بر قفس شمشیر

سواران نموده

(۲) بیست نسیخته در دست دشمن اسیر

بگوش نهاریه یاران تیر

تغافل و این جوان درین یکدیگر دوان بران دیوار معین که پیش

آمدن بقوت بازو بیفتند و بر درخت عظیم که دیدن بر روز

پنجه برکند و تفرقه گشتان گفتی

بیست بیل گو تا گشت تو بازو گردان بیند

بیر گو تا کف سر پنجه مردان بیند

ما درین حالت بودیم که دو بخت و از اس سگ سر برآورند و قصد

(۳) ناگهان مفاصل نمک | (۴) معمول معمول معمول معمول

باب هفتم

خردمندان بخت رات منسوب کردند
 (۱) قطعه نود و هشتاد و شش رات
 بفرود خانه کاروانی خطیر
 دوریا یافت آذر چه برآمدست
 خردمندی بکارگاه خرد

حکایت یکی از بزرگان پستی شایسته داشت و ذات یافت
 پوسیدند آن که بر صندوق تریس چه نویسم گفت آیت کتاب
 مجید را عزت و شرف بیش از آنست که روا باشد بر جنس حایها
 نوشتن که برورگار سوه گردد و غلابی پرو بگذرند و سگان پرو شایسته
 اگر ضرورت چیزی میشود پسند این نویسم گفت میبکند
 قطعه ده که هر که که سبزه در بستان

بد جدی چه خوش شد کمال من
 بگذران دوست تا بوقت بهار
 سبزه بینم دهده از گیل سر

حکایت بار صافی یو یکی از خداوندان نعمت گذر کرد نیک که
 بنده را دست و پا استوار بسته عقوبت می کرد گفت ای
 پسر ما چو تو مخلوقی را کدای فرز و جن اسیر حکم تو گردانیده است
 ترا بر وقت قصاصت لپاه شکر نعمت حق تعالی را آرد و چنان
 مغایرتی روا ندارد نباید که فردا در قیامت این بنده از تو به باشد
 و شکر سار بری

(۲) مشغول بر بنده مکی چشم بسیار
 جوش مکن و فلش سارار
 ورا تو بنده درم خریدی
 آخر نه بقدرت آفریدی

(۱) نمودن شفاعت نعمات || (۲) معمول شفاعت مغایر

باب هفتم

۱۸۹

بسیار که کمتر تپند بروی بار

برو آسوده تر کند رفتار

(۱) قطعه مرد درویش که یار ستم ذات کشید

بدر مرکب باغی که سیگار آید

و آنگاه در نعمت و در راحت و آسایش زیست

مردانش زین همه شک نیست که دشوار آید

بهجه حال اسیری که زیستش برهن

بهوشش دین را بگیری که گرفتار آید

حکایت بزرگی را بر صیدم از منی این حدیث که اهل حق و دین

نفسک الهی پس جنبید گفت تا کنم فکره ای من دشمن که با

وی احسان کنی دوست آورد مگر نفس که چندان که مدارا پیش

کنی مخالفت زیادت کند

(۲) قطعه فرشته خوی شود آدمی بکم خوردن

و اگر خورد جو بهایم بیفتد جو جهل

مردان بار که بر آرزو مطیع اندر نوبت

خلاف نفس که کردن کشد جو بافت جوان

جدال سعدی با مذهب در بیان توانگری و درویشی

یکی در صورت درویشی نه بر صفت ایشان در حقیقت

نست و شغلی دو پیوسته و دفتر حکایت باز کرد و نام

توانگران آغاز بهان سخن بدین رسیده که درویشان را نیست

قدرت بسته است و توانگران را بیاد از دنیا گشته

نیست کز میان را بدست قدر درم نیست

درم داران عالم را کرم نیست

(۳) فاطمه ثلاثی ثلاثی ثلاثی (۴) (۵) فاطمه ثلاثی ثلاثی

قتل ما کردند در دست یکی جوان و در بغل دیگری ^{لحمی} وای
جوان را گفتیم چه بانی

(۱) بیست بیست و پنج سال داشت در وقت و روز

که دامن سال خود آمد بگور

تیر و کمان را دیدم از دست جوان افتاده و لرزه بر استخوان

(۲) بیست نه ساله بود شکاف بشیر جوانی قات

بروز جمله جنگ آوردن ندارد بانی

چاره جز آن ندیدیم که زشت و سلاخ و جمله را بگردیم و جان سگ
بدر بزدیم

(۳) قطعه بکارهای گران در کار دیده مرست

که بشیر شتره در کرد بزرگم گمست

جوان اگر چه قوی پال و پیلش باشد

چنگ داشتیش از حول گشتند پیوند

غیرد پیش مخالف قیوم معلومست

پناه که مسئله شرح پیش داشتید

حکایت نوکنگر زاده را دیدم بر سر گور پدرش نشسته و یاد روزی

چند خاطره در پیوسته که صندوق تربت پدرم سنگین است

و کمانه رنگی و قرص و قلم تدافعه و غصه بر روز بروز شده

بگور پیوست چه مانند خشتی دو سه فراخم آورد و صحنی خاک بر روی

پاشیده دروشن پس را بر کشید و گفت خاموشی که فردا در قیامت

تا بصرمت ز این سنگها گران بر خود بجهنمید باشد پدرم به

بهشت رسد باشد در قبرست که موت فقر را راحت جبری

ندارند که بحسرت بگردانند

(۱) معلول ۲۵ (۲) مخالف قیوم (۳) مخالف معلول

باب هفتم

بر ایشان و تراکنند خطری که اسباب معیشت سلفیت و بلوراد میست
 در بخت غریب گویند انور بالله من الفقر المکسب و مجاورت من لا
 است و در خبر است الفقر سوان الوجه فی الدارین گفتند لطیفه
 که به غیر علمه السلام گفت الفقر معرفت گفتند عارفان که اشارت
 کرده عالم بقر طایفه است که دران میدان رضا اند و تسلیم نبر
 خدا نه ایشان که حرفه ابرار پوشند و لغیه ابرار فروشنند

زبان است ای طبل بلند بانگ در باطن هیچ

بی نوبت چه نوبت کنی وقت هیچ

روشن طبع از خلق به هیچ از مردم

سجده بزرگانه بزدست هیچ

در پیش بی معرفت نیازمند تا فقرش بگردد نماند که کار الفقر ان
 بگویند کفر و تسلیم من بوجود نعمت پوشیدن یا در استغلاص
 گرفتاری کوشیدن استی جنس ملا بر تبه ایشان که رسند و بند
 علما بعد سقایی چه مانند نه بینی که حق جل و علا در محکم تسخیر
 از تعیم اهل بهشت خبر میدهند که اولی که لهم رزق معلوم فواکه
 و هم مگرمون فی جنات انعم ما یمنی که مشغول کفاف گویند است
 عفاف مجهول است و ملک فراغت رزق گشای رزق معلوم

(۱) بیست تشنگانرا شاید اندر خواب

نامه عالم چشمه چشمه آب

بر کما سخنی کشیده و شلخی چیده الا بینی خود را بشود در کارهای
 خوف اندازد و از توابع آن نه بازبرد و از عقوبت آخرت نه برسد و حال
 از حرام نماند

(۲) قطعه سستی را اگر کلافی بر سر آید

و شادان بر چه کین استخوان است

(۱) مفاصل مفاصل فعلی (۲) مفاصل مفاصل معانی

هوا که پرورده نعمت بزرگوار این سخن تابستان آمد نظم بلیق بار
 تو نگری داخل مکتبانیست و ذخیره گوشت شنبان و مقصد زانبار
 و کیف مسافران و مستهل بارگزاران از مهر راحت دیگران نیست
 تناول انگاه بطعام براند که شعله‌های زردستان بخورند و غصه
 مکارم ایشان باطل و پیران و انزب و حیران رسیده

(۱) بیت تو نگری و غصه و نذر و مهربانی

زکوه و فطره و اعتناق و عدی و قربانی

بیت تو کن بدولت ایشان رسد که نتوانی

جز این دو رکعت و آن هم بعد از نماز

اگر قوت جودست و اگر قدرت جود تو نگریا به بیشتر میشود
 که مال مژگی دارند و جامه پاک و پیرش شمعون و دل فایز و عفت
 طاعت در لغت لطیفست و محنت عبادت ترکست و تطیف
 پیداست که از معدود خای چه قوت آید و از دست بی چه قوت
 و از پاک بسته چه سیر آید و از شکم گریسته چه خیر

(۲) بیت بر آکنده حسد آن که بدید

نیود و جد پادشاهان

مور کرد آورد پادشاهان

تا فراغت بود زمستان

فرقت با صافه نه پیوند و جمعیت در تنگدستی صورت نه باشد
 یکی نحره عشا بسته و دیگر مستطیم عشا بسته او گزاف
 بدانی یکی جان

بیت خداوند روزی کف مشعل

بر آکنده روزی بر آکنده دل

پس عبادت ابدی به عمل قبول نزد بکرست که جهنم و جاست

(۱) مغال مغال مغال مغال (۲) مغال مغال مغال

بیت من کان یقین مدینه ما اشرقی وقلب

یعنیه فالک من ریم العشاء

قلب تپیدستان دهن غصبت بمصیبت آید و چون سنگ
گرسنه نان ریختند

(۱) بیت جو سنگ دوزخ گوشت یافت نبرد

کس شتر صالحست یا غر دجال

چه مایه مسوزان بعلت درویشی در عین فساد افتاده اند و غرض
گوشی بهار زشت تاجی برداده اند

(۲) بیت یا گرسنگی مؤبت برهیز نراند

افلاس نشان از کف نفوی باشد

حالی که من این سخن بگفتم غلب طاقبت درویشی از دست انحلال

برفت و تبع زیاده از کشید و بسبب فقر است در میدان و قلع است

چپاند و از من دواند و کلفت چنقلی خیالغه درویش است ایشان

کردی و سخنها برایشی گفتی که ویر تصور کشد که زمر فلاح از براق

اند و یا بگوید خزانه از افاق منی منکیز و معرور است معجز و وادور از

خلق و مشتغل مال و نعمت مقنون جا و از دست که سخن گویند الا

بسفامت و نظر نکند الا بکرامت فلها را بگفتی مستوب است

و فقر را بهائی سرو پائی معیوب گردانند فقر و مال که دارند و از دست

چاقی که بپایند برتر از همه شمشند و خود را بهتر از همه ببینند که

آی در سر دارند که سر یکس میرو دارند بخیر از قول حکما که گفته

اند هر که بطاعت از دیگران که است و بیعت پیشی به صورت تو هر که

است و بهائی درویش

بیت گریه منو بهائی کند فقر بر چشم

کون خورش شمار آگر کما و انیر صفت

(۱) ماعلان ماعلان ماعلان (۲) شعله و سبب علم مستغنی

سب

و گزینش دو کس در دو پیشه گیرند

التم الطبع ندارد که خواست

اتفا صاحب دنیا بعضی غلبت مخلوط است و بحال از جرم مخلوط
می نماید که نظیر این سخن نگردم و از این بیان نیاموردم انصاف
از تو توقع دارم هرگز دریغ که دست از این بر کنی پس به
نوازی در و دل نشسته با پیرا معصوم درین پاکتی فراموش
آیا بعلت درویشی شهر مردمان را حکم ضرورت در فقیرا گرفتند
و کعبهها بسته و محبت است که درویش را نفس آسایش طلبت کند
چون فوت نعماتی نباشد به معیار بسته گردند که بطن و کرم نوبیان
ند یعنی دو مرتبه یک سکندر مادم که این بر جاست آن دیگر در
بافت شنیدم که درویشی را با حلقی دروغین پندند با آن که
شهریاریت پرد بیم سگسازند بود گفت ای مسلمانان زنده دارم که
از گنه و طاعت ندانم که سرگشته چه کنم از رساننده فی الاسلام
والرحمة سواج سکون و جهلست درون که مخلوقان نعمت را
نابت است یکی آن که از سبب صفت در زیر گیرند و هر روز جوانی
از هر که صبح تابانرا دست از حیاضت آورند دست و سرو
خراش را پای محالست در یک

(۱) بیست. بخون غزلان فرو برد چنگ

سرمه شنها کرده شتاب رنگ

خواست که با وجود حسن طاعت او گردد حشاشی گریخته به قصد
نمان گفت

(۲) بیست. بلی که خود پیشانی زد و بپایا کرد

کمی گفتات کند تو بش پهلوان

(۳) (۴) معانی تعلقات معانی تعلقات

(۵) دعوت

باب هفتم

هم گویارند که پند می که برودنی بدفع آن بگویند و هر شایسته که
خوانند بفرایین بپوشیدنی تا نقد کینه بخت همه در بافت
و تیر جمیع بخت همه بیدارند

(۱) قطعه
مان تا سپر نیکنی از جهل و فصح
کور از آن بهالغه مستعار نیست
دین و دزد معروفست که سخن دل صبح گوی
بود در سلاح دلاور و کس در عمار نیست

عاقبت الامر فیلش لپاش فیلش کردیم دست تعبدی درز کرد
و سپهری گفتی آغاز و سلسله جابلانست که چون بدلیل از خصم
فرمانند سلسله خصوصت بختند چون از ریت تیرش که بخت
با سپر بر نیکنی بخت بر خاست که قل الله تعالی بشی که نشسته
از حرکت دستش باد سلسله گفتی که بخت در دستش گویارند
(۲) قطعه او در من و من در او نشسته

ملق از این ما و او و همدان

از گشت نجیب جهانی

از گشت و شنید ما بدندان

القصه مرقعه این سخن پیش فاشی بودیم و حکومت عدل و صلح
لا حاکم مستطانی مصلحتی نبود و در میان نوکران و فرزان
گویی فاشی چون عیانت ما بدید و منطبق ما بشید سرچش
فرورد و بعد از نائل بسیار سر بر آورد و گفت ای که نوکران
لنا گفتی و بر درون جفا روا داشتی بدش که چرا که گفت عیانت
و با خود شهادت و بر سر کج مار و اما که در شهوات است بهنگ
همه دور است لذت جلی دنیا را بداند لیل در نیست و نعیم
بهشت را در روز حکاره در پیش

(۱) سحر در دلالت مقامی نامت (۲) مقول مقامی نامت

عند الله مظهر و منصور علی القدا مالک الزمان الانام مانی ظهور
الاسلام و ایزد ملک سلسیان العدل مالوک الزمان مظهر القدین ابو بکر

سعدی و یکی از ادب الله بانه و تصور اعلا

(۱) قطع در ایام پسر و زکریا کرم نکند

که دست خود نو با قلیل آدم کرد

میان نواست که بر عالمی بختشاید

ترا در حمت خود بداد عالم کرد

قاضی بود سخن بدین پایه رسالت و از حق قیاس ما استب سالعه

در کد را به به قضا حکم قضا رضا دادیم و از ما نیست در گذشتیم

و بعد ما جوی طریق مدالاً گزینیم و سر چشمازک بر قدم یکدیگر

بهادیم و سوس بر سر و زوت بهدگر دادیم و ختم سخن بدین دو بیت بود

(۲) قطع ممکن در گذشتن کبشی شکایت ای درویش

که سیر و بختی آنرا هم برین نسق سردی

نو نگرا چو دل و دست کجاست عیب

نخور و بختی که دنیا و آخرت چو دی

(۳) سید اعلیٰ انوار شهابی و طالب (۴) ای

بیست جور دشمن جا کند مگر نکشد طالب دوست
کنج و ملر و کل و خار و قم و ساد است
نظر نکشی در دشمنی که بس دشمن است و خوب خشک
در زور و توانگری ساقزند و کفور و در حلقه درویشان صابرند
و ظهور

(۱) بیست اگر زانه در قطره در شد
جوهر مهره بازار ازو پُر شد

مغزبان حضرت حق جلی و ملا توانگر اند در دوش سیرت و درویشان
قد توانگر بخت و دوش توانگر است که در درویشان خورد
و دوش درویشان آنکه مگر توانگران نگیرد قال الله تعالی و من یشکر
علی الله فهو حسبه پس چون غلب ازین بدرویش کرد و گشت
ای که گشتی توانگر مستعمل پس ای اند و مست ملای نعم طایفه چنین
که گشتی مست ناصر است و کفر نعمت میرسد و نشیند و خورند و
نهند اگر پیش از این نماند و با جهان طوفان در دارد بافتاد مکنند
خوش تر دهند در دوش میرسد و از دای تعالی نرسند
بیست اگر از نیستی بگری مدد یار

از دست یار از طوفان چه یار

بیست و از کشت نماند ای یار
کم بکنش ای من ناصر فی الحسب

(۱) بیست دوشی تو کسب خوش بیرون برود
گوشه چه نم مگر نامه عالم درود

دوشی تو سبب اند که بیای کردم و طایفه دیگر عزای نعمت جهان
و صلات گرم بر ده و دوشی تو سبب کشان ملک الله و معصیت
و مدح دنیا و آخرت یون ششگی حضرت پادشاه عالم مؤئید من

(۱) بیست دوشی تو سبب اند که بیای کردم و طایفه دیگر عزای نعمت جهان
و صلات گرم بر ده و دوشی تو سبب کشان ملک الله و معصیت
و مدح دنیا و آخرت یون ششگی حضرت پادشاه عالم مؤئید من

باب هشتم

گر اسید دارک کز و هر خوری

بجای منته از پر پای او

(۱) مطلع لشکر خدا کی کی موقوف شدی بحر

زاتعام فضل او نه معطل گناہت

وقت مند کہ خدمت سلطان بھی کئی

تألیف شناس از و که خدمت بیادست

حکومت و کسی رنج نپوشیده بودند و سعی بی فایده کردند بکن آنکه

سال اندوخت و خورد و دیگر آن که علم آموخت و مهمل کرد

(۱) منشوی عالم چندانکه بیشتر خوانی

چون اهل درو نیمست نادانی

نه تحقیق بود نه دانشمند

جاریاتی پروکشی جلد

ان ہی مغزیا چہ علم و خیر

۴۹ پرو عیونست یا دفتر

حکومت فلم از بهر دین پروردگست نه از بهر دایه جورستان

پست مرکه پرمیز و کلم و زاهد فروخت

مردمی بود کرد و پاک بسوخت

حکومت قاسم بن برہیزہ اور اس کے ساتھ ساتھ دیگر حکمرانوں کی

بیت: بی قابله، در ده مکرر بار بیاخت

جبرئیل فرید و لا یبقی الخ

[illegible]

چندین بار در این باره با من گفتگو کرد و من را به این نتیجه رسانید که

بسم الله الرحمن الرحيم

وَتَشْفَعِلِي مَسْتَعْلِي مَعْرُوفًا (١) دَوَائِي دَوَائِي دَوَائِي

گلستان

باب هشتم در آداب صحبت

حکمت مال از مهر و آسایش مهرست نه مهر از مهر کردن مال
فانین در بر میدهند که نیکو گفت گیسب و بد گفت چیست
گفت نیکو گفت آنکه خورد و گیسب و بد گفت آنکه مرد و بیشت
بیمت مکن مهر بر آن هیچ کس که هیچ نکرد
که مهر در سر تحصیل مال کرد و نکورد

حکمت حضرت موسی علیه السلام قارون را نصیحت کرد که

احسن کما احسن الله اليك اشيد و فاقبتن شيدن

(۱) قطعه آنکس که برینار و درم مهر لیند و نوب

مهر فاقبتن اندر سر دینار و درم کرد

خیوانی مقبوع شوق از نعمت دنیا

با خلق کرم کن چه جدا یا تو کرم کرد

عرب گوید جد و لا امش فان للعائنه البکة فایده یعنی اسلم

و عطا ده و منت منه که فایده آن دهم و نکرده

(۲) قطعه درخت کرم نر کجا میخ کرد

گذشت از فلک شایع و بولات او

(۳) منقول منقول منقول منقول (۴) منقول منقول

بهر باب هشتم

مقصود وی جز آن نیست که دشمنی قوی گردد و گفته اند
بر دوستی دوستان اعتماد نیست تا بشوق دشمنان چه رسد
هر که دشمن کوچکتر حقیر شمارد بدان ماند که آتش اندک را
میمل کند

قطعه
امروز بکش که میتوان کشت
کاش جو بلند شد جهان سوخت
مگذار که زه کند گمان را
دشمن جو به نیز میتوان دوخت
حکمت سخن در میان دو دشمن چنان گوئی که اگر دوست شود
شرم زده نیاید

مشوید میان دو کس جنگ چون آتش است
سخن چوین بد بخت میوم کشید
کنند این و آن خوش دگر ببار دل
وی اندر میان گور بخت و فحل
میان دو تن آتش آفرینش
زه عقلت خود در میان سوختن
در سخن با دوستان آید باس
تا ندارد دشمن خود خوار گوس
پیش دیوار آید گوی خوشی بار
تا نباشد در پاس دیوار گوس

حکمت هر که با دشمنان دوستی خود صلح کند سر آزار دوستی
دارد

بیش و ای خردمند از آن دوست دست
که با دشمنانست بود هم نشسته

(۱) مقول مقولان مقامی (۲) ناملاش ناملاش ناملاش

۱۰۰

- (۱) قطعه بندهم اگر عشق ای باشد
در همه دفتر به ازیں شده نیست
چو بخوبی مندر مغرما تمیل
کرچه تمیل کار خرمند نیست
- حکمت سه چیز می سه چیز پدیدار نماید سال بی تجارت و علم
بی بحث و مشکک بی سیاحت رحم آوردن بر بدین مذهب از کمال
و غفور کردن از ظالمان جورست بر مظلومان
(۲) بیست خیمت را چو تعهد کنی و بنوازی
بدولت تو گفنه میگفنه بانباری
حکمت بر دوستی بادشاهان اعتماد نتوان کرد و بر آواز خوشی
و کوفگان نرا نباید بود که آن خیالی مشکل شود و این بخوابی متغیر گردد
بیست معشوق بآرد دوست! دل اندی
وز میندی دل کمال بنهی
- حکمت بر آن سزای که دارد با دوست بر میان منه چه دانی
که وقتی دشمن گردد و بر بدی که توانی کردن با دشمن دوسان باشد
که روزی دوست فواید داشت که توانی نهان ماند یا که بر میان منه
اگر چه معتمد بود که هیچ کس بر سر تو از تو مشفقتر نباشد
قطعه خائشی به که سپهر دل خویش
با که شگفتی و شگفتی که مکنون
ای سلیم آب ز سر شمه بست
که چو بر شد نتوان پستی جوی
بیست سخنی در نهان نباید گفت
که بهتر آهمن نشاید گفت
- حکمت دشمنی ضعیف که در محاکم آید و دوستی نمایان
(۱) دشمنان مفعول مفعول (۲) مفاعیل اولان مفاعیل افعال مفعول

مشتوب درشتی و لریختن بهم در بهشت
چو رگ زنی که چراغ و مرام بهشت
درشتی نگیرد خودمست بهشت
نه نشستی که ناقص کند قدر خویش
نه مرغوشستی را فزونی بهشت
نه بیکباری نمی درازی بهشت

(۱) مشتوب شیبایی با پندار گشتند ای خودمستند
مرا تعلیم ده پیروان یک بهشت
بگفتا بیک مودت کرد نه چندان
که گردد چهره گرگ نیز دندان

حکمت دو کس دشمنی ملک و دین اند بادشاهی علم و دین است
بهشت بر سر ملک مباد آن ملک فرمان ده
که خدا را نبود بنده فرمان بردار

حکمت بادشاه باید که تا بخشد بر دشمنان خشم نرود که دوستدار
برو اعتماد نماید که آتش خشم اول در عداوت خشم افتد آنکه زیاده
تکلیف رسد یا نرسد

مشتوب لشاید من آدم خاک را

که در سر کند کبر و تشدی و باد

ترا با چنین کبر و سرکشی

بشدارم از خاک یا از آتش

(۲) قطعه در عاقل بپلغان برسیدم معابدی

مرا بشوشت از بهل پاک کرد

(۱) معابدان معابدی معافی (۱) معقول و مآذات معافیل و مآذات

حکمت چون در امضای کاری مشرود با حق از طرفت فتنه‌بار
 کن که بی آزار تر بر آید
 بیست یا مردم سهل گویند دشوار مگویند
 یا آنکه در صلح زند جنگ مجوی
 حکمت تا کار بوز بر آید چای در خطر نمکند نشاید چنانکه
 قرب گوید آخر تعبیل السیف

(۱) بیست چو دست از همه چلتی در گسست

ملاست برین تعمیر دست

حکمت بر بجز دشمن رحمت مکن که آخر قادر شود نکند

بیست دشمن چو بینی ناتوان آف از بروت خود مزن

مغزست در هر استخوان مردیست در هر پیر می

در که بدی را بکشد خلق را از بلاک او برعاند و او را از عذاب خدا

قطعه بسندیدست بخشایش ولیکن

منه بر نفس خلق اگر مریم

نداشت آنکه رحمت کرد بر مار

که آن حکمت بر فرزند آدم

حکمت نصیحت از دشمن پذیرفتن شطاست ولیکن شنیدن

رواست تا بخلاف آن نصیحت کار کنی که آیه عین روایست

مشنوبه حذر کن ز آنچه بدشمن گوید آن کن

که بر زانو زنی دست تغلب

گرفت زانی نماید راست چون نیر

از و بر مکره و راه دست چپ همجو

حکمت خشم بیش از حد و خشم آرد و لطافت بی وقت گریست ببرد

نه چندی دوشین کنی که از تو پیرو گردند و نه چندان مریی که بر تو

(۲) نموان نموان نموان | (۳) مشفعلم مشفعلم مشفعلم مشفعلم

دلیز

باب هشتم

قبول کنی و اهل کرامت و شکر در ملک خود بی کوشی

بیت بسج کنی گفتن آگاه کنی

که دانی که در کار گیرد سخن

حکمت هر که نصیحت خود دانی میکند او خود نصیحت

دگر محتاج نیست فریب و طعنه مخور و مروز مبالغ مخور که آن دام

زرق نهاده است و این کام طبع کشانه احمق را ستایش خویش آید

چون آتش که در کیمش دمی نهد نماید

(۱) قلعه آتش نشوی مدح سخن سخوت

که اندک مایه نفی از تو دارد

اگر روزگار نماندش بر نیارث

دو صد پندار عیوبت بر شمارد

حکمت مشکلم را تا کسی بیت گیرد سخن صلاح نپذیرد

بیت مشو نمر بر حسن گفتار خویش

به تعجبی نادان و پندار خویش

حکمت همه کس را عقل خود بکمال نماید و فرزند خویش بجمال

(۲) اعظم یکی جهود و میلای نزع میکنند

چنانکه خنده گرفت از حدیث ایشان

بظلمه گفت مسلمان گویان قیام من

اوست نیست خدا یا جهود میروم

جهود گفت بشود نیست بخورم سوگند

اگر خلاف کنم بهجو تو مسلمانم

گویی بسبب زین قتل مشعشع نکرد

چون گویند نبرد چو کشتی که نهادم

حکمت ده ادبی بر سفره بخورند و ده سنگ بر صیقل بر نهند

(۳) متامل متامل متامل متامل (۴) متامل متامل متامل متامل

شکفتا برو چو خاک که گچند کن ای فقیه
 یا بزرچه خوانده همه در زیر خاک کن
 حکمت بد خوی مرد دست دشمنی شکر فگارست که بر کجا که
 رود از جنگ عقوبت او خلاص نیاید
 (۱) بیست اگر ز دست بلا بر فلک رود بد خوی
 ز دست خوی بد خوش در بلا باشد
 پند چو بینی که در سپاه دشمن خلاف و مفارقت افتد تو جمع
 باش و اگر مشفق و جمعند از بریشانی اندیشه کن
 قطعه برو با دوستان گسوده بنشین
 چو بینی در میان دشمنان جنگ
 و شو بینی که بلام بکن باشند
 کسان را نه کن و نه باره بر سنگ
 تشبیه دشمنی چو از همه حیاتی دور ماند سلسله دوستی
 بچیناند پس آنکه دوستی کارها کند که دشمن نتواند کرد
 پند سر مار بدست دشمن بکوب که از بعدی لعنتی خالی
 نباشد
 (۲) بیست اگر بین غایب تپد مار کشی
 و اگر تی غایب از دشمن بوسی
 بیست بروز مفرکه ایمن شد رخسار ضعیف
 که مغرور شر برکت چو دل ز جان بر داشت
 پند غیری که دانی دلی بکارن تو خاموش باش تا دیگرک بیاید
 بیست بلند جودا بهار بهار
 خبر بد بهوم بلا گذار
 پند پادشاه را تو بچالند کبی وقف میگردان شو قافه که بر
 (۳) مقامی در حق مقامی در حق (۴) مقامی در حق مقامی در حق
 قبول

باب هشتم

حکمت هر چه زود بر آید دیر نپاید و حکیمان گفته اند که دولت نیز را بقا نبود

(۱) قلعه خاکی مشرق شنیده ام که کنند

بچهل سال کاسه چینی

صد روزت کنند در بغداد

لاجرم نیستش مایه بینی

مورگ از بجه بروی آید و روزی طلب

و آدمی ریخته ندارد خبر از عقل و تهور

آنکه نگاهداری گشت بجزی نرسید

و این متهمین و فضیلت بگذشت از همه چیز

تجربه همه جا هست از آن قدرش نیست

لعل دشوار بدست آید از آن است عزیز

کارها بصیر بر آید و مستعمل بسر در آید

چشم خویش دیدم در بیابان

که مرد آهسته بگذشت از شبانه

سمند باد پلای از تک فرو ماند

شتریان همچنان آهسته میرفتند

حکمت نادان را به از خاموشی نیست و آخر این مصلحت بدانیست

نادان نبود

قطعاً چون ندارد کامل و فضل آن به

که زبان در میان نگه دارد

آدمی را زبانی فضیلت کند

چون بی مغز و سبکبارت

(۱) نامتوان بقا ندارد. (۲) نامتوان توانان نامتوان توانا

حربش با جهانی خروسته است و قانع بنانی تو نگویم بقا نیست
نه بطلانست

بیت روده تنگ بیک نالی تپی بر سر کرد
نعمت روی زمین بر نکند دیبا تنگ
مشروب پدید چون دور مهرش منقش گشت
مرا لب یک صحبت کرد و بگذشت
که شهوت آتش از وی بریز
بخود بر آتش دوزخ مکی تیز

در آن آتش نداشت طاقت سوز
بصورتی بر لب آتش زن سوز
حکمت هر که در حال توانائی نیکوئی کند در وقت ناتوانی
بسیار سختی باشد

بیت بد افتخار از مردم آزار نیست
که روز مصیبت کشش یار نیست
حکمت جان در حمایت بگذشت و دنیا وجودی میان دو عالم
دین بدایا فروشان غریب یوسف را بفروشد تا چه خرد اسم تعهد
ایکم یا بنی آدم می لا تعبدوا الشیطان

بیت بقول دشمن پنهانی دوست بگفتی
پسین که از که بزدی و با که پیوستی
حکمت شیطان با مخالفان از نمی آید و سلطان با مغلسان
مشکوک و پیش منتهای که بی نوازست

و خود دهانش ز فغانه بازست
کو فرض خدا نمی گذارد
از فرض تو نیز علم ندارد

(۱) مفاصل مفاصل مفاصل (۲) مغلور مغلور مغلور

باب هشتم

(۱) بیت بس که قامت خوش که زهر چقدر باشد
چون بتر کنی مایه مکر باشد
حکمت اگر شبها همه شب قدر بودی شب قدر بی
قدر بودی

بیت کمر سنگ همه لعل بدیشان بودی
پس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی
حکمت نه در که بصورت نیکوست سیرت زبا بیروست
که کار اندرون دارد نه پوست

(۲) قطعه تورا شناخت بیک روز در سمایل بود
که تا کجاش رسیدست پایگاه علوم
ولی زیادتش بهین مهش و غر مشو
که شب نفس نگردد بساها معلوم
حکمت در که با بزرگان شیرین خون خود ریزد
قطعه خوشتر و بزرگتر می بینی

راست گفتند یک دو ببتد لوح
زده بینی شکست پیشانی
تو که بازی بسر کنی با لوح

بند پنجه با شیر و میش با شمشیر زنی کار خردمند نیست
بیت جنگ و زور آوری مکن با هست
پیش سر پنجه در بغل نه دست

حکمت شریفی که با قوی دلاوری کند پلر دشمن نیست در
بلاک خورش

قطعه سر پرور را چه طاعت کن
که رود با مبارزان بقتل

(۳) مقول مقاصد مقاصد مع || (۴) مقاصد مقاصد مقاصد مقاصد

(۱) قطعه
 خرد را بپای تعلیم میداد
 برادر صرف کرد و علم
 حکیمی گفتش آن ندان چه کوئی
 در این سودا و ترس از اهرام لایم
 قیاموزاد بهایم از تو گفتار
 تو خاموشی بیاموز از بهایم
 مشو به هر که تا شام نگیرد در جواب
 بیشتر بید سخن را صواب
 یا سخن قراق چو مردم بهوش
 یا بشنوی همچو بهایم بهوش
 حکمت هر که با دانش از خود جدا کند تا بداند که دانست
 بدانند که ندانست

بست چون در آید به از توئی سخن
 گر چه به دانی اعتراض میکن
 حکمت هر که با بدی نشیند نیکی نبیند
 (۲) مشو به هر که تا شام نگیرد در جواب
 و حشمت آموزد و خیانت و زب
 از بدی لیکوئی بیاموزی
 نگفته گر گشته دوستین دوری

بند . مردم ما را حسب نهایی آشکارا میکن که در پیشانی را رسوا
 کنی و خود را بی اعتبار هر که علم خواند و عقل نکرد بدانی مانند که
 شاوراند و تعلم نیفتشاند از این پیشانی طاعت نباید و دوستی
 با هر ساعت را نباید نه هر که در محله پیوسته در محله دوست

(۳) مقامی مقامی مقامی (۴) مقامی مقامی مقامی

باب هشتم

بیت سنگ نرم دست و مار سر بر سنگ

نکند مرن عو شیر درنگ

گرویی از فرمندان بخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند که در کشتن پشیمان تا قبل از اویش است. محکم آنکه اشیر باقیست توان کشت و توان بخشید و اگر بی نقل کشته شود محتملست که مصلحت فوت شود که تعارک آن مهمتغ باشد

(۱) بیجان نیک سپاست زنده بیجان کرد

کشته را باز زنده نشود کرد

شوما عقلست سر نبرانداز

آنکه رفت از کمان نیاید باز

حکمت حکیمی که با چنان در افتد باید که توقع عزت ندارد و اگر جاهلی بزبان تورث بر حکیمی غالب آید بجهت نیست سبک که جوهر را شکند

بیت چه بجهت کمر فرو رود نفس

غنائی غراب هم نفس

(۲) قطع کمر شوند ز او باش چغائی بشد

تا دل خویش نیازد و دردم نشود

سنگ بد کوه اگر کاسه زدن شکند

قیامت سنگ نیفراید و زر کم نشود

حکمت خودمندی را که در زمره اجلاف سعی صورت نیند

شکفت مدار که آواز بریط با غلبه دعل بر نیاید و بوق عنبر از

بوق کند پس فرو ماند

شعر بگذر آواز نادن شمرن افراس

که آواز به بی شرمی بشد اخت

از مقامات مغالیه نمیکند (۳) دماغانی نعلات نعلات

نست بپرو بجهل می کند

بچه با مرد آهنگی جنگل

حکمت هر که نصیحت نشنود سر مغفرت شنود دارد

(۱) بیست چون نیاید نصیحت در گوش

آگرت سر زش کنم خاموش

حکمت ای بشران بختداران را نتواند دید همچو شکل بلواری

سگ شکاری را چون بینند سقوله بر آرد و پیش آمدن نیارند

نگنه سقوله چون بپزد با آبی بر نیاید بخشش بر پوستین او افتد

بیست کند بپزند بیست حسود گونه گوسف

که در مقابل گشکش بود زبان سفل

تشبیه اگر دور شگم نیستی هیچ سرگی در دام نیفتادهای بلکه

سپاد خود دام قنهدی

(۲) بیست شگم بند دست است و زنجیر پای

شگم بنده نادر پرست خدای

حکمت حکیمانی در هر خوراند و عابدان نیم سیر و زاهدان نا ست

رواق و جوانان تا طبع بر گیرند و پیران تا عرق بکنند انا فلندران

بندارگاه در معده جای نفس نهاد و بر سفره روزی کس

بیست سیر شد شگم را دو شب نگیرد خواب

شیخی ز معده سگی شیخی ز دل تنگی

م بشو مشورت با زبان نهیاست و سخاوت با مفسدان شگشا

بیست توخم بر بلنگه نیز ندادن

ستم کاری بود بر گوشه های

حکمت هر که در دشمن پیش است کمر نکشد دشمن خواست است

(۳) ناعاقبتی مفاعلت (۴) ناعاقبتی

باب هشتم

نهی دهند که آتشک جباری
غیر مانه زبانک طبل غازی
حکمت جوهر آفر در خلایق افتد همچنانی نفیس است و تبارشگر
بفلک رسد همچنانی غنیست استعداد بی قریبست در غمت
و قریبست نامستعد شایع خاکستر اگر چه نسبت عالی دارد
که آتش جوهر علویست ولیکن بنفس خود بشرق ندارد بها
خاک برابرست غریبست شکر نه از بی است که آن خود از خلقت
و است

میشود جو کتب را طبعست بی بشر بود
بسیار زانگی قدس نیفزود
بشر نهائی اگر دارد نه گوار
کمال از خوارست و ابراهیم از کرد
لطیفه مسک است که چون ببود نه آن که عطار بگوید نانا
چون طیفه نظارست خاموش و بشر نهائی و نادان چون طبل غازی
مانند آواز و میل تهری و پناه دواز
ریاضت عالم قدر میل به طیار
میلی گفته اند صدیق
شاهدی در میان کورانست
مصحف در سرائ زندیق

حکمت دوستی را که بهر فرایند کند نشاید که بیکدم بیاززند
برمت مشکلی چند سال شود لعل بار
ز بهار تا بیک نفس نشکست
حکمت عقل در دست نفس همچنان گرفتار است که موز
عاقبت در دست زنی شمرند

مقامی مقامی مقامی | (۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)

باب هشتم

- کونی که رفتی و برسدیش که بی حد
میان بنزد جو مردی بگیزد شب خورش
حکمت دو چیز محال عقلست خوردن پیش از رزق مقوم
و مردن پیش از وقت معلوم
(۱) قطعه فضا دگر نشود و در هزار ناله و آه
بشکر یا بشکایت برآید از دهنی
فرشته که وکیل است بر غریبی باد
چه نم خورد که بهیود چراغ پیرو زنی
بشد ای طالب روزی بنشین تا بخوری و ای مایه طلب اجل
سو که جان نبرد
قطعه چند رزق در کنی و حکم نیک
برساند خدای عز و جل
در شوق مهر دلمان شیر و زلفنگ
نخورندت مگر بر روز اجل
حکمت به ناله دست نرسد و نه به مهر جا که دست برسد
بیت شنیده که بکند رفعت تا ظاهرات
بچند محنت و آنکه بخورد آب حیات
حکمت میثاق بی روزی در آنچه میان نگردد و شای
نخ اجل در خشکی نمیرد
(۲) بیت مسکین حرمی در همه عالم بی درد
او در قفا رزق و اجل در قفا بی
حکمت توانگر فاسق کلوخ زرد شود دست و پایش صانع
شادی خاک آلود این عالم موسی است مریع و آن ریش
مردون شمع شدت نیکان روی در فرج دارد و دولت بدهان
(۳) مفاصلی نعلانی و مفاصلی نعل (۱) مفاصلی نعلانی و مفاصلی نعل

و از علما پرسیدند که علم سلاح چنگ شیطانی است و خداوند

سلاح را چون به اسیری برند شوخیاری او بیشتر خواهد بود

(۱) نیست عجبی ندارد بر پیشانی روزگار

به زداستند تا بر سر کار

نگین پشانشانی از راه اوقشاد

و این دو شمشیر بود و در چاه افشان

حکمت آنکه در زندگی نیش نخورند چون بشیرد تماش

نبرد یوسف صدیق علیه السلام در شک سالی مصر

سیر نخوردی تا کوسنگان را فراموشی گمروی لذت گمرو

پیرو داند نه صاحب پیرو

مشق آنکه در راضی و تشتم زیست

او چه داند که حال گرسنه چیست

حال در ماندگانی کسی ماند

که با حال خویش در ماند

قطعه ای که بر مرکب نازند سوارش عشق دار

که شرخارکش مسکین دو قلب و یک دست

نیش از خنده به لبه درویش میخورد

کافه بو روزن او میکنند دود دلاست

بشد درویش ضعیف حال را در تنگی و خشک لبه بهیرس

که چونی مگر بشرط آنکه مزاج بر دست او پیش و معلوم

پیش او بیست

(۲) قطعه غری که پیشی و پارت بگل در افتاده

بدل درویش شوقست کن ولی مرو بر سرش

(۳) مانند ناله گلهای مایه اند (۴) مفاصلی مفاصلی ناله

حکمت تمام بی عمل زانور بی عمل است
(۱) بسا زانور داشت و بی سر و پا گشت
باز جو عمل نمی دیند پس سخن

حکمت مرده بی سر و پا زن است و عابد با طبع و آبی
قطعه ای بناموس کرده چانه سفید

پرو پشمار خلق و نایاب سیاه

دست کوتاه باید از دنیا

آتشین خواه دراز و خواه کوتاه

حکمت دو کس را حسرت از دل نرود و پای تعالی از کار از
نیاید تا جری کشتی شکسته و داری با قلمندار نشسته

(۲) قطعه پیش درویشان بود خوشت مسیح

گر نپشت در میلی مال است سبیل

یا مریو با بار ازرق بر من

یا شکش بر خالهای انگشت قبل

یا مکن با بیلیانی دوستی

یا بنا کن خانه در خورد بسیل

خلعت سلطان اگر چه عزیز است خانه خلقت خویش از آن بهتر است

و خوان بزرگان اگر چه رفیع است خدا آید از آن بدست تو

بیت سرکه از دست رنج خویش و نرا

بهتر از نان ده خدا و نرا

حکمت خلاف را میسویست و بعضی عیب اولو الایباب

نارو بگسل خوردن و راه نایب این کاروان رفتن از تمام مرسته

محتد این محنت غزالی رحمت الله علیه پرسیدند که بدین بیگانه

چه گونه رسیدن در علوم گفت بدانکه هر چه بداشت از

(۳) سقور مقابل میگر میانی (۱) ناهلان ناهلان ناهلان

سر در شایب

(۱) قطعه هر که را جاء و دولت است بدنی
خاطر خصم در نخواهد یافت
قهرش به که هیچ دولت و جاء
سوی دیگر نخواهد یافت

حکمت دشمن
خسود از نعمت حق خلیل است و مردم بی گناه را

قطعه مردی شک مغرور دیدم
رفته در بومسین صاحب جاء
گفتم ای خواجه کفر تو بد بختی
مردم نیک بخت را چه کنای

(۲) قطعه الا تا کوانی بلا بر سواد
که بی بخت برشته خود در بد است
چه حاجت که با وی کنی دشمنی
که او را چنان دشمنی در قفاست

حکمت ناله بی ارادت عاشق بی زورست و زورنه بی
معرفت مرغ بی پرو و عالم بی عمل درشت بی پرو و زاهد بی
علم خانه بی در

بند مواد از نزول قرآن تحصیل سیرت نویسد نه توشل سورا
مکتوب دینی متعبد بشده رفته است و عالم سپاهان سواری
خفته علفی که نسک بر دارد به از بختی که سر بردان
بست بر فک لطیفه خوش و دلدار

بهتر رفیق مردم آزار

(۳) حکمت سعدی قطعه (۴) دلیلی معول بیک

حکمت

باب ششم

که گو صاحب تیزی غریب باشی

و گری نادانی بدتر بیاشی

عبره ای عالم شر چنانکه معلومست که اگر طفلان مهرش
بگیرند و صد غریبک برود گردن از متاعیت او نیچند اما اگر
راغب عولان کنش پیش آید که موجب ملائمت باشد و طفل متاعیت
نچا خواهد رفتی و نام از کفش در کشاند و دیگر متاعیت نکند
که هنگام درشتی ملاطفت قدموست و گفته اند که دشمن
ملاطفت دوست نگردد بلکه طبع زیادت کند

(۱) قطعه کسی که لطف کند با تو خاکش باشی

و گری ستیزه کند در دو چشمش آتش خاکها

سخن بلطف و گرم با درشت غری مگویی

که رنگ خوره نگردد بشم سوغای پاک

مکتب از که در پیش سخن دیگران افتد تا مله فضلش

بیانند بیشک پایه جهلش معلوم کند و بزرگش گفته اند

قطعه ندون مرد عوشت جواب

مگر آنکه کز سوأل کشد

گرچه بر حق بود مزاج سخن

همدل دافوش بر محال کنند

آداب ریشی درون جامه داشتیم شمع هر روز بر سیدی که

ریشت جویست و نه رسیدی که بچاشت داشتیم که بوزی عزیز

میکنند که ذکر بر عضوی روا نباشد و خود بدانی گفته اند از

که سخن نشود از جوابش برآید

(۲) قطعه تا نیک ندانی که سخن غیب هلاکت

باید که بگفتی دهن از دم نگشایی

(۳) میباید نمودن سوغای نعلات (۴) بمعلول سالیان مقابله مقامی

پرسیدن آن تنگ نداشتن

(۱) قطعه سعید غفریت آنکه رود موافق بقول
که نیفتی را بطبیعت شناس بشناسی

پیرس بوجه نادانی که فل پرسیدن

لیلی را تو باشد بجز دقایق

بشد بوجه نادانی که برگزیده معلوم تو تواند شد پرسیدن

تر تحصیل مکن که عیب و خطیست از زبان مادر

(۲) نظم چو لغوی دید کلندر است داود

همی آهی بهمتر موم گردد

پرسیدنش چه می سازد چو دانست

که ای پرسیدنش معلوم گرد

بشد تر لوازم صحبت یکی آنست که با خاله پیروزی و یا

با خاله خدا در سازد

قطعه حکایت از مزاج مستمع کون

اگر دانی که دزد با تو میانی

روان قاتل که با همچون نسبد

گفود جز حدیث روی لیلی

حکایت آنکه با امان نشینند اگرچه طبیعت بشناسی درویش

نگردد بطریق ایشی سهم گردد چنانکه اگر شمع بخرافات

رود بهلر کردن منسوب نشود از خمر خورین

بشنوید رقم بر خود بقادری کشیدی

که نادان را بصحبت برگزیدی

شک کردم ز نادانی یکی باشد

مرا گفتا که با نادان شنوید

(۳) منافق منافق منافق منافق (۴) منافق منافق منافق منافق

(۱) قطعه که اندر نعمتی - غرور و غافل
 که اندر تنگدستی خسته و پش
 چو در سزا و سزا حاکم است
 نعمت کی بحق برداری از خویش
 غیرت از دست بچون یکی را از خط شای می رود آورد و
 دیگری را در شکم مانی نگه دارد

(۲) بیت و مستطاب خوش آنرا که بود لکرتو مؤنس
 در خون بود اندر شکم جوت چو یونس
 حکمت اگر هیچ قهر را کشد نمی و دل سر در کشد و اگر
 غمرا لطف چنانکه بهمانرا به نیکی در رساند
 قطعه اگر محشر خطاب قهر کند
 انبیارا چه جانی معذرتست
 زه از روش لطف گو یزداد
 کاشقیلا بعد مغفرتست

و غنا آنکه بشاد است دنیا راه صواب نگیرد بتعذیب
 عقبی گرفتار آید قال الله تعالی و لنذیقنهم من العذاب
 الادنی دون العذاب الاکبر

بیت پندست خطاب مهران آنکه بند
 چون پند دهند و تشنوی بند نبند
 چنانچه غافل و غافل پند گیرند پیش از آن
 که پندشان بواقعۀ امشلی مثل زنند
 قطعه نرود مرغ سوی قله فراز
 چو دگر مرغ ببند اندر بند

(۳) معاصر و معاصر که معانی | (۴) معول و معاول معانی

کر دست سخن گوئی و در بند بهمانی
 به زانکه دروغست دعد از بند بهمانی
 حکمت دروغ گفتن مضرتی ازین مانند آگولیز جراحت
 درست شود نشان بهمان چون بواسطه یوسف علیه السلام
 بدروغ منسوب شدند بر راست گفتن ایشان نیز اعتبار
 نمایند و قال الله تعالی بل سؤلتکم انکم تفکر فی قلیل
 (۱) قطعه بر انگش را که عادت راستی شد

دروغی با خطا زود در گذارند
 و گم شد نامور بر قول نادرست
 و اگر زده راستی باور ندارند
 حکمت اجل کلمات از روغ ظاهر آید یوسف و قیل و جودیات
 سک و باغیان خود شنیدن سک حق شناس بهشت از آید بسیار
 قطعه سگی را لقبه بر گز فراموش
 نگردد و در زنی صد نوشتن سنگ
 و گم عبرت نوازت سلفه را
 بگم چیزی آید یا قو در چنگ

عقل

گفته برور ضرورت نباید ولی غیر ضرورت را نشاید
 (۱) مشهوره مکن زخم بر گاو بسیار خار
 که بسیار حکمت بسیار جوان
 جو گاو از معی بایدت فزونی
 جو خرنس جو در گمان در دای

حکمت در فحیل قلند است که ای فرزندان آدم انکم تو فحیل
 دوست از من مشتعل شوی بهمان و گم در و این گشتن
 نشینی پس خلاوت ذکر من کجا بانی و بعد از من کی شکی

مناجات سوادین و قالی (۱) نمودن قطعه

باب هشتم

مطلبه زور در معنی بکنای کشیدن بعد از آید و از دست خجیل بجای
کوبیدن

(۱) قلمه میوای نخورده و کوشش دلزد

گویند امید به گاه خورده

روزی بیتی بکلم دشمنی

از ملته و خاکسار مرده

نکته حرکت بر هر دستان نبخشید. بجور زور دستان گرفتار آید

دشمنی نه در بازو که در وی قوتی مست

بهردی. مله‌ان را بشکند دست

ضعیفان را بکن بر دل گزند

که در مانی. بجور زور بزند

حکمت فاعل چون خلاف از میانی آید. بجهد و چون صلح

بیند لشکر بنهد که آنجا ملاقات بر گذار است و آنجا ملاقات

در میانی

حکمت مقدر را نه شش می باید ولیکن سه انگشت آید

(۲) بیست هزار بار چرا که خوشتر از میدان

ولیکن اسب ندارد بدست خویش نشان

تشریح درویشی در مشاجرات میگفت باریت بر بیان

رحمت کن که از تنگانی خود رحمت کرده که ایشان را نیکو آفریده

حکمت اول کسی که قلم بر جامه و انگشتری در دست نهاد

چشمید بود گفتندش چرا همه داشت و آرایش بچوب دایره و

فهرست راست راست گفت راست را راست راست راست

قطعه فریدون گفت نقاشان چنین را

که پیرامون خراگش بدوزند

(۱) مقول مقابل میانی (۲) مقابل مقابل مقابل مقابل

بند بگو از اسباب دگر

تا نگرند دیگران ز تو بند

حکمت آنرا که خوشی از دست دگران آفریدند چون کشند که بشود و آنرا که بکیند سعادت کشیده اند چون کشند که نرود

قطعده شایسته تباریک دوستای خدای

می آیند چو روز رخشنده

ولین سعادت بزور بازو نیست

تا بختد خدای بخشنده

رباعی (۱) از تو بکه نام که دگر داور نیست

و ز دست تو هیچ دست بالاتر نیست

آنرا که تو ببری گنجی کم نشود

و آنرا که تو کم کنی گمش زهر نیست

عبرت گدای نیک آهنگام به از پادشاه بد فرجام

بیت (۲) هیچ کز پیشی خلقمانی بری

به از شادی کز پیش غم خواری

زمین را از آسمان نشا نیست و آسمان را از زمین غیر کل آفاق

بشریح همایه

بیت کرمی من آمد نشاوار

تو خوش نیک خوش از دست بگذار

حق تعالی می بیند و می پند و با ساریه می بیند و می پند

بیت نعوذ بالله اگر خلق غیب دان بودی

کسی حال خود از دست کس نیل و دی

شعور متقابل شفا علی فاع (۳) شعور شعور

مطهره

باب هشتم

لطیفه قصه پس از نیکوکاری چه کند که بویه کند و شسته
مجزول از مردم آزاری

(۱) بیت جوان گوشه نشین شیر مرد راه خداست

که بر خود نشواید ز گوشه بر خاست

بیت جوان سخت می باید که از شهوت منبسط

که بر سست رعیت را خود آلت بر آویزند

قطعه روی زیبا و جامه دنیا

عرق و قود و رنگ و بو و موس

این همه زیبا زنان باشد

مرد را کبر و غلبه زیست پس

حکمت حکیمی را پرسیدند که چندی درخت نامور که قداق

تعالی آفریده است بلند و پرورست هیچ یکی را آزاد نخوانند

مگر سرو را که سره ندان در پس چه حکمت است گفت بر

یکی را دخیل معنیست بوقی معلوم کنی بوجود آن تلو شد

و گاهی بعدم آن بزم و سرور هیچ ازین چیزی نیست و در همه

وقت تلذذ است و این صفت آزادگان است

قطعه بر آنچه میگذرد دل متنه که دجله است

پس از لطیفه بخواهد گذشت در بغداد

گرفت ز دست برآید چو نخل باش گرم

ورق ز دست نیاید چو سزو باش آزاد

و غزل دو کس میهند و حسرت بردند آن که داشت و نخورد و

آن که داشت و عمل نکرد

(۲) قطعه کس نه بیند بخیل فاضل را

که نه در عیب گفتنش کوشد

(۱) مقالین قیلاز مقالین مقالین (۲) مقالین مقالین مقالین

بدان و نیک در ای مرد مشیر
 که نیکان خود بزرگ و نیک روزند
 حکمت بزرگی را گفتند با چندی فضیلت که دست راست
 دارد خانم چرا در دست چپ میکنند گفت نیای که همیشه
 لیل فضل محروم باشند
 بیت آن که حظ آفرید و روزی و سخت
 با فضیلت موی دود یا تخت
 ملاطفت نصیحت پادشاهان کردن می آید کیست که بیرون
 در تبار و لعین زر
 مشهوری موقوف چه در پای ریزی زرش
 چه شمشیر هندی نهی بر سرش
 لیسید و تراستی نهانی ز کس
 یزان است بشمار توجید و یس
 فایده پادشاه از بهر دفع سنگار است و شجاعت از برای خون
 دواران و قاضی مصلحت حق طرازان در کفر دو عصم بحق راضی
 پیش می آید نروند
 (۱) قطعده چو حق معاينه دانی که حق نباید داد
 بلطف به که محک آوری و دلشکی
 خراج اگر نگذار کسی بطیبت نفس
 بفرز و بیستاشند مرد سبکی
 معایبه همه کس را دلداری بفری کشند گردد مگر فایده را بشیرینی
 (۲) چیست قاضی که بر سوت بخورد بیج خیار
 کایست کند از بهر تو ده خربزه زار
 (۳) حقایق معانی معانی (۴) دفعه اول و معانی معانی دفعه

در کوشش دو ضد کند دارد

کوشش عیبها نبرد پوشد

خاتمه الکتاب تمام شد کتاب گلستان و فیه

استعمل درین جمله چنان که رسم مؤلفان از شعر حقیقت علی

طریق استعاره نقلی نوبت

(۱) نیست بکین حقوق خویش پیوستن

بده از جمله عاریت خویش

الغلب گلستان سعدی طرب انگیز است و طبیعت تیز و کوتاه

نظایر را بدین علت زبان طبع سرور گردید که طبع نایب و بیرون

و دور چراغ حق فایده نور است کار خردستان نیست و بکس از دای

روشن صاحب دلال که روش سخن بسوی دانش است پوشیده

که در موطبات شایع هر سنگ غبار است کشیده است و دایره طبع

اصحاح نهاده طراوت از آبیخته قلم طبع مخاطب بدولت شود

و کتاب از دولت قبول محروم نه است

مستوی بها اصحاح بجای خود گردید

از رنگارنگ درین سرور بودیم

کز تصدیکوشی رفعت کس

از رسولان پیام با شد و پس

(۱) یا نظایر فیه سئل الله برحمة

علی المصلح و استغفر لکاتبه

و اطلب لنفسکم من غیر نزلها

من بعد ذلک نعمانا لصاحبه

تم الکتاب بعون الملک الوهاب

(۱) مولی تعالی تعالی (۲) مستغفر تعالی تعالی مستغفر تعالی

00044116

12 212
6 1/2
20 14

2010

